

Stichting Pensioenfonds Gasunie

Jaarverslag 2020

Inhoudsopgave

Bestuursverslag	4
Meerjarenoverzicht van kerncijfers en kengetallen	5
1 Voorwoord	7
2 Algemene informatie	11
2.1 Profiel	11
2.2 Organisatie	11
2.3 Personalia	12
2.4 Bestuurscommissies en uitvoering	15
2.5 Missie, visie en doelstellingen	17
3 Financiële positie en beleid in 2020	19
3.1 Financiële positie	19
3.2 Status herstelplan	21
3.3 Haalbaarheidstoets en herstelkracht	21
3.4 Toeslagbeleid	22
3.4.1 Niet-verleende toeslagen	22
3.5 Kostentransparantie	24
3.6 Besturing en toezicht	30
3.6.1 Code Pensioenfondsen	30
3.6.2 Zelfevaluatie en geschiktheidstoets	31
3.6.3 Compliance en gedragscode	31
3.6.4 Naleving Gedragslijn verwerking Persoonsgegevens	32
4 Integraal risicomanagement	33
4.1 Governance	33
4.1.1 Inrichting sleutelfuncties	34
4.2 Risico Management Systeem	35
4.3 Concrete risico's	36
4.3.1 Strategische risico's	36
4.4 Risicotolerantiegrenzen en beheersmaatregelen	37
4.4.1 Inleiding	37
4.4.2 Toelichting per strategisch risico	37
4.5 Risicobeeld pensioenfonds	40
4.5.1 Ontwikkeling VEV en vereiste dekkingsgraad	40
4.5.2 Impact markt- en renterisico op de dekkingsgraad per eind 2020 (gevoeligheidsanalyse)	40
4.5.3 Werking van het risicomanagement in 2020	40
4.5.4 Risico's als gevolg van de coronacrisis	42
4.5.5 Risico's en onzekerheden van de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel	43
5 Beleggingen	44
5.1 Resultaten beleggingen	44
5.2 Beleggingsbeleid	45
5.3 Markontwikkelingen 2020	46
5.4 Samenstelling beleggingsportefeuille	48
5.5 Afdekking van financiële risico's	51
5.6 Maatschappelijk verantwoord beleggen	52
6 Pensioenen	54
6.1 Pensioencommunicatie	54
6.2 Pensioenregeling en uitvoeringsovereenkomsten	55
6.2.1 Pensioenregeling	55
6.2.2 Uitvoeringsovereenkomsten	56
6.3 Pensioenadministratie	56

7	Wet- en regelgeving en relevante ontwikkelingen	57
8	Actuariële analyse	60
9	Vooruitblik	63
10	Verslag Raad van Toezicht	66
11	Verslag Verantwoordingsorgaan	70
	Jaarrekening	72
12	Jaarrekening	73
	12.1 Balans per 31 december 2020	73
	12.2 Staat van baten en lasten	74
	12.3 Kasstroomoverzicht	75
	12.4 Toelichting op de jaarrekening	76
	12.4.1 Grondslagen	76
	12.4.1.1 <i>Algemene grondslagen</i>	76
	12.4.1.2 <i>Grondslagen voor waardering van activa en passiva</i>	78
	12.4.1.3 <i>Grondslagen voor bepaling van saldo van baten en lasten</i>	80
	12.4.1.4 <i>Grondslagen kasstroomoverzicht</i>	82
	12.4.2 Toelichting op de balans per 31 december 2020	83
	12.4.3 Risicobeheer	93
	12.4.4 Niet in de balans opgenomen verplichtingen en activa	101
	12.4.5 Verbonden partijen	102
	12.4.6 Gebeurtenissen na balansdatum	102
	12.4.7 Toelichting op de staat van baten en lasten over 2020	103
	Overige gegevens	108
13	Statutaire regelingen omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten	109
14	Actuariële verklaring	110
15	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	112

Bestuursverslag

Meerjarenoverzicht van kerncijfers en kengetallen¹

Bedragen x €1.000	2020	2019	2018	2017	2016
Aantal verzekerden (per jaareinde)					
Actieve deelnemers	1.568	1.454	1.728	1.763	1.778
Gewezen deelnemers	770	803	590	561	544
Pensioengerechtigden	1.818	1.739	1.686	1.681	1.678
Totaal aantal verzekerden	4.156	3.996	4.004	4.005	4.000
Pensioenen					
Kostendekkende premie	45.266	36.909	40.442	42.740	38.016
Gedempte kostendekkende premie	19.028	18.487	21.091	21.999	21.703
Feitelijke premie					
- jaarlijkse bijdrage	29.985	29.807	33.293	27.628	27.201
- uit opbouwdepot	0	0	0	4.070	4.400
Premiedekkingsgraad	80,0%	99,4%	101,6%	91,5%	103,2%
Uitkeringen	43.094	41.687	39.585	39.069	38.431
Toeslagverlening					
Actieve deelnemers	0,0%	0,0%	0,2% ²	0,0%	0,0%
Gewezen deelnemers en ingegane pensioenen	0,0%	0,0%	0,2% ²	0,0%	0,0%
Vermogen en solvabiliteit					
Aanwezig eigen vermogen	208.262	204.801	81.907	165.070	38.658
Minimaal vereist eigen vermogen (MVEV) (Pensioenwet art. 131)	75.083	69.608	59.699	58.538	59.939
Vereist eigen vermogen (VEV) (Pensioenwet art. 132)	390.762	361.471	340.056	337.721	342.063
Technische voorzieningen (TV)	1.793.795	1.633.988	1.420.571	1.394.968	1.426.597
Actuele dekkingsgraad	111,6%	112,5%	105,8%	111,8%	102,7%
Beleidsdekkingsgraad	103,5%	107,7%	112,0%	108,3%	98,1%
Minimaal vereiste dekkingsgraad (Pensioenwet art. 131)	104,2%	104,3%	104,2%	104,2%	104,2%
Dekkingsgraad behorende bij vereist eigen vermogen (Pensioenwet art. 132)	121,8%	122,1%	123,9%	124,2%	124,0%
Reële dekkingsgraad	85,2%	87,1%	91,6%	88,0%	80,7%
Gemiddelde duratie Technische voorziening	19,6	19,0	18,3	17,6	17,9
Gemiddelde marktrente (interne rekenrente)	0,16%	0,71%	1,38%	1,48%	1,32%

¹ Aantallen en bedragen per ultimo jaar.

² Het besluit tot toeslagverlening is na balansdatum genomen. De toeslagverlening is daarmee ten laste van boekjaar 2019 gekomen.

Bedragen x €1.000	2020	2019	2018	2017	2016
Beleggingen voor risico fonds					
Balanswaarde	2.002.321	1.839.107	1.503.118	1.559.946	1.489.553
Beleggingsopbrengsten	176.415	350.651	-52.828	104.877	121.750
Samenstelling beleggingsportefeuille					
Aandelen	49,1%	48,5%	46,4%	49,4%	51,4%
Vastrentende waarden	35,9%	38,6%	43,2%	41,2%	41,4%
Vastgoed	9,6%	10,4%	10,0%	8,8%	7,7%
Derivaten	5,4%	2,5%	0,4%	0,4%	-0,5%
Beleggingsrendement					
Jaarrendement portefeuille	9,78%	23,52%	-3,29%	7,28%	9,11%
Beheerskosten³					
Kosten pensioenbeheer					
Uitvoeringskosten pensioenbeheer	1.323	1.334	1.490	1.254	1.318
Pensioenbeheer (kosten in € per deelnemer)	391	418	436	363	381
Kosten vermogensbeheer					
Kosten vermogensbeheer	3.487	3.526	3.216	2.789	2.719
Vermogensbeheerkosten (in % van gemiddeld belegd vermogen)	0,19%	0,21%	0,21%	0,19%	0,19%
Transactiekosten					
Transactiekosten	3.918	4.081	1.420	1.325	1.168
Transactiekosten (in % van gemiddeld belegd vermogen)	0,21%	0,24%	0,09%	0,09%	0,09%

³ Voor een nadere uiteenzetting van dit onderwerp, zie paragraaf 3.5.

1 Voorwoord

Inleiding

Het jaar 2020 stond in het teken van de coronacrisis. De pandemie had wereldwijd grote gevolgen, in de eerste plaats op het gebied van gezondheid. Daarnaast waren de economische gevolgen groot. De gevolgen van de pandemie hebben ook het pensioenfonds geraakt. De beleidsdekkingsgraad per eind 2020 was lager dan per eind 2019. Dat kwam vooral door de grote koersdalingen op de beurs in maart, waardoor de dekkingsgraad in die periode fors is gedaald. Daarnaast waren er in 2020 diverse andere ontwikkelingen. Een aantal ontwikkelingen worden hieronder kort beschreven. Dit voorwoord wordt afgesloten met een vooruitblik naar 2022.

Ontwikkeling van de dekkingsgraad

De actuele dekkingsgraad daalde in 2020 van 112,6% per eind 2019 naar 111,6% op 31 december 2020. De daling was vooral in het eerste kwartaal van 2020 sterk. Op 31 maart 2020 bevond de dekkingsgraad zich door de enorme koersdalingen op de beurzen als gevolg van de coronacrisis op een dieptepunt van 95,1%. In deze periode heeft het pijngrensbeleid een verdere daling kunnen voorkomen.

Ook de beleidsdekkingsgraad daalde in 2020, namelijk van 107,7% naar 103,5% op 31 december 2020. Ook dat was het gevolg van de grote koersdalingen op de beurzen in maart, die zich pas gedurende het jaar 2020 herstelden. Daarnaast speelde een verdere daling van de rente in de loop van 2020 een rol. Deze beleidsdekkingsgraad is bepalend voor het besluit om wel of niet te indexeren. Aandelenmarkten hebben flink herstel laten zien sinds het uitbreken van het virus. Dit heeft bijgedragen aan het snelle herstel van de actuele dekkingsgraad, die zich op 31 december 2020 weer bijna op het niveau van een jaar eerder bevond.

Operationele gevolgen van de coronacrisis

Door de corona maatregelen moest er plots veel vanuit huis worden gewerkt. De coronacrisis heeft niet geleid tot een onderbreking in de dienstverlening van het pensioenfonds. Tijdens de uitbraak van het coronavirus heeft het bestuur bijzondere aandacht besteed aan de continuïteit van alle processen. Om ervoor te zorgen dat de normale gang van zaken, zoals de maandelijkse betaling van de pensioenen, ongehinderd kon doorgaan heeft het pensioenfonds uitvoering gegeven aan de bestaande business continuity plannen bij het fonds en haar uitbestedingspartijen. Specifiek voor het scenario waarin essentiële werkzaamheden door een uitbraak van corona niet meer konden worden uitgevoerd zijn back-up plannen uitgebreid. Het pensioenfonds heeft daarnaast zeer regelmatig contact gehad met de belangrijkste uitbestedingspartijen over de risico's voor de bedrijfsvoering en het functioneren van de thuiswerksituatie.

Financiële gevolgen van de coronacrisis

Tijdens en na de daling van de beurskoersen in maart heeft het bestuur regelmatig overlegd over de situatie. De beleggingsadviescommissie heeft in die periode wekelijks vergaderd. Besloten is om vrijwel ongewijzigd vast te houden aan het bestaande beleggingsbeleid. Daarin is onder andere bepaald dat de procentuele verdeling tussen de verschillende soorten beleggingen (aandelen, obligaties, et cetera) binnen bepaalde bandbreedtes moet blijven. De daling van de aandelenkoersen leidde ertoe dat het pensioenfonds volgens het beleggingsbeleid aandelen heeft bijgekocht om binnen die bandbreedtes te blijven. Het pensioenfonds heeft daardoor kunnen profiteren van de koersstijgingen in april en mei 2020. Dit neemt niet weg dat de koersdaling tot gevolg heeft gehad dat de gemiddelde dekkingsgraad over het hele jaar 2020 lager is geworden.

Pijngrensbeleid heeft gewerkt

Het pijngrensbeleid kan gezien worden als een soort verzekering tegen de gevolgen van extreme marktontwikkelingen, zoals een koersdaling van aandelen met 30% en/of een daling van de rente met 1%. Het pijngrensbeleid vermindert de gevolgen van dergelijke gebeurtenissen. De daling van de beurskoersen naar aanleiding van de coronacrisis was een voorbeeld van een dergelijke

gebeurtenis. Het pijngrensbeleid heeft gewerkt zoals verwacht: in het voorjaar van 2020 kon met het pijngrensbeleid een extreme schok op de markt deels worden opgevangen.

Geen indexatie

Het pensioenfonds wil graag de pensioenen laten meegroeien met de stijgende prijzen. Dit noemen we indexatie of toeslagverlening. Indexatie is alleen toegestaan als de beleidsdekkingsgraad op 31 december hoger is dan 110%. De beleidsdekkingsgraad bedroeg zoals gezegd op 31 december 2020 103,5%. Het pensioenfonds kon daarom begin 2021 helaas geen indexatie toekennen.

Bestuurswijzigingen

In de zomer 2020 is de heer Dick Vermeulen toetreden tot het bestuur. Hij is nu nog als toehoorder aanwezig bij de vergaderingen van de beleggingsadviescommissie. De verwachting is dat hij in de loop van 2021 zal toetreden als lid van de beleggingsadviescommissie.

Ontwikkelingen risicomanagement

Het risicomanagementbeleid is in 2020 doorontwikkeld. Zo zijn er meerdere gesprekken gevoerd met diverse uitbestedingspartijen over hun risicomanagementbeleid en - activiteiten. Tijdens de coronacrisis heeft het bestuur het toezicht op de uitbestedingspartijen geïntensiveerd.

In 2020 is het bestuur verder gegaan met scenario-analyses om voorbereid te zijn op mogelijke toekomstige gebeurtenissen. Daarbij zijn diverse toekomstscenario's uitgewerkt die betrekking hebben op het al dan niet voortbestaan van het pensioenfonds. Het bestuur heeft geconcludeerd dat het op dit moment verstandig is om als zelfstandig fonds verder te gaan. Daarnaast zijn – aan de hand van voorbeelden – een aantal crisissituaties besproken, zodat het bestuur daarop goed is voorbereid.

Sleutelfuncties actuariael en risicobeheer zijn ingevuld, inrichting sleutelfunctie interne audit aangepast

De Europese richtlijn IORP II schrijft voor dat het pensioenfonds sleutelfunctiehouders moet benoemen op de gebieden actuariael, risicobeheer en interne audit. De sleutelfuncties actuariael en risicobeheer zijn inmiddels ingevuld. In 2020 heeft het bestuur overlegd met De Nederlandsche Bank over de inrichting van de sleutelfunctie interne audit. Daarop heeft het bestuur een alternatieve invulling van de sleutelfunctie voorgesteld. De Nederlandsche Bank heeft daarmee ingestemd. In de loop van 2021 zal het pensioenfonds de beoogde sleutelfunctiehouder interne audit voor toetsing aanmelden bij De Nederlandsche Bank.

Nieuwe pensioenuitvoeringsorganisatie per 1 januari 2022

De pensioenuitvoeringsorganisatie TKP voert de pensioenadministratie uit voor het pensioenfonds. TKP heeft aangegeven de samenwerking te beëindigen vanwege een koerswijziging bij TKP. Het bestuur heeft na een uitgebreide selectie AZL gekozen als nieuwe pensioenuitvoeringsorganisatie. Belangrijke overwegingen waren de toekomstbestendigheid van de ICT systemen van AZL en de kosten. AZL is tot 2013 ook de pensioenuitvoeringsorganisatie geweest van het pensioenfonds. Bij de start van het selectieproces heeft het bestuur uitgebreid gesproken met AZL over de voorgaande samenwerking. Het bestuur heeft vertrouwen dat AZL de pensioenadministratie naar tevredenheid van het pensioenfonds zal uitvoeren. De overstap naar AZL zal per 1 januari 2022 plaatsvinden.

Communicatie: dichtbij zijn en pensioenbewustzijn vergroten

Het bestuur wil dichtbij de deelnemers zijn, het pensioenbewustzijn vergroten en de dialoog zoeken met deelnemers. In 2020 heeft het pensioenfonds een aantal digitale workshops pensioenplanner gehouden. Deze workshops waren al snel volgetekend, daarom zijn begin 2021 twee extra workshops gehouden. Verder heeft het bestuur een enquête gehouden onder de deelnemers over hun

risicobereidheid. Maar liefst 900 deelnemers hebben deze enquête ingevuld. De risicobereidheid van de deelnemers kwam in grote lijnen overeen met die van het fonds; er is sprake van een gebalanceerde risicobereidheid.

Vooruitblik

De coronacrisis is nog niet voorbij, maar de invloed daarvan op de operationele werkzaamheden van het pensioenfonds is tot nu toe beperkt. Vergaderingen vinden tegenwoordig veelal online plaats en inmiddels is iedereen gewend aan het werken vanuit huis. De werkzaamheden van het pensioenfonds kunnen daarom 'gewoon' doorgaan.

De Nederlandse Bank (DNB) heeft aangegeven dat invoering van de nieuwe UFR-methode in de periode vanaf 1 januari 2021 tot 1 januari 2024 in vier gelijke jaarlijkse stappen gaat plaatsvinden. Deze Ultimate Forward Rate (UFR) wordt gebruikt voor de berekening van de pensioenverplichtingen. De overgang naar een nieuwe UFR-methode is onderdeel van het advies van de Commissie Parameters uit juni 2019. De invoering van de nieuwe UFR-methode leidt tot een verhoging van de pensioenverplichtingen en heeft daarmee een negatieve impact op onze dekkingsgraad. Door de stapsgewijze invoering zal het effect zich geleidelijk voordoen. De inschatting is dat de volledige toepassing van de nieuwe methode een negatief effect op de dekkingsgraad heeft van circa 6%.

Sociale partners onderhandelen op dit moment over een nieuwe cao die op 1 januari 2022 moet ingaan. Een nieuwe pensioenregeling maakt daar deel van uit. Dit is geen eenvoudige opgave, onder meer omdat pensioenopbouw erg duur is door de lage rente. De verwachting is dat sociale partners in de loop van dit jaar een nieuwe regeling aan het bestuur zullen voorleggen. Het bestuur moet dan besluiten of het die regeling kan en wil uitvoeren. Daarvoor moet het bestuur de belangen van alle deelnemers in ogenschouw nemen. Vooruitlopend hierop heeft het bestuur begin 2021 een aantal vergaderingen besteed aan de vraag wanneer het bestuur uitvoering van een regeling 'evenwichtig' zou vinden.

Per 1 januari 2022 zal het pensioenfonds overgaan naar AZL als nieuwe pensioenuitvoeringsorganisatie. Vanaf de zomer van 2021 zullen voorbereidingen worden getroffen voor een transitie van TKP naar AZL. Om zorg te dragen voor een overgang waarbij de deelnemers zo min mogelijk hinder ondervinden, zal er voorafgaand aan de daadwerkelijke overgang een gedetailleerd transitieplan worden gemaakt waarin alle te nemen stappen worden uitgewerkt.

Het pensioenfonds heeft mede naar aanleiding van de geplande overgang naar een nieuwe pensioenuitvoerder een eigenrisicobeoordeling uitgevoerd. Het bestuur heeft geconcludeerd dat de geplande overgang naar AZL past binnen de risicohouding van het fonds. Tevens is met de hulp van een externe specialist de werking van het risicobeheersysteem beoordeeld. Naar de opvatting van het bestuur is het systeem voldoende tot goed in staat om met de huidige risico's voor het fonds om te gaan. Met het oog op de toekomst zal middels "scenario denken" worden getracht toekomstige risico's op tijd te identificeren en wanneer nodig aanvullende beheersmaatregelen te treffen. Verder gaat het bestuur in 2021 aan de slag met de verbeterpunten die uit de eigenrisicobeoordeling naar voren zijn gekomen.

Het pensioenfonds wil in 2021 dichtbij de deelnemers zijn, zodat zij zich meer betrokken voelen bij het pensioenfonds. Ook vindt het pensioenfonds het belangrijk dat deelnemers zich bewust zijn van hun persoonlijke pensioensituatie. In 2021 staat er daarom weer een aantal activiteiten op het programma om het pensioenbewustzijn van de deelnemers verder te verbeteren. Zo gaat het pensioenfonds een onderzoek uitvoeren naar het effect en het bereik van onze communicatie over pensioenen. Ook komt er een vervolg op de campagne pensioenmythes van afgelopen jaar. Verder worden er ook dit jaar weer een aantal workshops gegeven over het gebruik van de pensioenplanner.

Ten aanzien van de beleggingen zal het pensioenfonds in 2021 onderzoeken hoe het beleid op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen verder kan worden aangescherpt. Daarnaast kijkt het pensioenfonds alvast vooruit naar de gevolgen van het nieuwe pensioenakkoord op de samenstelling van de beleggingsportefeuille.

Tot slot: uiteraard volgt het pensioenfonds de ontwikkelingen van het pensioenakkoord op de voet. Het bestuur zal daarover tijdig communiceren zodra er duidelijkheid is over de gevolgen voor het pensioenfonds.

Groningen, 16 juni 2021

Het bestuur

2 Algemene informatie

2.1 Profiel

Stichting Pensioenfonds Gasunie

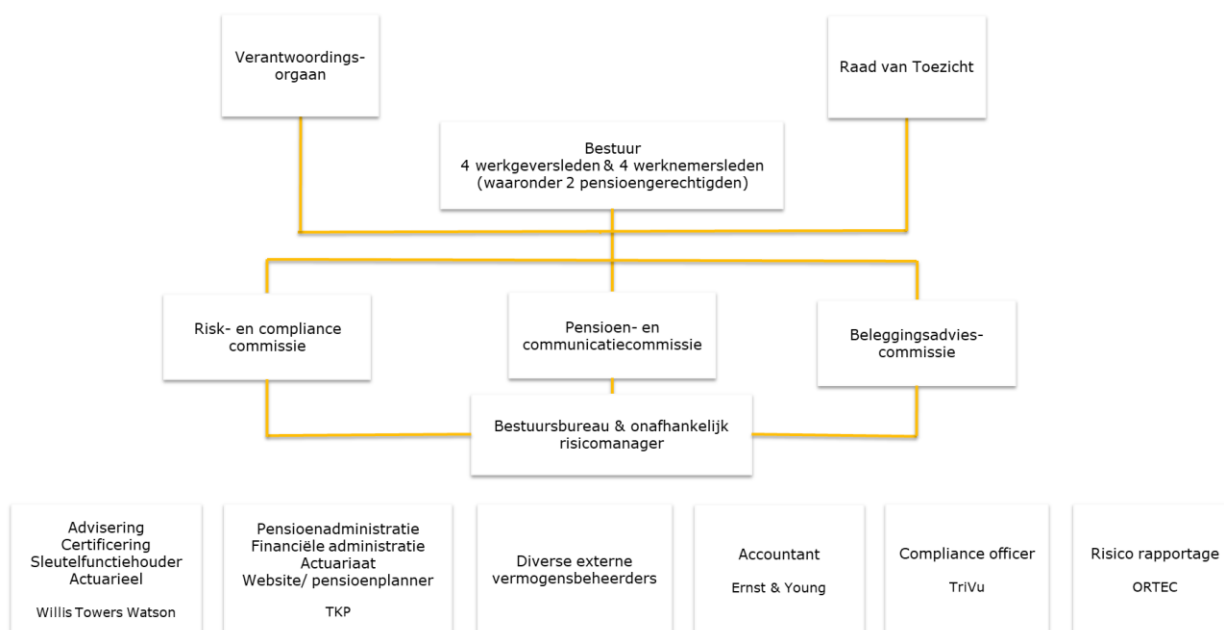
Het pensioenfonds is statutair gevestigd te Groningen en is opgericht op 15 september 1965. De laatste statutenwijziging was op 1 oktober 2019. Het pensioenfonds is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41009373.

Statutaire doelstellingen

Het pensioenfonds heeft ten doel het zeker stellen en verstrekken van pensioenen en andere uitkeringen aan (gewezen) deelnemers en gepensioneerden en aan nagelaten betrekkingen van (gewezen) deelnemers en gepensioneerden van N.V. Nederlandse Gasunie (hierna: Gasunie) en van de aangesloten onderneming GasTerra B.V. (hierna: GasTerra).

2.2 Organisatie

De samenhang van alle organen en commissies binnen het pensioenfonds wordt in het onderstaande schema visueel weergegeven.

2.3 Personalia

Bestuur

Naam	Functie	Voorgedragen door	Bestuurslid sinds	Einde zittingsduur*
Dhr. A.J. Algra (1950)	plv. secretaris	Pensioengerechtigden	01-07-2017	01-07-2021
Dhr. A.J. den Herder (1967)	sleutelfunctiehouder risicobeheer	Ondernemingsraden Gasunie/GasTerra	01-03-2015	01-07-2023
Dhr. J.S. Douma (1989)	secretaris	N.V. Nederlandse Gasunie	01-10-2019	01-10-2023
Mw. J. Hermes (1978)	plv. voorzitter	N.V. Nederlandse Gasunie	19-08-2008	01-07-2022
Dhr. J. Hooghiem (1982)	voorzitter	Ondernemingsraden Gasunie/GasTerra	01-07-2017	01-07-2021
Dhr. F.F. van Koten (1970)	lid	GasTerra B.V.	01-07-2018	01-07-2022
Mw. A.C.M. Melman (1974)	lid	N.V. Nederlandse Gasunie	01-11-2019	01-11-2023
Dhr. C.D. Vermeulen (1951)	lid	Pensioengerechtigden	23-09-2020	23-09-2024

* Allen herbenoembaar

Vergoeding bestuursleden namens pensioengerechtigden

De bestuursleden die voorgedragen zijn door de pensioengerechtigden ontvangen een vergoeding van vierduizend en vijfhonderd euro per jaar. Alle onkosten worden geacht te zijn inbegrepen in deze vergoeding. De overige leden van het bestuur ontvangen geen vergoeding namens het pensioenfonds.

Bestuursbureau

Naam	Functie
Dhr. D. Hermans	Finance & Control
Dhr. P.H.J. van der Pol	Vermogensbeheer
Mw. A. Sari	Pensioenbeheer
Dhr. S.J. Swaters	Manager Bestuursbureau

Onafhankelijk risicomanager

Naam	Functie
Dhr. S.J. Swaters	Onafhankelijk risicomanager

Beleggingsadviescommissie

Naam	Functie
Mw. J. Hermes	plv. voorzitter
Dhr. F.F. van Koten	voorzitter
Dhr. C.D. Vermeulen	aspirant-lid
Dhr. R.M. Salomons	extern adviseur
Dhr. H. Schuijt ⁴	extern adviseur
Dhr. C. Tromp	extern adviseur

Pensioen- en communicatiecommissie

Naam	Functie
Dhr. A.J. Algra	voorzitter
Dhr. J. Hooghiem	lid
Mw. A.C.M. Melman	lid

Risk- en compliancecommissie

Naam	Functie
Dhr. A.J. den Herder ⁵	voorzitter
Dhr. J.S. Douma ⁶	lid

Compliance Officer

Naam	Organisatie
Dhr. H. Pullen	TriVu

Verantwoordingsorgaan

Naam	Functie	Voorgedragen door	Einde zittingsduur*
Dhr. A.F. Elzinga (1961)	lid	werkgevers	01-07-2022
Dhr. A.E.C. Faas (1943)	lid	pensioengerechtigden	28-01-2023
Dhr. A.M.P. Versteeg (1976) ⁷	voorzitter	werknemers, voorzitter	28-01-2023

*Allen herbenoembaar

⁴ Dhr. Schuijt is per 1 april 2020 afgetreden als adviseur van de BAC.

⁵ Tevens toehoorder bij de pensioen- en communicatiecommissie.

⁶ Tevens toehoorder bij de beleggingsadviescommissie.

⁷ Per 20 april 2021 is de heer A.M.P. Versteeg afgetreden. Per die datum is de heer E.S. Ekamper benoemd tot lid van het verantwoordingsorgaan.

Raad van Toezicht

Naam	Functie	Einde zittingsduur	Herbenoembaar tot
Dhr. M.J.G. Driessen (1958)	voorzitter	1-10-2022	1-10-2025
Dhr. H. Hoos (1968)	lid	1-10-2022	1-10-2026
Mw. D.J.M.P. Horsmeier (1951)	lid	1-10-2022	1-10-2024

Sleutelfunctiehouders

Naam	Functie	Benoemingsdatum
Dhr. A.J. den Herder	risicobeheer	08-07-2020
Nog in te vullen	audit	
Dhr. R.T. Schilder	actuarieel	21-11-2019

Nevenfuncties per 31 december 2020

Naam bestuurslid	Nevenfuncties
Dhr. A.J. Algra	Bestuurslid - Stichting RK Kerkhof Groningen Bestuurslid - Stichting Oud Papier Actie – Groningen Zuid Lid Parochiebestuur – Hildegardparochie te Groningen Bestuurslid - Vermogensbeheerfonds Bisdom Groningen-Leeuwarden
Dhr. A.J. den Herder	Manager Installaties Nederland - N.V. Nederlandse Gasunie ⁸ Reserveofficier bij NATOPS – Ministerie van Defensie NEN - Voorzitter Beleidscommissie Energie NEN - Voorzitter normcommissie Transportleidingen NEN - Voorzitter werkgroep PGS NEN - Lid commissie Schemabeheer
Dhr. J.S. Douma	Project Manager Hydrogen – N.V. Nederlandse Gasunie Voorzitter Commissie Algemeen Beheer - Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt (Groningen Oost)
Mw. J. Hermes	CFO van N.V. Nederlandse Gasunie Lid Donatiecommissie – N.V. Nederlandse Gasunie
Dhr. J. Hooghiem	Manager Projects – N.V. Nederlandse Gasunie ⁹ Bestuurder - Vereniging van Leidingeigenaren in Nederland Lid Gemeenschappelijke Medezeggenschapsraad - Openbaar Onderwijs Groningen ¹⁰
Dhr. F.F. van Koten	CFO – GasTerra B.V. Bestuurslid - KVG N

⁸ Met ingang van 2021: Manager Operations Techniek bij N.V. Nederlandse Gasunie

⁹ Tot 1 november 2020 Manager Omgevingsmanagement – N.V. Nederlandse Gasunie.

¹⁰ Tot en met 30 september 2020

Mw. A.C.M. Melman	Manager Juridische Zaken & Compliance - N.V. Nederlandse Gasunie
Dhr. C.D. Vermeulen	Geen nevenfuncties

Externe accountant

Ernst & Young Accountants LLP	Dhr. J. Slager RA
-------------------------------	-------------------

Adviserend actuaire

Willis Towers Watson Netherlands B.V.	Dhr. W. Eikelboom AAG
---------------------------------------	-----------------------

Certificerend actuaire

Willis Towers Watson Netherlands B.V.	Dhr. R.T. Schilder AAG
---------------------------------------	------------------------

2.4 Bestuurscommissies en uitvoering

Bestuur

Het bestuur voert het beheer van het pensioenfonds en is bevoegd alle zaken van het pensioenfonds te behandelen en beslissingen daaromtrent te nemen. Dit met inachtneming van wet- en regelgeving, de bepalingen in de statuten van het pensioenfonds, de uitvoeringsovereenkomsten met Gasunie en GasTerra en de pensioenreglementen. Het bestuur is, conform de Pensioenwet, altijd verantwoordelijk voor de juiste uitvoering van de uitbestede taken.

Bestuursbureau

Het bestuur heeft een bestuursbureau ingesteld om alle werkzaamheden voor het pensioenfonds te coördineren en het secretariaat te voeren. Het bestuursbureau coördineert en bewaakt tevens alle uitbestede werkzaamheden.

De werkzaamheden van het bestuursbureau zijn verdeeld in de drie aandachtsgebieden van de commissies:

- ▶ vermogensbeheer;
- ▶ pensioenbeheer, communicatie en governance en
- ▶ risicomanagement en compliance.

Tevens draagt het bestuursbureau zorg voor de algehele ondersteuning van het bestuur en alle commissies. Het bestuursbureau is het eerste aanspreekpunt voor het pensioenfonds en beheert alle contracten. Het bestuursbureau volgt ook de ontwikkelingen op het gebied van pensioenbeheer, wet- en regelgeving en adviseert het bestuur hierover.

Het bestuur heeft een aantal bevoegdheden gedelegeerd aan het bestuursbureau. Deze bevoegdheden zijn vastgelegd in het document 'Delegatie van bevoegdheden'.

Uitvoering en financiële administratie

Het bestuur heeft alle dagelijkse werkzaamheden met betrekking tot het uitvoeren van de pensioenregelingen en de financiële administratie uitbesteed aan TKP Pensioen B.V. (TKP) te Groningen. De beleggingsadministratie wordt uitgevoerd door CACEIS Bank, Netherlands Branch.

Vermogensbeheer

Het bestuur heeft het vermogensbeheer bijna volledig uitbesteed aan externe vermogensbeheerders.

Categorie	Vermogensbeheerder
Aandelenportefeuille	BlackRock Advisors (UK) limited (BlackRock)
LDI-portefeuille en rentederivaten	Cardano
Krediet obligatie portefeuille	Nationale Nederlanden Investment Partners
Woninghypotheek	DMFCO

Beursgenoteerde vastgoedportefeuille	DWS
Niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen	Altera, CBRE Global Investors & Syntrus Achmea
Ondersteuning niet-beursgenoteerde vastgoedportefeuille	Sweco Capital Consultants
Grondstoffenportefeuille	Morgan Stanley
Collateral management en afdekken valuta risico	CACEIS Bank, Netherlands Branch

Het bestuursbureau stelt eens per kwartaal factsheets op voor de beleggingsadviescommissie en het bestuur. Deze factsheets geven een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen bij iedere vermogensbeheerder en bevatten onder andere informatie over behaalde rendementen, beheerskosten en in hoeverre de gemaakte afspraken worden nageleefd.

Voor zover activiteiten op beleggingsgebied niet zijn uitbesteed, worden zij beheerd door het bestuursbureau. Niet uitbesteed zijn een beperkt deel van het liquiditeitenbeheer en transacties die noodzakelijk zijn voor het beheersen van het renterisico en transacties voor de uitvoering van het pijngrensbeleid.

Beleggingsadviescommissie

De beleggingsadviescommissie adviseert het bestuur over het strategische beleggingsbeleid, over de financiële risico's en over de uitgangspunten en uitkomsten van ALM-studies. Met inachtneming van het vastgestelde beleggingsbeleid brengt de beleggingsadviescommissie uit eigen beweging of op verzoek adviezen uit aan het bestuur. Dit betreft adviezen over onderwerpen uit de jaarplanning of over andere (actuele) onderwerpen.

Pensioen- en communicatiecommissie

De pensioen- en communicatiecommissie adviseert het bestuur over het te voeren pensioenbeleid, governance, de communicatie over het pensioen en het beheer en de uitvoering van de pensioenregelingen.

Risk- en compliance commissie

De risk- en compliance commissie adviseert het bestuur over risicobeheersing en compliance en ondersteunt het bestuur bij het beleid rondom niet-financiële risico's. Daarnaast is de risk- en compliance commissie verantwoordelijk voor het opstellen van het uitbestedingsbeleid, IT-beleid en risicomitigatie omtrent IT-risico's. Tot 2020 was het onderdeel governance ondergebracht bij de risk- en compliance commissie.

Verantwoordingsorgaan

Het pensioenfonds heeft een verantwoordingsorgaan dat uit drie leden bestaat. Het bestuur legt jaarlijks over het gevoerde beleid verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan. Naast de jaarlijkse verantwoording vindt door het jaar heen overleg plaats over adviesplichtige onderwerpen.

Raad van Toezicht

De raad van toezicht oefent het interne toezicht uit op het bestuur van het pensioenfonds en is een verplicht orgaan voor pensioenfondsen met een belegd vermogen van meer dan één miljard euro. De raad van toezicht bestaat uit drie externe deskundigen. Taak van de raad van toezicht is om toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. Zij zien er verder op toe dat het bestuur de risicobeheersing goed op orde heeft en bij de beslissingen een evenwichtige belangenafweging maakt.

Sleutelfunctiehouders

Pensioenfonds Gasunie geeft invulling aan de richtlijnen uit IORP II omtrent het invullen van sleutelfuncties. Het bestuur heeft de rollen als volgt ingevuld:

- De sleutelfunctiehouder actuariel wordt uitbesteed aan de certificerend actuaris.
- De sleutelfunctiehouder risicobeheer wordt uitgevoerd door de voorzitter van de risk & compliance commissie.
- Voor de sleutelfunctiehouder interne audit beoogt het bestuur om een specialist op het gebied van audits aan te stellen.

De wijze waarop het fonds invulling geeft aan het sleutelfunctiehouderschap interne audit is afgestemd met de toezichthouder.

Onafhankelijk risicomanager

Het bestuur heeft een onafhankelijk risicomanager benoemd als vervuller van de sleutelfunctie risicobeheer. De onafhankelijk risicomanager oefent zijn functie onafhankelijk van de commissies uit en ziet vanuit zijn rol toe op het naleven van het integraal risicomanagementbeleid bij de totstandkoming van adviezen van de commissies.

Compliance

De compliance functie over 2020 is uitbesteed aan TriVu. TriVu heeft de rapportage over 2020 verzorgd.

Overige externe ondersteuning

Het bestuur wordt bijgestaan door een externe adviserend actuaire Willis Towers Watson Netherlands B.V. Daarnaast maakt het bestuur ten behoeve van de certificering van de jaarrekening gebruik van een certificerend actuaire (Willis Towers Watson Netherlands B.V.) en een registeraccountant (Ernst & Young Accountants LLP). Ortec Finance B.V. ondersteunt het bestuur en de sleutelfunctie risicobeheer door middel van het eens per kwartaal opstellen van een integraal risicodashboard. Indien nodig worden door het bestuur andere externe deskundigen geraadpleegd.

2.5 Missie, visie en doelstellingen

De missie, visie en doelstellingen worden minstens eenmaal per jaar door het bestuur geëvalueerd bij de beoordeling van de ABTN. De meest recente wijziging heeft plaatsgevonden in 2020.

Missie

De Stichting Pensioenfonds Gasunie wil de (oud)medewerkers van Gasunie en GasTerra een aanvullend inkomen voor later bieden. Wij voeren de pensioenregelingen uit die de sociale partners samen hebben afgesproken: ouderdomspensioen, nabestaandenpensioen en arbeidsongeschiktheidspensioen.

Wij willen zorgen voor een pensioen dat zijn waarde behoudt. Daarvoor beheren wij het vermogen dat aan ons is toevertrouwd zo efficiënt mogelijk met aanvaardbare risico's en tegen redelijke kosten. Besluiten nemen wij op een evenwichtige manier: wij wegen de verschillende belangen zo goed mogelijk. Wij vinden het belangrijk dat onze deelnemers begrijpen wat we doen.

Visie

De wereld om ons heen verandert voortdurend. Wij blijven daarom op de hoogte van de ontwikkelingen in de markt en in de politiek zodat we kunnen inspelen op veranderingen. Wij proberen in elk geval de nominale pensioenen uit te keren. Een nominaal pensioen is het vastgelegde pensioenbedrag dat een deelnemer jaarlijks opbouwt op basis van het inkomen in dat jaar. Daarnaast willen we graag de pensioenrechten en -uitkeringen waardevast houden door die te corrigeren voor de effecten van inflatie, zodat de koopkracht behouden blijft.

Om dit te bereiken beleggen wij het kapitaal dat door het fonds beheerd wordt. Dat is nodig om voldoende rendement te behalen voor de uitkering van in elk geval een nominaal pensioen en bij voorkeur ook van een waardevast pensioen. Beleggen brengt wel risico's met zich mee. Het is geen zekerheid dat het pensioen door beleggen hoger wordt; het kan ook gelijk blijven of zelfs lager worden. Wij nemen maatregelen om de risico's te beperken en letten daarbij op de kosten.

Wij zijn een middelgroot ondernemingspensioenfonds. Daarom kennen wij de deelnemers en de deelnemers kennen ons. Wij vinden het belangrijk dat onze deelnemers begrijpen wat hun keuzemogelijkheden zijn. En ook dat zij realistische verwachtingen hebben over de hoogte van hun pensioen, zodat zij zo nodig aanvullende maatregelen kunnen treffen voor het inkomen na pensionering

Doelstellingen

Op basis van de visie heeft het bestuur vier concrete doelstellingen geformuleerd.

Doelstelling 1: Het zeker stellen van de nominale pensioenaanspraken en pensioenrechten

In 2020 zijn de nominale pensioenaanspraken en -rechten op peil gebleven. Een korting van nominale rechten en/of aanspraken is niet aan de orde geweest. Het pensioenfonds heeft verschillende beschermingsmaatregelen genomen om rechtenkortingen te voorkomen. Deze maatregelen zijn onder andere het uitvoeren van integraal risicomanagementbeleid. De ontwikkelingen op dit gebied worden weergegeven in de risicoparagraaf. Een andere maatregel die het bestuur heeft genomen om het risico op het korten van de pensioenen in de toekomst te beperken is het pijngrensbeleid, dat verder wordt toegelicht in de beleggingsparagraaf. Aanvullend beschikt het pensioenfonds over een financieel crisisplan met daarin maatregelen die het pensioenfonds kan inzetten op het moment dat kortingen dreigen.

Doelstelling 2: Het waardevast houden van ingegane pensioenen en (premiervrije) pensioenaanspraken.

In 2020 heeft het bestuur geen indexatie kunnen verlenen op de ingegane pensioenen en de (premiervrije) pensioenaanspraken. Om toekomstbestendig te kunnen indexeren dient de beleidsdekkingsgraad op jaareinde boven de 110% te zijn. De beleidsdekkingsgraad bedroeg op 31 december 2020 103,5% en was daarmee onvoldoende om een toeslag te kunnen verlenen. Het bestuur streeft ernaar om de pensioenen jaarlijks mee te laten stijgen met de prijsinflatie. Over 2019 berekende het CBS het prijsindexcijfer op 1,7%. De gemiste toeslag wordt toegevoegd aan de indexatieachterstand.

Doelstelling 3: Het eigen pensioenbewustzijn en –verantwoordelijkheid vergroten door klantgericht en transparant te communiceren.

Er zijn diverse digitale nieuwsbrieven naar de actieve deelnemers, gepensioneerden en gewezen deelnemers verstuurd. De communicatiemiddelen worden regelmatig beoordeeld door het deelnemerspanel. Via de intranetten van Gasunie en GasTerra en de website van de Vereniging van Pensioengerechtigden en Postactieven van Gasunie en GasTerra worden de actieve deelnemers en gepensioneerden geattendeerd op nieuwsberichten die op de pensioenfondswebsite gepubliceerd worden. Via meerdere kanalen wordt geprobeerd deze deelnemers te bereiken en te informeren over de ontwikkelingen binnen het pensioenfonds. Daarnaast is er eind 2020 een digitale uitvraag gedaan naar de risicohouding van alle deelnemers. De uitkomsten hiervan worden in 2021 met de deelnemers gedeeld. Met deze uitvraag wordt ook bijgedragen aan het vergroten van het eigen pensioenbewustzijn. Via een digitale campagne is geprobeerd om het bezoek en het doorlopen van de pensioenplanner door gewezen deelnemers te activeren. Het doel was om gewezen deelnemers bewuster te maken van hun eigen pensioen en de mogelijkheden binnen de pensioenregeling. Helaas is het doel beperkt behaald. In een nieuwe campagne voor gewezen deelnemers zullen de leerpunten meegenomen worden.

Doelstelling 4: Het zorgdragen voor een adequate uitvoering van de pensioenregeling.

Ondanks de coronacrisis zijn de activiteiten van het pensioenfonds goed en zonder vertragingen uitgevoerd. Naast continue monitoring aan de hand van kwartaalrapportages vindt frequent overleg plaats met de uitvoeringsorganisatie TKP en de overige dienstverleners. Dit overleg is geïntensiveerd ten tijde van de uitbraak van het coronavirus, waarbij de continuïteitsplannen van zowel de eigen organisatie als haar dienstverleners tegen het licht zijn gehouden. TKP heeft medio 2019 te kennen gegeven de samenwerking met het pensioenfonds te willen beëindigen vanwege een koerswijziging bij TKP. Het bestuur is in 2020 een selectietraject gestart voor de selectie van een nieuwe uitvoerder. Het bestuur heeft tijdens het selectietraject bijzondere aandacht voor de kwaliteit van de dienstverlening en de volwassenheid van het risicobeheer. De risico's die samenhangen met de aanstaande transities zijn, onder andere door het uitvoeren van een eigenrisicobeoordeling, uitgebreid beoordeeld en passen binnen de tolerantiegrenzen van het pensioenfonds.

3 Financiële positie en beleid in 2020

3.1 Financiële positie

Dekkingsgraad

De dekkingsgraad is een belangrijke maatstaf voor de financiële positie van een pensioenfonds. Het geeft het pensioenvermogen als percentage van de contante waarde van de pensioenverplichtingen in de toekomst weer. De dekkingsgraad kan wijzigen door diverse factoren, zoals de ontwikkeling van de waarde van de beleggingen, actuariële ontwikkelingen, veranderende regelgeving en de ontwikkeling van de rentetermijnstructuur. Een financiële gezonde positie heeft het pensioenfonds indien de dekkingsgraad boven de vereiste dekkingsgraad van 121,8% ligt. Bij de vereiste dekkingsgraad is het pensioenvermogen even groot als de pensioenverplichtingen plus de verplichte risicobuffer. Deze verplichte risicobuffer heet ook wel het vereist eigen vermogen (VEV).

Actuele dekkingsgraad

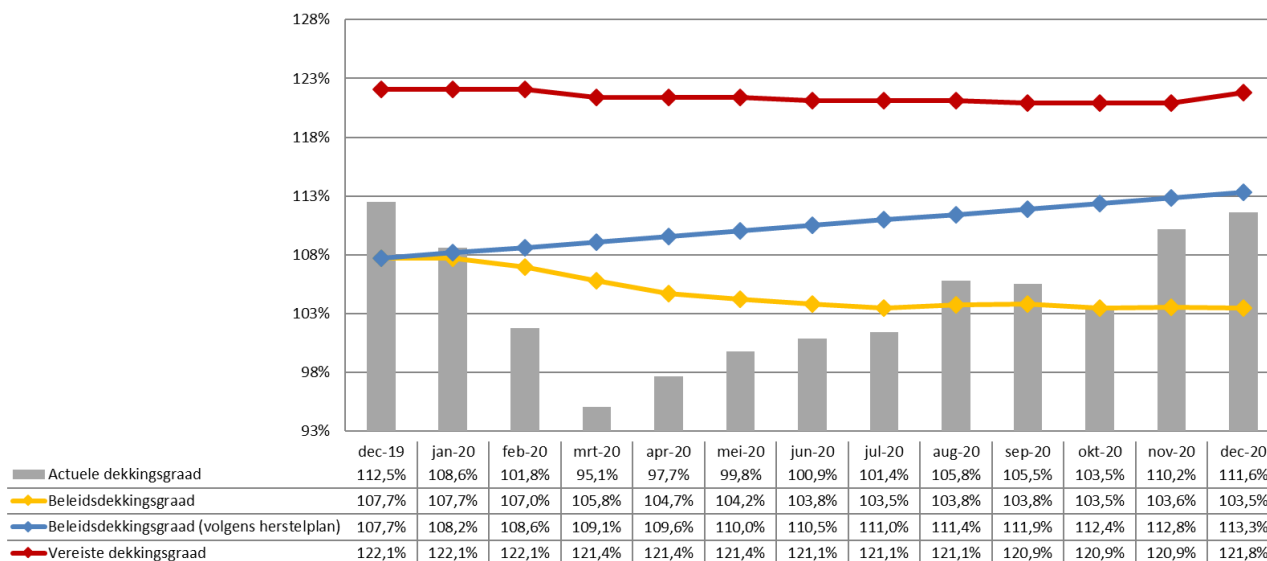
De actuele dekkingsgraad per ultimo 2020 was 111,6%. Dit houdt in dat naar verwachting aan de huidige verplichtingen kan worden voldaan, maar dat er voorlopig onvoldoende ruimte is voor volledige indexatie.

Beleidsdekkingsgraad

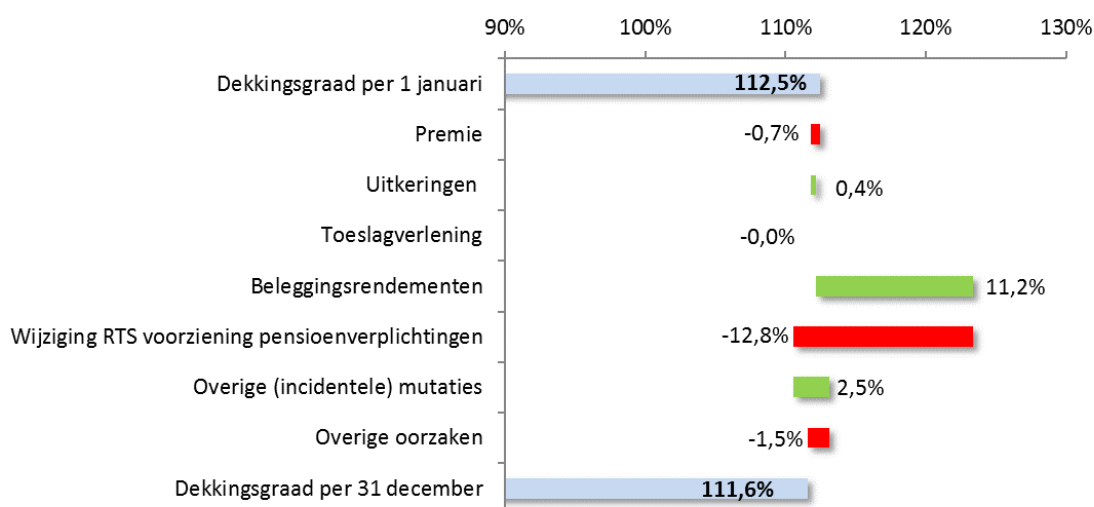
De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als het voortschrijdend gemiddelde van de actuele dekkingsgraden over 12 maanden. De beleidsdekkingsgraad per ultimo 2020 was 103,5%.

De ontwikkeling van de dekkingsgraden van het pensioenfonds gedurende het jaar is hieronder weergegeven.

Dekkingsgraadontwikkeling

De verandering in de dekkingsgraad gedurende 2020 werd door de volgende effecten veroorzaakt:

Effect premie

Het resultaat op premie wordt vastgesteld door de totaal ontvangen premie af te zetten tegen de dekkingsgraad neutrale premie.

Effect beleggingen

Het beleggingsresultaat ultimo 2020 was positief (9,6%) en heeft een positief effect op de dekkingsgraad van 11,2%-punt. Het beleggingsresultaat is beïnvloed door de positieve resultaten op zakelijke waarden.

Effect rentetermijnstructuur

Het verschil tussen de rentetermijnstructuur zoals die gold aan het eind van het jaar 2019 en de rentetermijnstructuur ultimo 2020 heeft geleid tot een stijging van de pensioenverplichtingen in 2020. Deze mutatie had een negatief effect op de dekkingsgraad van 12,8%-punt, veroorzaakt door de rentedaling in 2020.

Effect overige (incidentele) mutaties

Het Actuarieel Genootschap (AG) heeft op 9 september 2020 de nieuwe AG Prognosetafel gepubliceerd (AG2020). De nieuwe prognosetafel houdt rekening met een verlaging van de levensverwachting bij geboorte met ongeveer een jaar. Dit leidt tot een verlaging van de pensioenverplichtingen met ongeveer € 37,4 miljoen. Ook heeft een aanpassing van de correctiefactoren op de sterftekanalen plaatsgevonden. Dit leidt ook tot een verlaging van de pensioenverplichtingen met ongeveer € 4,4 miljoen. Bij het opstellen van de nieuwe prognosetafel zijn de effecten van covid-19 buiten beschouwing gebleven, omdat er nog teveel onzekerheden zijn over de lange termijn impact van de pandemie. In 2021 maakt de Commissie Sterfte Onderzoek (CSO) bekend of zij een tussentijdse bijstelling van de prognosetafel noodzakelijk acht.

De opslag voor excassokosten is verhoogd van 2,2% naar 2,4%. Dit heeft een verhogend effect op de pensioenverplichtingen van € 3,5 miljoen.

Onder deze post worden ook de wijzigingen van de ziekenvoorziening verantwoord. Het aantal langdurig zieke deelnemers is in 2020 gestegen van 15 naar 20. De ziekenvoorziening is in 2020 gestegen van € 13,4 miljoen naar € 19,6 miljoen. Het bestand is daarbij significant gewijzigd (slechts 4 deelnemers komen in beide jaren voor), de gemiddelde leeftijd ligt wat lager, echter is het gemiddelde salaris licht afgenomen. De wijziging van het deelnemersbestand zorgt voor een stijging van € 3,6 miljoen. Daarnaast zorgt een daling van de rente voor een stijging van € 2,5 miljoen. Het rente-effect is meegenomen onder effect rentetermijnstructuur.

Effect overige oorzaken

Dit betreffen de kans systemen (sterfte en arbeidsongeschiktheid) van 0,4% en kruiseffecten van -1,9%. Kruiseffecten ontstaan doordat de procentuele effecten worden berekend ten opzichte van de dekkingsgraad per 1 januari van het jaar. De onderlinge beïnvloeding van deze effecten op de dekkingsgraad, die gedurende het jaar allemaal optreden, worden bij deze berekening niet meegenomen. Zo wordt bijvoorbeeld bij de berekening van het effect van de beleggingsrendementen niet meegenomen dat de rentetermijnstructuur een drukkende invloed heeft op de dekkingsgraad. Aldus ontstaat er een verschil tussen de dekkingsgraad per 31 december en het saldo van alle procentuele effecten samen. Dit verschil wordt volgens de systematiek van DNB verantwoord onder kruiseffecten.

3.2 Status herstelplan

Het pensioenfonds heeft 24 maart 2020 een herstelplan ingediend bij DNB. In het herstelplan werd voor 2020 een stijging van de actuele dekkingsgraad verwacht naar 112,6% en een beleidsdekkingsgraad van 107,7%. Door de dalende rente is de werkelijke feitelijke dekkingsgraad per 31 december 2020 lager uitgekomen (111,6%). De beleidsdekkingsgraad is lager geëindigd op 103,5%. Op basis van het in 2020 ingediende herstelplan was de verwachting dat het pensioenfonds in 2025 het vereist vermogen zou hebben bereikt.

Onder voorwaarden mag een pensioenfonds voor het herstelplan van 2020 de maximale hersteltermijn verhogen van 10 jaar naar 12 jaar. Het pensioenfonds heeft geen gebruik gemaakt van deze mogelijkheden hanteert een maximale hersteltermijn van 10 jaar. Voor de doorrekening van het toekomstscenario is uitgegaan van het huidige beleid van het pensioenfonds en de gehanteerde rendementen zijn vastgesteld op basis van de wettelijk voorgeschreven maximale parameters.

Voor het pensioenfonds dient de cyclus voor het indienen van een herstelplan, zolang van toepassing, te worden gecontinueerd. Het pensioenfonds heeft op 25 maart 2021 het herstelplan geactualiseerd en bij DNB ingediend. Uitgaande van dit geactualiseerde herstelplan is de verwachting dat het pensioenfonds in 2028 het vereist vermogen heeft bereikt. In het herstelplan zijn geen aanvullende maatregelen opgenomen. DNB heeft het pensioenfonds bericht dat zij instemt met het ingediende herstelplan.

3.3 Haalbaarheidstoets en herstelkracht

Mede om toeslagen te kunnen financieren is het pensioenfonds bereid risico te lopen. Het pensioenfonds meet het lange termijn risico in termen van het “pensioenresultaat”. De verwachtingen voor het pensioenresultaat worden berekend door middel van de haalbaarheidstoets.

De haalbaarheidstoets geeft aan in hoeverre een waardevast pensioen kan worden bereikt. Onder een door DNB aangeleverde set van 2.000 scenario's wordt per geboortear over 60 jaar berekend wat het totaal uitgekeerde pensioen is als percentage van het pensioen dat zou zijn uitgekeerd als er nooit zou zijn gekort (ook niet op de opbouw) en altijd zou zijn geïndexeerd met de prijsinflatie.

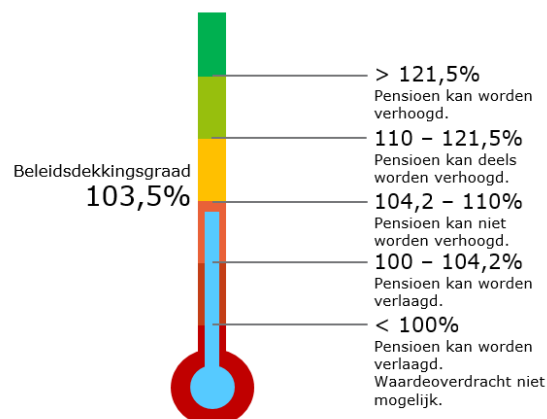
Het pensioenresultaat is de “mediaan” (middelste waarde) van de 2.000 uitkomsten. Daarnaast wordt het resultaat in het slechtste scenario berekend, dat is het “5e percentiel” (d.w.z. dat het resultaat in 5% van de gevallen nog slechter is). Het verschil tussen de mediaan en het “5e percentiel” is een maat voor het risico op lange termijn.

Het pensioenfonds hanteert daarbij de volgende grenzen voor het pensioenresultaat (risicohouding pensioenfonds op lange termijn):

- ▶ de mediaan van het pensioenresultaat moet hoger zijn dan 80%;
- ▶ het pensioenresultaat in een slechtweersscenario mag niet meer dan 45% afwijken van het pensioenresultaat in de mediaan.

Het pensioenfonds voert jaarlijks een haalbaarheidstoets uit. De resultaten van de haalbaarheidstoets worden getoetst aan de geformuleerde grenzen en jaarlijks gedeeld met sociale partners en het verantwoordingsorgaan. De uitkomsten van de haalbaarheidstoets worden jaarlijks uiterlijk 30 juni gerapporteerd aan DNB.

In 2020 bevond het pensioenresultaat zich binnen de grenzen van de risicohouding.

Toetsing Pensioenresultaat	Risicohouding (lange termijn)	2020	2019	Voldaan?
	Grens	Resultaat	Resultaat	
<u>Vanuit feitelijke financiële positie</u>				
Mediaan	>80%	95%	92%	Ja
5 ^e percentiel		73%	63%	
Relatieve afwijking t.o.v. mediaan	<45%	23%	31%	Ja

3.4 Toeslagbeleid

Het bestuur streeft naar waardevastheid van de pensioenen door middel van het verlenen van een jaarlijkse toeslag (indexatie).

Toeslagverlening is voorwaardelijk: het bestuur beslist jaarlijks of en - zo ja - hoeveel toeslag wordt verleend op de pensioenrechten en pensioenaanspraken.

Maatstaf voor een eventuele toeslagverlening is de gemiddelde stijging van de consumentenprijsindex (CPI) alle bestedingen (afgeleid) over de maanden augustus, september en oktober van het voorafgaande jaar zoals gepubliceerd door het CBS.

Voor het toeslagbeleid gelden de volgende regels:

- ▶ indien sprake is van een beleidsdekkingsgraad van 110% of lager wordt geen toeslag verleend;
- ▶ bij een beleidsdekkingsgraad boven de 110% en onder de 121,5%¹¹ (TBI) kan een gedeeltelijke toeslag worden verleend;
- ▶ bij een beleidsdekkingsgraad boven 121,5% (TBI) kan een volledige toeslag worden verleend.

3.4.1 Niet-verleende toeslagen

Ultimo 2020 bedroeg de beleidsdekkingsgraad 103,5%. Aangezien deze dekkingsgraad lager was dan 110% was een (gedeeltelijke) toeslagverlening per 1 januari 2021 niet toegestaan. Als toeslagverlening wel toegestaan was, zou op basis van de maatstaf de volledige toeslag per 1 januari 2021 0,9% hebben bedragen.

¹¹ Dit getal is de Toekomst Bestendig Indexeren (TBI) dekkingsgraad per 01-01-2021. Per 01-01-2020 bedroeg de TBI dekkingsgraad 123,6%. Deze grens wordt jaarlijks herijkt.

Pensioengerechtigden en gewezen deelnemers

Per 1 januari 2021 bedraagt de totale cumulatieve niet-verleende toeslag maximaal 16,8%. De niet-verleende toeslagen worden op individueel niveau bijgehouden.

Jaar	Volledige toeslagverlening	Toegekende toeslagen	Verschil	Toeslag achterstand
2009	2,9%	0,0%	2,9%	2,9%
2010	0,1%	0,1%	0,0%	2,9%
2011	1,3%	0,5%	0,8%	3,7%
2012	2,5%	0,0%	2,5%	6,3%
2013	2,0%	0,0%	2,0%	8,4%
2014	1,2%	0,2%	1,0%	9,5%
2015	0,6%	0,1%	0,5%	10,1%
2016	0,4%	0,0%	0,4%	10,5%
2017	0,2%	0,0%	0,2%	10,7%
2018	1,4%	0,0%	1,4%	12,3%
2019	1,6%	0,2%	1,4%	13,9%
2020	1,7%	0,0%	1,7%	15,8%
2021	0,9%	0,0%	0,9%	16,8%

Actieve deelnemers

Per 1 januari 2021 bedraagt de totale cumulatieve niet-verleende toeslag voor actieve deelnemers maximaal 5,7%. De niet-verleende toeslagen worden op individueel niveau bijgehouden. Tot en met het jaar 2015 is er bij actieven geen sprake van gemiste toeslagen, met uitzondering van de toeslagen op de tot 2006 opgebouwde rechten uit de Regeling Vervroegde Uittreding (RVU). Deze komen overeen met de niet-verleende toeslagen voor de pensioengerechtigden en gewezen deelnemers. Per 1 januari 2016 is er een toeslag verleend van 1,53% aan actieve deelnemers. De loonindex bedroeg 2,00%. De feitelijke toeslag was daarmee lager dan de loonindex maar hoger dan de prijsindex. Reglementair is bepaald dat in dat geval geen indexatieachterstand ontstaat.

Jaar	Volledige toeslagverlening	Toegekende toeslagen	Verschil	Toeslag achterstand
2017	0,2%	0,0%	0,2%	0,2%
2018	1,4%	0,0%	1,4%	1,6%
2019	1,6%	0,2%	1,4%	3,0%
2020	1,7%	0,0%	1,7%	4,8%
2021	0,9%	0,0%	0,9%	5,7%

Volgorde inhaaltoeslagen

Bij een beleidsdekkingsgraad hoger dan de toekomstbestendige indexatie (TBI) dekkingsgraad van 121,5% kunnen de niet-verleende toeslagen alsnog worden toegekend door het bestuur. Voor het toekennen van inhaaltoeslagen wordt de pro-rata

methode toegepast.¹² Met deze methode wordt het geld over iedereen verdeeld en haalt iedereen in gelijke procentuele stappen zijn of haar achterstand in. Achterstand blijft bestaan totdat het niet-verleende toeslag volledig is ingehaald.

3.5 Kostentransparantie

Het bestuur vindt een transparante verantwoording en heldere communicatie over de gemaakte kosten van belang. Het pensioenfonds hanteert daarvoor de “Aanbevelingen Uitvoeringskosten” opgesteld door de Pensioenfederatie. Er wordt onderscheid gemaakt in 3 kostensoorten: pensioenbeheer, vermogensbeheer en transactiekosten.

Voor iedere kostensoort wordt een kostenratio vermeld: € per deelnemer of % van het gemiddeld belegd vermogen.

- De hoogte van de diverse kosten in euro's (de teller van de kostenratio) wordt in de navolgende paragrafen vermeld.
- Het aantal deelnemers (de noemer van de kostenratio) is voor 2020 3.386 (dat is exclusief de gewezen deelnemers). Voor 2019 was dat aantal 3.193.
- Het gemiddeld belegd vermogen (de teller van de kostenratio) is voor 2020 ongeveer € 1,84 miljard. Voor 2019 was het gemiddeld belegd vermogen ongeveer € 1,71 miljard.

Kostenratio per kostensoort	2020	2019	2018
Kostenratio pensioenbeheer (€ per deelnemer)	391	418	436
Kostenratio pensioenbeheer (% van het gemiddeld belegd vermogen)	0,07%	0,08%	0,10%
Kostenratio vermogensbeheer (% van het gemiddeld belegd vermogen)	0,19%	0,21%	0,21%
Totale kosten vermogensbeheer (€ x 1000)	3.487	3.526	3.216
Kostenratio transactiekosten (% van het gemiddeld belegd vermogen)	0,21%	0,24%	0,09%
Totale transactiekosten (€ x 1000)	3.918	4.081	1.420

Toelichting:

- Onder “kosten pensioenbeheer” vallen de kosten van de dienstverlening zoals uitgevoerd door de pensioenuitvoeringsorganisatie TKP. Verder de kosten van contributies en bijdragen, bestuurskosten, communicatiekosten, accountantskosten en actuariskosten. De kosten pensioenbeheer worden gerapporteerd in euro's per deelnemer, waarbij het aantal deelnemers de som is van het aantal actieve deelnemers en gepensioneerden (dus exclusief de gewezen deelnemers). Daarnaast worden de kosten pensioenbeheer gerapporteerd als een percentage van het gemiddeld belegd vermogen.
- Onder “kosten vermogensbeheer” vallen de vergoeding voor de dienstverlening door de vermogensbeheerders, de beheervergoeding en de rendement-gerelateerde vergoeding van de vermogensbeheerders. Overige kosten vermogensbeheer zijn onder andere accountantskosten, bewaarvergoedingen, administratiekosten en juridische kosten. De kosten vermogensbeheer worden gerapporteerd als een percentage van het gemiddeld belegd vermogen.
- Onder “transactiekosten” vallen de toe- en uittredingsvergoedingen van de beleggingsfondsen, de kosten van extern beheerde portefeuilles en de derivatentransacties. Omdat de werkelijke transactiekosten meestal niet exact bekend zijn, zijn deze deels geschat in overleg met de betreffende vermogensbeheerder. De (geschatte) transactiekosten worden gerapporteerd als een percentage van het gemiddeld belegd vermogen.

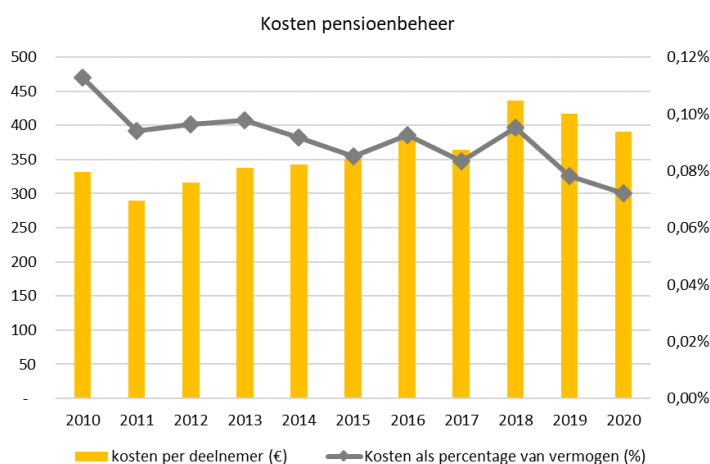
¹² De pro-rata methode heeft per april 2017 de LIFO methode met terugwerkende kracht vervangen.

De realisaties voor de verschillende kostenratio's in 2020 staan in de bovenstaande tabel en worden verderop in dit hoofdstuk toegelicht. Het pensioenfonds beoordeelt of het deze ratio's aan de maat vindt door middel van een benchmark.¹³ Pensioenfondsen vergelijkbaar met Pensioenfonds Gasunie worden hierin aangeduid als "peergroup".

A. Kosten pensioenbeheer

Een uitsplitsing van de kosten voor pensioenbeheer staat in de onderstaande tabel. Een deel van de werkzaamheden wordt verricht ten behoeve van het vermogensbeheer. De bijbehorende kosten moeten daarom worden toegerekend aan vermogensbeheer.

De omvang daarvan is deels gebaseerd op een inschatting. Voor 2020 komt de "toewijzing aan vermogensbeheer" uit op een percentage van circa 32%. Dit percentage is gelijk aan dat in 2019.

Categorie (bedragen x € 1.000)	Pensioenbeheer kosten 2020	Pensioenbeheer kosten 2019	Vershil
Bestuurskosten	764	838	-74
Kosten verantwoordingsorgaan en Raad van toezicht	62	63	-1
Administratiekosten	660	651	+9
Accountantskosten	53	47	+6
Kosten actuaris (certificering)	6	29	-23
Adviezen, contributies en bijdragen	380	327	+53
Overige	19	16	+3
Uitvoeringskosten	1.944	1.971	
Toewijzing aan vermogensbeheer	621	637	
Kosten pensioenbeheer	1.323	1.334	-11

Toelichting:

► Bestuurskosten

De bestuurskosten behelzen een breed scala aan kosten, zoals de bestuurdersvergoeding, ondersteunende diensten en opleidingen. In 2020 valt een daling te zien ten aanzien van deze kosten. Dit wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door een daling van de kosten voor de inzet van het Bestuursbureau.

► Accountantskosten & kosten certificerend actuaris

De kosten voor de accountant laten een lichte stijging zien ten opzichte van 2019. De accountant heeft meerwerk moeten verrichten voor aanvullende controlewerkzaamheden ten aanzien van de overtreding van de sanctiewetgeving. De kosten voor de actuaris vallen lager uit ten opzichte van 2019. Een deel van de in 2019 geboekte kosten is tegen de verwachting in niet gerealiseerd. Dit leidt in 2020 tot een vrijval van de overlopende kosten.

► Adviezen, contributies en bijdragen

De kosten voor adviezen, contributies en bijdragen zijn in 2020 circa 16% hoger dan in 2019. De advieskosten zijn sterk afhankelijk van de projecten die het pensioenfonds uitvoert. Het bestuur is in 2020 gestart met een selectietraject voor een

¹³ LCP kostenbenchmark 2020 – Stichting Pensioenfonds Gasunie – 30/10/2020

nieuwe pensioenuitvoerder, hierbij is gebruik gemaakt van externe expertise. Tevens valt op te merken dat de toezichtkosten in 2020 met circa 10% zijn toegenomen.

Peergroup

De peergroup voor de kosten pensioenbeheer bestaat uit circa 70 fondsen met 1.000 tot 5.000 deelnemers. In de tabel is te zien dat de kosten pensioenbeheer bij het pensioenfonds gerekend in euro per deelnemer in 2020 in lijn zijn met de peergroup. In voorgaande jaren waren de kosten iets hoger dan bij de peergroup. Het fonds bevindt zich qua kosten rond het gemiddelde van de peergroup.

Kosten pensioenbeheer

Jaar	Pensioenfonds Gasunie	Peergroup (mediaan)	Pensioenfonds Gasunie	Peergroup (mediaan)
2017	€ 363 / deelnemer		0,08%	
2018	€ 436 / deelnemer	€ 392 / deelnemer*	0,10%	n.v.t.
2019	€ 418 / deelnemer		0,08%	
2020	€ 391 / deelnemer		0,07%	

* Gemiddelde van 2017-2019

Oordeel bestuur

Het bestuur streeft bij het pensioenbeheer naar een acceptabele verhouding tussen enerzijds de geleverde kwaliteit en anderzijds de kosten. Hierbij weegt vanwege doelstelling 4 de kwaliteit zwaarder dan de kosten.

Het bestuur is zich bewust van de impact van de uitvoeringskosten op het uiteindelijke pensioenresultaat en stelt zich kostenbewust op bij de uitvoering van de regeling. Het kostenbewustzijn is zichtbaar in de dalende trend van kosten per deelnemer van de afgelopen jaren. Verder vindt het bestuur de kostenratio van 0,07% van het belegd vermogen alleszins acceptabel. De iets hogere kosten in euro per deelnemer van voorgaande jaren wordt naar de mening van het bestuur deels veroorzaakt door de omstandigheid dat het pensioenfonds relatief weinig deelnemers heeft gerekend naar de omvang van het beheerde vermogen; er is dus sprake van relatief hoge pensioenrechten en -uitkeringen voor relatief weinig deelnemers.

B. Kosten vermogensbeheer

De kosten voor het vermogensbeheer staan in de onderstaande tabel.

Categorie		Kosten	Overige		
	Gem.	vermogensbeheer	vermogens-	Totale kosten	Totale kosten in %
	vermogen 2020	jaarrekening 2020	beheerkosten	(€ 1.000)	gem. vermogen
	(€ mln.)	(€ 1.000)	2020 (€ 1.000)	(€ 1.000)	
Extern beheerd vermogen					
Aandelen	878	431	263	694	0,08%
Vastrentende waarden ¹⁴	654	846	293	1.139	0,17%
Grondstoffen	107	39	0	39	0,04%
Vastgoed beleggingen	184	161	384	545	0,30%
Intern beheerd vermogen	14	0	0	0	

¹⁴ In het gemiddeld vermogen van vastrentende waarden is ook de waarde van de pijngrensoverlays meegenomen. De kosten voor het beheren van dit mandaat en de transactiekosten die hier mee gemoeid zijn, worden in dit hoofdstuk apart weergegeven onder de categorie "pijngrensoverlay".

Overige diensten					
Pijngrensbeleid		175	0	175	
Valuta/collateralbeheer		61	0	61	
Administratie en rapportage		213	0	213	
Totaal excl. toewijzing	1.837	1.926	940	2.866	0,15%
Toewijzing kosten pensioenbeheer		621		621	0,04%
Totaal vermogensbeheer	1.837	2.547	940	3.487	0,19%

Toelichting:

- ▶ Onder “Kosten vermogensbeheer” vallen de beheervergoeding van de externe vermogensbeheerders, advieskosten alsmede bewaar- en administratiekosten. Voor 2020 betreft het een bedrag van € 1,926 miljoen.
- ▶ Onder “Overige vermogensbeheerkosten” vallen de kosten die rechtstreeks ten laste van het beleggingsrendement zijn gebracht. Deze kosten zijn dus niet inbegrepen in de kosten van de vermogensbeheerders zoals opgenomen in de jaarrekening en bedragen voor 2020 € 0,940 miljoen. Het aandeel geschatte kosten is beperkt, dit betreft voornamelijk kosten in de onderliggende beleggingsstructuren.
- ▶ Voorts is een bedrag van € 0,621 miljoen vanuit de kosten pensioenbeheer toegewezen aan het vermogensbeheer (zie de vorige paragraaf).
- ▶ Het intern vermogensbeheer betreft onder andere cashmanagement, de allocatie van middelen over de externe vermogensbeheerders en de monitoring van de uitvoering van het vermogensbeheer.

De totale kosten vermogensbeheer voor 2020 komen daarmee uit op € 3,487 miljoen; dat is ongeveer 1% lager dan in 2019. De kosten zijn daarmee vergelijkbaar ten opzichte van afgelopen jaar. De afspraken met externe beheerders omtrent de facturering van beheerskosten zijn grotendeels op basis van een percentage van de waarde van de beheerde portefeuille. Aangezien het gemiddeld beheerd vermogen is toegenomen zien we een lichte stijging van de kosten binnen de meeste categorieën. De daling op totaalniveau kan worden verklaard door de categorie vastrentende waarden. In 2020 heeft het pensioenfonds beperkte opstartkosten gehad voor de aankoop van participaties in het hypotheekfonds van DFMCO. Het overgrote deel van de portefeuille is aangekocht in 2019, hetgeen destijds geleid heeft tot extra eenmalige opstartkosten.

De kosten voor het vermogensbeheer 2020, uitgedrukt als percentage van het beheerd vermogen, zijn met 0,19% lager dan in 2019. Dat percentage is relatief laag als gevolg van het zogeheten “passieve beleggingsbeleid”. Hierbij krijgen vermogensbeheerders de opdracht een bepaalde index te volgen binnen een zekere marge. Deze beleggingsstijl brengt minder kosten met zich mee dan een “actief beleggingsbeleid”. Het pensioenfonds heeft een relatief groot aandeel van het beheerd vermogen gealloceerd naar passieve aandelen- en beursgenoteerde vastgoedfondsen. Vanwege de omvang en de aard van de belegging betaalt het pensioenfonds een relatief lage vergoeding over deze beleggingen. Er is daarnaast geen sprake van een prestatie-gerelateerde beloning. De beleggingen in direct vastgoed hebben een hogere beheervergoeding dan gemiddeld. Dit is inherent aan de karakteristieken van deze beleggingen, zoals de noodzaak van onderhoud en de inzet van woningbeheerders. Het pensioenfonds wordt daarnaast bij de monitoring van deze belegging ondersteund door een externe specialist. Vanuit het oogpunt van diversificatie en verwacht rendement vindt het bestuur deze belegging goed passen binnen haar beleggingsmix.

Peergroup

De peergroup voor vermogensbeheer bestaat uit 48 fondsen met een beheerd vermogen tussen € 750 miljoen en € 2 miljard per eind 2019. In de tabel is te zien dat de kosten vermogensbeheer bij het pensioenfonds structureel lager zijn dan die van de peergroup. Het is aannemelijk te veronderstellen dat de lagere kosten het gevolg zijn van de gekozen passieve beleggingsstijl.

Kosten vermogensbeheer

Jaar	Pensioenfonds Gasunie	Peergroup (mediaan)
2017	0,19%	
2018	0,21%	0,36%*
2019	0,21%	
2020	0,19%	

* Gemiddelde van 2017-2019

Oordeel bestuur

Het bestuur is van mening dat de kosten van vermogensbeheer en de kostenratio met 0,19% gunstig afsteken bij die van vergelijkbare fondsen. Dit is voornamelijk het gevolg van de gekozen beleggingsstijl. Verder worden de contracten behorende bij de uitbestedingen aan de vermogensbeheerders regelmatig opnieuw beoordeeld en wanneer nodig wordt een nieuw uitbestedingstraject gestart.

C. Transactiekosten

De transactiekosten staan in de onderstaande tabel.

Categorie	Gem. vermogen 2020 (€ mln.)	Transactiekosten jaarrekening 2020 (€ 1.000)	Overige transactiekosten 2020 (€1.000)	Totale transactiekosten 2020 (€ 1.000)	Kosten in % gem. vermogen
Extern beheerd vermogen					
Aandelen	878	0	120	120	0,01%
Vastrentende waarden	654	0	769	769	0,12%
Grondstoffen	107	0	267	267	0,25%
Vastgoed beleggingen	184	0	30	30	0,02%
Intern beheerd vermogen	14	0	0	0	
Overige diensten					
Pijngrensoverlay			2.575	2.575	
Valuta/collateralbeheer		0	157	157	
Totaal beheerd vermogen	1.837	0	3.918	3.918	0,21%

Toelichting:

- ▶ Er zijn over 2020 geen transactiekosten gerapporteerd in de jaarrekening.
- ▶ Onder "Totale transactiekosten" vallen naast de kosten zichtbaar in de jaarrekening de "Overige transactiekosten" die door de vermogensbeheerders rechtstreeks ten laste van het beleggingsrendement zijn gebracht. Deze categorie omvat ook de kosten voor transacties die binnen de beleggingsfondsen plaatsvinden. Omdat de werkelijke transactiekosten niet altijd exact bekend zijn, zijn deze deels geschat in overleg met betreffende vermogensbeheerder.
- ▶ Het pensioenfonds voert een passief beleggingsbeleid en heeft bij het overgrote deel van de beleggingen de intentie om deze voor langere tijd aan te houden. De transactiekosten zijn daarom voor de meeste beleggingscategorieën beperkt.
- ▶ Bij het beheer van de commodity portefeuille worden derivaten ingezet. Kosten die gemaakt worden in de vorm van een opslag bij een derivatentransactie worden ook als transactiekosten gerekend. Dit verklaart de relatief hoge kostenratio bij de grondstoffen.
- ▶ De transactiekosten bij de uitvoering van het pijngrensbeleid zijn apart weergegeven. De kosten zijn lager dan in 2019, maar bedragen nog steeds het merendeel van de totale transactiekosten. De dekkingsgraad bevond zich gedurende 2020 meestal onder de pijngrens, het bestuur heeft zodoende besloten om gedurende deze periode bescherming in te kopen door

middel van swaptions. De aangekochte swaptions of aandelenopties uit hoofde van het pijngrensbeleid hebben een looptijd korter dan een jaar omdat dit de effectiviteit van de instrumenten vergroot. Een bijeffect hiervan is dat er geen sprake is van een zogenaamde 'buy-and-hold' belegging, er worden op jaarbasis meermaals transacties uitgevoerd. De instrumenten gebruikt in het pijngrensbeleid zijn daarnaast per definitie volatiel. In onrustige markten nemen de spreads op derivatentransacties daarom aanzienlijk toe, hetgeen dit jaar zichtbaar is bij de transacties uitgevoerd na de uitbraak van het coronavirus.

De transactiekosten zijn in 2020 uitgekomen op 0,21% van het beheerd vermogen. Dat is lager dan de 0,24% in 2019. De kosten zijn in grote lijnen vergelijkbaar met 2019. De overgang van de portefeuille met kredietobligaties van LODH naar NNIP leidt tot een verhoging van de transactiekosten in de categorie vastrentende waarden. Er is een afname zichtbaar ten aanzien van de transactiekosten in het kader van de pijngrensoverlay. In 2019 werden door een scherp gedaalde rente grotere transactievolumes verhandeld en daarmee hogere transactiekosten gerealiseerd dan in 2020.

Peergroup

De peergroup voor vermogensbeheer bestaat uit 48 fondsen met een beheerd vermogen tussen € 750 miljoen en € 2 miljard. In de tabel is te zien dat de kosten transactiekosten bij het pensioenfonds tot en met 2018 gelijk waren aan de gemiddelde transactiekosten van de peergroup. Sinds 2019 zijn de kosten van het pensioenfonds hoger dan het gemiddelde van de peergroup. De stijging in kosten valt volledig toe te wijzen aan de invoering van het pijngrensbeleid van het fonds.

Transactiekosten

Jaar	Pensioenfonds Gasunie	Peergroup (mediaan)
2017	0,09%	
2018	0,09%	0,09%*
2019	0,24%	
2020	0,21%	

* Gemiddelde van 2017-2019

Oordeel bestuur

De transactiekosten zijn in 2020 gedaald ten opzichte van 2019. Het pensioenfonds heeft relatief hoge transactiekosten ten opzichte van haar peergroup door de uitvoering van het pijngrensbeleid. Het pijngrensbeleid is in 2020 uitvoerig geëvalueerd en het bestuur is van mening dat het pijngrensbeleid het risico op korting vermindert. Dit pijngrensbeleid kan worden gezien als een soort verzekering die de kans op kortingen vermindert. Als gevolg van het door het bestuur vastgestelde budget wegen de voordelen van het pijngrensbeleid op tegen de kosten. Het bestuur beoordeelt de transactiekosten daarom als acceptabel.

3.6 Besturing en toezicht

3.6.1 Code Pensioenfondsen

Bij het inrichten van de governance, het dagelijks functioneren en de daaruit voortvloeiende besluitvorming, leeft het bestuur de intenties van de Code Pensioenfondsen na. Hierbij worden de ontwikkelingen omtrent de Code Pensioenfondsen nauw gevolgd.

Overzicht verplichte rapportagenormen Code Pensioenfondsen 2018

Ieder jaar controleert de accountant de naleving van de Code Pensioenfondsen. Behoudens de norm 33, aangaande de diversiteit, voldoet het pensioenfonds aan alle normen. Het bestuur heeft altijd het ‘pas toe of leg uit principe’ gehanteerd. Hieronder volgt een overzicht van de verwerking van de verplichte rapportagenormen in het jaarverslag.

Norm	Toelichting	Naleving Pensioenfonds Gasunie
5	Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.	Hoofdstuk 2.4 en 4.1
31	De samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, als ook tussentijds bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.	Hoofdstuk 2.4
47	Het intern toezicht betreft deze Code bij de uitoefening van zijn taak.	Hoofdstuk 9
58	Het bestuur geeft publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie.	Hoofdstuk 2.5 en website
62	Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.	Hoofdstuk 2.5
64	Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals bedoeld in de normen 15 en 16) en deze Code, net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.	Hoofdstuk 3.6.2 en 3.6.3
65	Het bestuur zorgt voor een adequate klachten- en geschillenprocedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.	Hoofdstuk 6.3

Diversiteit

Vanuit het oogpunt van diversiteit streeft het bestuur naar een samenstelling waarbij minimaal één vrouw en één man onderdeel uitmaken van het bestuur. Daarnaast streeft het bestuur er naar dat er minimaal één jongere (< 40 jaar) deel uitmaakt van het bestuur, het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht.

Gedurende het verslagjaar is er één nieuw bestuurslid (gepensioneerde werknemerslid) benoemd. Het bestuur bestaat uit twee vrouwen en zes mannen. Twee bestuursleden zijn nog jonger dan 40 jaar. De samenstelling van het bestuur voldoet daarmee aan de minimale nagestreefde mate van diversiteit.

Het verantwoordingsorgaan bestaat uit drie mannen, waarvan niemand jonger is dan 40 jaar. Eén van de leden van het verantwoordingsorgaan heeft aangegeven in 2021 te willen aftreden. Voor deze vacature is in de profielschets aangegeven dat de voorkeur uitgaat naar een vrouw en/of een jongere. Uiteindelijk is de keuze gemaakt voor een mannelijke sollicitant jonger dan 40 jaar.

De raad van toezicht bestaat uit één vrouw en twee mannen. Geen van de leden is jonger dan 40 jaar en het bestuur stelt zich op het standpunt dat het streven naar een lid van de raad van toezicht van jonger dan 40 jaar gezien het functieprofiel niet altijd realistisch is. Het bestuur is daarom tevreden met de huidige samenstelling van de raad van toezicht. Het bestuur zal uiteraard bij toekomstige vacante posities het diversiteitsbeleid actief uitdragen.

In 2020 is het diversiteitsbeleid geëvalueerd en een plan van aanpak opgesteld. Daarbij is afgesproken dat in de periodieke overleggen met de voordragende partijen het diversiteitsbeleid regelmatig onder de aandacht gebracht zal worden

3.6.2 Zelfevaluatie en geschiktheidstoets

In 2019 had het bestuur onder leiding van een extern bureau een zelfevaluatie uitgevoerd waarbij vooral stilgestaan is bij de persoonlijke kwaliteiten en het functioneren van het bestuur. In juni 2020 heeft het bestuur op een heisessie de werking van de fondsdocumenten en de slagvaardigheid van het interne proces tot opstellen, aanpassen en goedkeuren van fondsdocumenten besproken. Daarnaast heeft het bestuur op aanbeveling van de raad van toezicht de toekomstscenario's van het pensioenfonds verder bediscussieerd en uitgewerkt. Naast deze dag heeft het bestuur in oktober 2020 een risicomanagement dag georganiseerd waarbij in het kader van het opstellen van een eigenrisicobeoordeling de risico's en de werking van de risicomaatregelen uitvoerig behandeld zijn.

De bestuursleden hadden voor het jaar 2020 de individuele opleidingsplannen opgesteld. Daar waar deze opleidingen nog in het jaar 2020 zijn aangeboden, is er opvolging gegeven aan deze opleidingsplannen. Naast de opleidingen uit de individuele opleidingsplannen krijgen de bestuursleden voor de bestuursvergaderingen permanente educatie over complexe financiële instrumenten.

3.6.3 Compliance en gedragscode

Het pensioenfonds maakt gebruik van een externe compliance officer voor de uitoefening van het toezicht op de naleving van compliance gerelateerde regelgeving. Begin 2021 hebben alle verbonden personen en insiders van het pensioenfonds de verklaring naleving gedragscode ondertekend. Daarnaast heeft de jaarlijkse inventarisatie van de nevenfuncties van de verbonden personen, relatiegeschenken, uitnodigingen, financiële belangen in zakelijke relaties, persoonlijke transacties en overige situaties van belangenverstrengeling plaatsgevonden. De compliance officer heeft deze gegevens aangeleverd in een compliance rapportage.

Er zijn door de compliance officer in de aangeleverde verklaringen geen afwijkende zaken vastgesteld met betrekking tot de naleving van de gedragscode.

Het pensioenfonds hanteert een gedragscode. De gedragscode is van toepassing op alle aan het pensioenfonds verbonden personen en insiders. Begin 2021 is de bepaling voor het melden van nevenfuncties aangepast. Hiervoor was de gedragscode in

2020 ook al geactualiseerd en waren de nodige aanpassingen doorgevoerd, die volgden uit de Modelgedragscode van de Pensioenfederatie.

3.6.4 Naleving Gedragslijn verwerking Persoonsgegevens

In juli 2019 is de Gedragslijn verwerking Persoonsgegevens van de Pensioenfederatie in werking getreden. Met deze Gedragslijn wordt gestreefd naar een sector breed kader voor privacy bescherming.

Conform de bepalingen van de Gedragslijn is de naleving van de gedragslijn door het pensioenfonds getoetst door een externe partij, de compliance officer. Uit de rapportage blijkt dat de privacy documenten van het pensioenfonds van goede kwaliteit zijn en aan de AVG en de Gedragslijn voldoen. De compliance officer heeft een aantal aanbevelingen gedaan, die betrekking hebben op verdere explicitering van de verplichtingen uit de Gedragslijn. Het pensioenfonds realiseert zich dat privacy bescherming een continu aandachtspunt is. Het bestuur heeft kennis genomen van deze aanbevelingen en zal daarmee aan de slag gaan.

4 Integraal risicomanagement

Integraal risicomanagement is een belangrijke factor om de doelstellingen van het pensioenfonds te verwezenlijken. Het bewust omgaan met risico's en deze beheersen op basis van de vastgestelde risicohouding en risicobereidheid is onderdeel van de pensioenfondsprocessen.

Dit hoofdstuk beschrijft eerst de governance van het risicomanagement bij het pensioenfonds. Daarna volgt een algemene beschrijving van het risicomanagement systeem van het pensioenfonds, gevolgd door een beschrijving van de belangrijkste strategische risico's. Afgesloten wordt met een risicobeeld van het pensioenfonds en een beschrijving van de ontwikkelingen in het afgelopen jaar.

4.1 Governance

Risicomanagement maakt integraal onderdeel uit van de besluitvorming van het bestuur. Het bestuur is verantwoordelijk voor het vaststellen, uitvoeren en monitoren van het risicobeleid. Hierbij wordt het bestuur ondersteund door externe adviseurs en het bestuursbureau. Het pensioenfonds hanteert voor de verdeling van de verantwoordelijkheden van risicobeheersing als basis het '3 lines' model. Daarnaast kent het pensioenfonds een vierde 'line' in de vorm van de raad van toezicht. De vijfde 'line' wordt gevormd door de toezichthouder, accountant en certificerend actuaire. Hieronder worden deze verschillende beschermingslagen beschreven.

De eerste lijn

Adviserend en beleidsvoorbereidend aan het bestuur zijn de beleggingsadviescommissie, de pensioen- en communicatiecommissie en de risk- en compliance commissie. Binnen deze commissies komen beleidsvoorstellen en adviezen tot stand, die vervolgens ter besluitvorming worden voorgelegd aan het bestuur. De commissies nemen derhalve in beginsel zelf geen besluiten, besluiten worden door het bestuur genomen. Het bestuur en de onderliggende commissies vormen samen met het bestuursbureau de beleidsvormende en uitvoerende (1^e-lijns) rol binnen het pensioenfonds. Gezamenlijk dragen zij zorg voor de bepaling en uitvoering van afgewogen beleid in het belang van (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. De borging van het Integraal Risico Management (IRM) -proces is belegd bij de risk- en compliance commissie.

De tweede lijn

Het pensioenfonds kent 2^e-lijns rollen in de vorm van de sleutelfunctiehouder risicobeheer en de actuariële sleutelfunctiehouder. Deze sleutelfuncties worden nader toegelicht in de volgende paragraaf.

De werkzaamheden op het gebied van risicobeheer worden uitgevoerd door de onafhankelijk risicomanager. Hij overlegt daarover met de sleutelfunctiehouder, die eindverantwoordelijk is. De onafhankelijk risicomanager heeft een controlerende en spiegelende (2^e-lijns) rol richting de commissies en het bestuur op o.a. financiële en niet-financiële risico's, strategisch beleggingsbeleid in relatie tot de risicohouding en naleving van de beleggingscyclus. De sleutelfunctie risicobeheer rapporteert onafhankelijk van de commissies – door middel van een risico opinie in de voorlegger bij uitgebrachte adviezen – aan het bestuur. De sleutelfunctie ziet toe op het naleven van het IRM-beleid en de prudent person regel bij de totstandkoming van adviezen. Daarnaast leveren de sleutelfunctiehouder risicobeheer en de onafhankelijk risicomanager tijdens vergaderingen van de commissies en bij de voorbereiding door het bestuursbureau proactief hun inbreng door de leden van de commissies en van het bestuursbureau te wijzen op het risicomanagementbeleid. Hiermee stimuleren zij de toepassing van het risicobeleid in de uitvoering.

De derde lijn

De sleutelfunctiehouder interne audit is verantwoordelijk voor de 3^e-lijnsfunctie. De afdeling interne audit van N.V. Nederlandse Gasunie voert de audits uit. De taken en de wijze van invulling van de sleutelfuncties worden in de volgende paragraaf nader beschreven.

De vierde lijn

Het bestuur heeft een raad van toezicht (RvT) ingesteld. De leden zijn onafhankelijk en laten dit tot uiting komen in het toezicht. De raad van toezicht houdt onder meer toezicht op:

- ▶ Het beleid van het bestuur.
- ▶ De algemene gang van zaken in het pensioenfonds.
- ▶ De adequate risicobeheersing.
- ▶ De evenwichtige belangenafweging door het bestuur.

Daarnaast fungeert de raad van toezicht als gesprekspartner van het bestuur en staat het bestuur met raad ter zijde.

De vijfde lijn

De vijfde lijn wordt gevormd door externe toezichthouders. De toezichthouder (De Nederlandsche Bank) controleert het gevoerde beleid en de uitvoering daarvan. De accountant controleert het jaarverslag. De certificerend actuaire controleert of het pensioenfonds heeft voldaan aan de eisen van het financieel toetsingskader uit de Pensioenwet.

4.1.1 Inrichting sleutelfuncties

Inleiding

Op grond van de Europese richtlijn voor pensioenfondsen IORP II moet het pensioenfonds voldoen aan bepaalde regels voor de governance en het risicobeheer van het pensioenfonds. Eén van de organisatorische gevolgen is dat er drie zogeheten sleutelfuncties bestaan. Dat zijn de volgende:

- ▶ sleutelfunctie risicobeheer (2e lijn);
- ▶ actuariële sleutelfunctie (2e lijn);
- ▶ sleutelfunctie interne audit (3e lijn).

Sleutelfuncties worden vervuld door een 'sleutelfunctiehouder'. Hiervoor geldt het volgende:

- ▶ Een sleutelfunctiehouder wordt benoemd door het bestuur na goedkeuring door DNB.
- ▶ De sleutelfunctiehouder is eindverantwoordelijk voor de taken behorend tot de functie. De functiehouder mag de uitvoering overlaten aan andere personen.
- ▶ De sleutelfunctiehouder rapporteert schriftelijk aan het bestuur en aan de RvT.
- ▶ Indien het bestuur aanbevelingen niet (tijdig) opvolgt escaleert de sleutelfunctiehouder naar de RvT en eventueel naar DNB.

Het pensioenfonds heeft de sleutelfuncties als volgt ingericht.

Sleutelfunctie risicobeheer

- ▶ Taakgebied:
 - Beoordeelt, monitort en rapporteert over het risicobeheer.
 - Initieert en adviseert over de vormgeving van het risicobeheer.
- ▶ Sleutelfunctiehouder: de voorzitter van de risico & compliance commissie
- ▶ Uitvoering van de sleutelfunctie: de onafhankelijk risicomanager.

Actuariële sleutelfunctie

- ▶ Taakgebied:
 - Houdt toezicht op de berekening van de technische voorzieningen.
 - Beoordeelt de betrouwbaarheid en adequaatheid van de berekening van de technische voorzieningen.
 - Beoordeelt het premiebeleid, het beleid bij collectieve waardeoverdrachten, het herverzekeringsbeleid, conversiefactoren of inkooptarieven bij het toekennen van (nieuwe) pensioenrechten of -aanspraken.
- ▶ Sleutelfunctiehouder en uitvoering van de sleutelfunctie: de certificerend actuaaris.

Sleutelfunctie interne audit

- ▶ Taakgebied:
 - Evalueert periodiek of de interne controlemechanismen adequaat en doeltreffend zijn.
 - Evalueert de algehele bedrijfsvoering.
 - Draagt ertoe bij dat inefficiënties en 'blinde vlekken' worden onderkend en opgelost.
 - Vormt het sluitstuk van alle waarborgen voor een beheerste en integere bedrijfsvoering.
- ▶ Sleutelfunctiehouder: een externe deskundige op het gebied van interne audit.
- ▶ Uitvoering van de sleutelfunctie: de afdeling interne audit van N.V. Nederlandse Gasunie.

De inrichting van de sleutelfuncties is afgestemd met DNB. De sleutelfunctiehouders actuariel en risicomanagement zijn reeds benoemd en ingericht. De beoogd sleutelfunctiehouder interne audit verbreedt momenteel zijn kennis op het gebied van pensioenen. De verwachting is dat zijn benoeming medio 2021 zal plaatsvinden.

4.2 Risico Management Systeem

In de afgelopen jaren heeft het pensioenfonds de strategische risicomanagementcyclus verder ontwikkeld. In 2019 heeft het pensioenfonds hiertoe haar risicomanagementbeleid en de daarbij behorende risicotolerantie en beheersmaatregelen geactualiseerd. De basis van deze strategische managementcyclus ligt in de volgende vier stappen:

Risicohouding

Eind 2017 zijn de individuele risicohoudingen van de bestuursleden besproken en bediscussieerd. Begin 2018 zijn deze individuele risicohoudingen samengebracht en heeft het bestuur gezamenlijk een risicohouding vastgesteld. Deze gezamenlijke risicohouding is gebalanceerd: in het bestuur worden er open discussies gevoerd, het bestuur staat open voor innovatie en vernieuwing en is bereid risico te nemen indien daar een passende beloning tegenover staat, behalve op het punt van integriteit. In 2020 heeft het pensioenfonds wederom uitvraag gedaan bij haar deelnemers naar de gewenste risicohouding. De uitkomsten worden besproken in de communicatieparagraaf.

Risicotolerantiegrenzen

Voor elk risico heeft het pensioenfonds de risicotolerantiegrenzen vastgesteld. Voor zover mogelijk zijn deze tolerantiegrenzen meetbaar (SMART) gemaakt. Indien er sprake is van een significante wijziging in het risicoprofiel, zoals bij een wijziging van pensioenuitvoeringsorganisatie, toetst het bestuur of de nieuwe situatie voldoet aan haar risicotolerantie.

Vastlegging en monitoring

Het pensioenfonds maakt gebruik van een integrale risicomonitor waarin zowel de financiële als de niet-financiële risico's terugkomen. In samenwerking met een externe adviseur rapporteert de sleutelfunctiehouder risicobeheer met deze integrale risicomonitor op kwartaalbasis aan het bestuur over de beheersing van de in het risicomanagementbeleid vastgestelde strategische risico's. Deze rapportage heeft specifiek aandacht voor de relatie tussen de risico's en de strategische doelstellingen. Daarbij vindt een toetsing plaats aan de risicotolerantiegrenzen van het pensioenfonds en wordt de werking van de beheersmaatregelen beoordeeld. Ook worden actualiteiten meegenomen die invloed kunnen hebben op de doelstellingen.

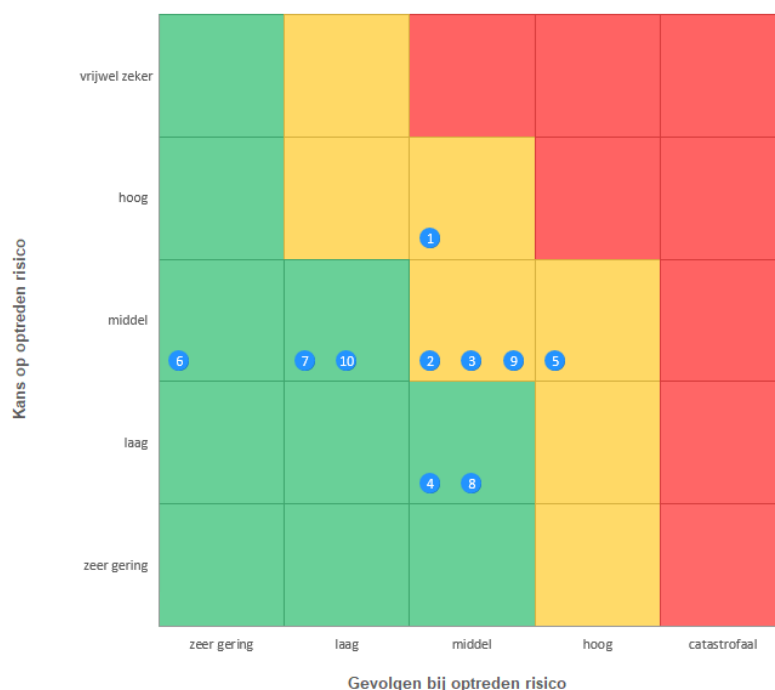
4.3 Concrete risico's

4.3.1 Strategische risico's

Het bestuur heeft tien strategische risico's geïdentificeerd. Om deze strategische risico's verder inzichtelijk te maken zijn de risico's geclassificeerd op basis van een risico diagram, waarbij geldt:

- ▶ Groen = laag risico
- ▶ Geel = gemiddeld risico
- ▶ Rood = hoog risico.

In het risico diagram zijn de netto-risico's weergegeven, dus na toepassing van de beheersmaatregelen.

Strategisch risico

- 1 Marktrisico
- 2 Renterisico
- 3 Veranderingen in het pensioenstelsel
- 4 Structureel te lage pensioenpremie
- 5 Inflatierisico
- 6 Liquiditeitsrisico
- 7 Niet in staat om op het gewenst niveau te communiceren, uitlegbaarheid.
- 8 Onvoldoende inzicht in processen en kwaliteit bij uitvoerders (uitbestedingsrisico)
- 9 IT-risico bij de pensioenuitvoerder (cyber, datalekken, fraude en persoonsgegevens)
- 10 Onvoldoende kennis en kunde om veranderingen effectief te initiëren en te realiseren

4.4 Risicotolerantiegrenzen en beheersmaatregelen

4.4.1 Inleiding

De risicobereidheid voor de strategische risico's is gekwantificeerd door het bepalen van risicotolerantiegrenzen. Als het netto risico, dat is het risico dat overblijft nadat beheersmaatregelen zijn toegepast, binnen deze grenzen blijft wordt het geaccepteerd. Als het netto risico buiten deze grenzen komt, moeten (aanvullende) beheersmaatregelen worden getroffen.

In 2020 is het netto risico voor alle strategische risico's binnen de daarvoor gestelde risicotolerantiegrenzen gebleven. Het bestuur volgt de ontwikkelingen op de geformuleerde strategische risicogebieden en geeft tevens aandacht aan eventuele nieuwe opkomende risico's. Er wordt doorlopend getoetst of de beheersmaatregelen nog (goed) werken en/of verbeterd kunnen worden. Zo wordt bereikt dat de beheersmaatregelen tijdig worden aangepast en aangescherpt op basis van de actuele stand van zaken op het betreffende risicogebied. In 2020 is het bestuur gestart met een Eigenrisicobeoordeling waarbij de efficiency en de effectiviteit van het risicomanagementsysteem in zijn geheel wordt beoordeeld. Het bestuur heeft deze Eigenrisicobeoordeling in 2021 afgerond. Daarbij heeft het bestuur geoordeeld dat het risicomanagementsysteem binnen het fonds voldoende tot sterk is ingericht.

In de navolgende paragraaf worden de vijf strategische risico's beschreven die als een gemiddeld risico zijn gekwalificeerd. Daarbij worden de risicotolerantiegrenzen en de belangrijkste beheersmaatregelen toegelicht. Er zijn geen risico's gekwalificeerd met een hoog netto risicoprofiel.

4.4.2 Toelichting per strategisch risico

1 Marktrisico

Dit is het risico dat de beurskoersen dalen waardoor het beleggingsresultaat van het pensioenfonds daalt.

Dit risico kan worden verdeeld in drie onderdelen:

- ▶ Prijsvolatiliteit: het risico van winst of verlies als gevolg van wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten.
- ▶ Marktliquiditeit: het risico dat aanwezige activa onvoldoende snel dan wel niet tegen acceptabele prijzen kunnen worden omgezet in liquide middelen.
- ▶ Concentratie en correlatie: het risico dat, als gevolg van ontoereikende diversificatie binnen de portefeuille, marktontwikkelingen leiden tot een waardedaling van de portefeuille.

Risicotolerantiegrenzen:

- ▶ Voor alle onderdelen:
 - Gewichten van de verschillende onderdelen van de assetportefeuille dienen binnen de grenzen van de strategische asset allocatie te blijven.
- ▶ Prijsvolatiliteit:
 - De performance per categorie mag niet te veel afwijken van de benchmark voor die categorie (maximale tracking error).
 - Bij een 1% parallelle renteschok en/of 30% aandelenschok mag dekkingsgraad niet dalen onder de kritische dekkingsgraad, onder de voorwaarden zoals vastgelegd in het pijngrensbeleid.¹⁵

¹⁵ Als beide marktbevingen gelijktijdig optreden wordt er gesproken over een zogenaamde combischok. Ook in dat geval mag de dekkingsgraad van het fonds niet dalen onder de kritische dekkingsgraad, onder de voorwaarden zoals vastgelegd in het pijngrensbeleid.

Beheersmaatregelen:

- ▶ De beleggingen in aandelen vinden wereldwijd plaats. De spreiding binnen de portefeuille (diversificatie) dempt het prijsrisico.
- ▶ Uitvoeren van een periodieke ALM-studie om vast te stellen of de gekozen portefeuille met zakelijke waarden voldoet aan de gewenste risico versus rendementsafweging.
- ▶ Het grootste deel van de portefeuille is wel liquide, slechts een klein deel van portefeuille (niet-beursgenoteerd vastgoed, $\leq 10\%$ van de totale portefeuille) is weinig liquide.
- ▶ Bij een aandelenschok van 30% mag de dekkingsgraad niet dalen onder de kritische dekkingsgraad, onder de voorwaarden als vastgelegd in het pijngrensbeleid.

2 Renterisico

Dit is het risico dat veranderingen in de marktrente gevolgen hebben voor de waardering van de toekomstige verplichtingen van het pensioenfonds en op de koersen van beleggingen.

Het bestuur dient de toekomstige verplichtingen conform de Pensioenwet te waarderen op basis van de rekenrente zoals deze wordt gepubliceerd door de toezichhouder (DNB). De rekenrente is daarbij gebaseerd op de marktrente. Hierdoor wordt een renterisico voor het pensioenfonds geïntroduceerd, waarbij een dalende rekenrente de verplichtingen in waarde laat stijgen, hetgeen ongunstig is voor de dekkingsgraad van het pensioenfonds, en omgekeerd. Verder is het zo dat bezittingen in de vorm van vastrentende waarden bij een stijging van de rente in waarde dalen en omgekeerd. De dekkingsgraad is derhalve gevoelig voor renteschommelingen. Het bestuur beschouwt het matchen van het renterisico als zeer belangrijk voor het kunnen nakomen van de nominale verplichtingen.

Risicotolerantiegrens:

Bij een stijging of daling van de marktrente moet de renteafdekking zodanig stijgen of dalen dat de pensioenverplichtingen op basis van de marktwaarde voor de eerste 20 jaar bij een gemiddelde rente van 3% volledig worden gematcht.

Beheersmaatregelen:

- ▶ Het renterisico wordt afgedekt met beleggingen in vastrentende waarden en derivaten. Dit gebeurt volgens een rentestafel. Die zorgt ervoor dat bij een hogere marktrente meer renterisico wordt afgedekt en bij een lagere rente minder renterisico wordt afgedekt.
- ▶ Bij de periodieke ALM-studie wordt de strategische beleggingsmix afgestemd op de rentegevoeligheid van de verplichtingen.
- ▶ Bij een parallelle renteschok van 1% mag de dekkingsgraad niet dalen onder de kritische dekkingsgraad, onder de voorwaarden als vastgelegd in het pijngrensbeleid.

3 Veranderingen in het pensioenstelsel

Dit is het risico dat de werkwijze van het pensioenfonds (waaronder begrepen processen en producten) wordt beïnvloed dan wel niet meer houdbaar is als gevolg van veranderingen in de wet- en regelgeving.

Risicotolerantiegrens:

Als het pensioenfonds niet tijdig aan de veranderde regels kan voldoen waardoor een goede pensioenuitvoering niet langer kan worden gewaarborgd.

Beheersingsmaatregelen:

- ▶ Het bestuur zorgt dat het goed geïnformeerd blijft over aanstaande veranderingen in het pensioenstelsel;
- ▶ Periodiek voert het bestuur een SWOT-analyse (Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats) uit. De laatste SWOT-analyse is medio 2018 uitgevoerd.

5 Inflatierisico

Dit is het risico dat het pensioenfonds onvoldoende in staat is om (toenemende) verplichtingen als gevolg van (verwachte aanpassing aan) inflatie te financieren zonder belanghebbenden te benadelen.

Risicotolerantiegrens:

Het pensioenfonds beperkt het inflatierisico door spreiding binnen de strategische asset allocatie in haar beleggingsbeleid. Het pensioenfonds accepteert het resterende inflatierisico.

Beheersmaatregelen:

- ▶ Indexatie is voorwaardelijk, er is geen recht op indexatie. Wel heeft het bestuur de ambitie om pensioenen waardevast te houden.
- ▶ Het pensioenfonds streeft via haar beleggingsbeleid naar het behalen van rendement.
- ▶ Gewichten van de inflatie dempende activa (aandelen, vastgoed, commodities) dienen binnen de grenzen van de strategische asset allocatie te blijven.

9 IT-risico bij het pensioenfonds en de pensioenuitvoerder

Het pensioenfonds heeft geen eigen IT-systemen. Dit is uitbesteed aan externe dienstverleners.

Het IT-risico bij deze dienstverleners kan worden verdeeld in vier categorieën:

- ▶ Autorisatiemanagement en logische toegangsbeveiliging: het risico als gevolg van:
 - het niet volledig of niet accuraat zijn van informatie/informatiesystemen;
 - het niet toegankelijk zijn van informatie voor geautoriseerde gebruikers;
 - het toegankelijk zijn van informatie voor niet geautoriseerde gebruikers.
- ▶ Business en IT continuity management: het risico dat de continuïteit van de (kritische) bedrijfsprocessen/de gehele instelling in gevaar komt als gevolg van het niet beschikbaar zijn van de IT-infrastructuur (waaronder applicaties en systemen).
- ▶ IT Changemanagement: het risico als gevolg van:
 - ontoereikend beheer van de ICT-omgeving en/of -processen en/of;
 - het onvoldoende (tijdig) kunnen anticiperen op ontwikkelingen in de business, op technische innovaties of op overige externe factoren.
- ▶ IT Incidentmanagement: risico dat een IT-incident niet of niet tijdig wordt onderkend, leidend tot een gebeurtenis waarbij de bedrijfsvoering van het pensioenfonds in gevaar komt.

Risicotolerantiegrenzen:

Voor alle categorieën geldt het volgende:

- ▶ Het pensioenfonds accepteert de kans dat een incident mogelijk is gedurende het komende jaar. Het pensioenfonds is zich er van bewust dat nooit volledig uit te sluiten valt dat zich een incident voordoet, maar de impact van een incident dient altijd beperkt te zijn.
- ▶ Een enkel negatief effect is acceptabel, zolang het pensioenfonds zelf voldoende vertrouwen heeft in het eigen beleid en/of in staat is dit aan te passen. Structureel negatieve effecten zijn niet acceptabel, omdat dit zou betekenen dat het pensioenfonds niet langer voldoet aan de geldende wet- en regelgeving.

Beheersingsmaatregelen:

In de overeenkomsten met dienstverleners worden de volgende afspraken gemaakt:

- ▶ Autorisatiemanagement en logische toegangsbeveiliging: awareness voor phishing, social engineering en social surfing.
- ▶ Business en IT continuity management: een business continuity plan met voldoende aandacht voor ICT-security, beleid op het gebied van disaster recovery, uitwijklocatie(s) en back-up- en recoverysystemen.
- ▶ IT Changemanagement: changemanagementbeleid waarbij vaste procedures gelden, periodieke controles worden uitgevoerd en updates tijdig worden geïmplementeerd.

- IT Incidentmanagement: incidentmanagementbeleid met procedures om incidenten te ontdekken, te classificeren en de (mogelijke) impact te bepalen, waarna effectieve beheersmaatregelen worden geselecteerd en geïmplementeerd.

Coronavirus:

Het bestuur ziet dat het coronavirus voor ieder bedrijf uitdagingen met zich meebrengt voor de continuïteit van de dienstverlening. Om de risico's voor het fonds te beperken is het contact met uitbestedingspartijen geïntensiveerd. Daarbij wordt beoordeeld of de genomen beheersmaatregelen vallen binnen de risicohouding en risicobereidheid van het fonds.

4.5 Risicobeeld pensioenfonds

4.5.1 Ontwikkeling VEV en vereiste dekkingsgraad

Een indicatie van het risicobeeld is het Vereist Eigen Vermogen (VEV) en de bijhorende vereiste dekkingsgraad. De vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische portefeuille per ultimo 2020 is 122,1%. Dat is hoger dan de beleidsdekkingsgraad van 103,5% op dat moment.

Indien het pensioenfonds naar verwachting binnen 10 jaar herstelt naar het VEV is een korting op de opgebouwde aanspraken en ingegane rechten niet nodig. De dekkingsgraad, van waaruit het pensioenfonds nog net kan herstellen om binnen 10 jaar op het VEV uit te komen, wordt de kritische dekkingsgraad genoemd. Deze is per 31 december 2020 88,4% en daar zat het pensioenfonds op dat moment ruim boven.

De beleidsdekkingsgraad bevindt zich onder het minimaal Vereist Eigen Vermogen (MVEV) van 104,2% en het pensioenfonds heeft daarom een dekkingstekort. Op het moment van schrijven wordt er, gezien de uitzonderlijke economische situatie door het coronavirus, voor pensioenfondsden die gedurende zes opeenvolgende jaren een dekkingsgraad onder het MVEV hebben vrijstelling verleend voor kortingsmaatregelen. Indien de dekkingsgraad van een fonds zich boven de 90% bevindt, hoeft het niet tot korting over te gaan. Pensioenfonds Gasunie bevond zich eind 2020 voor het eerste jaar onder het MVEV en hoefde zodoende geen gebruik te maken van deze vrijstellingsregeling.

Om de risico's van effecten ('schokken') van onverwachte gebeurtenissen op de dekkingsgraad te meten en monitoren maakt het pensioenfonds gebruik van de standaardtoets. Deze standaardtoets is gebaseerd op de door DNB gedefinieerde negatieve gebeurtenis die zich met een kans van 2,5% geïsoleerd zou voordoen. Het bestuur heeft eind 2020 wederom vastgesteld dat de standaardtoets geschikt is om deze risico's voor het pensioenfonds vast te stellen.

4.5.2 Impact markt- en renterisico op de dekkingsgraad per eind 2020 (gevoeligheidsanalyse)

Ieder kwartaal beoordeelt het bestuur de gevoeligheid van de dekkingsgraad ten opzichte van het markt- en renterisico door middel van het doorrekenen van stressscenario's. Hierin wordt gekeken naar de impact van een (combi)schok van -1% parallele rentedaling en een daling van 30% op de beleggingen in aandelen. Eind 2020 bedroeg de actuele dekkingsgraad 111,6%. De kritische dekkingsgraad, de dekkingsgraad waarbij het pensioenfonds waarschijnlijk over moet gaan tot korting van de pensioenaanspraken, is ultimo 2020 berekend op 88,4%. Uit de doorgerekende stressscenario's blijkt dat het pensioenfonds bij zowel een afzonderlijke als een gecombineerde schok boven de kritische dekkingsgraad blijft. Hierbij wordt rekening gehouden met de werking van het pijngrensbeleid.

4.5.3 Werking van het risicomanagement in 2020

Het risicomanagement heeft in 2020 op diverse momenten invloed gehad op de besluiten die zijn genomen. Dit betrof onder andere de volgende situaties:

- ▶ Het vernieuwde en meer uitgebreide risicodashboard zorgt voor meer inhoudelijke discussies in het bestuur over financiële en niet-financiële risico's.
- ▶ Gedurende 2020 heeft zich een tijdelijke daling in zakelijke waarden voorgedaan van meer dan 20%. In het risicobeleid staat beschreven dat de dekkingsgraad bij een dergelijke schok niet onder de kritische dekkingsgraad mag dalen. Eind maart heeft het pensioenfonds de laagste actuele dekkingsgraad gerapporteerd van 95,1%. Deze dekkingsgraad lag boven de kritische dekkingsgraad. De werking van het pijngrensbeleid heeft hieraan positief bijgedragen. Het bestuur heeft de werking van het pijngrensbeleid afgelopen zomer geëvalueerd en geconcludeerd dat deze beheersmaatregel heeft gewerkt zoals de verwachting was.
- ▶ Tijdens de uitbraak van het coronavirus heeft het bestuur bijzondere aandacht gehad voor de continuïteit van alle processen. Door middel van intensiever contact met uitbestedingspartijen en een goed werkend Business Continuity beleid is de continuïteit van de dienstverlening niet in gevaar geweest.
- ▶ In samenwerking met TKP zijn naar aanleiding van een incident in 2019 aanvullende beheersmaatregelen getroffen op de screening aan de sanctielijst, waarmee het pensioenfonds meer zekerheid creëert in haar doelstelling dat er geen uitbetalingen worden gedaan aan personen en organisaties die op (internationale) sanctielijsten staan.
- ▶ In maart 2020 heeft het pensioenfonds een incidentmelding bij DNB gedaan over een storing in software die CACEIS gebruikt. De storing leidde ertoe dat een aantal belangrijke interne processen bij CACEIS tijdelijk niet of niet goed konden worden uitgevoerd. Het ging om het collateral management, de valuta afdekking en de compliance monitoring. CACEIS heeft na het optreden van dit incident maatregelen getroffen om herhaling te voorkomen. Het pensioenfonds besteedt in het reguliere contact extra aandacht aan de werking van het risicomangement bij CACEIS.
- ▶ Het bestuur heeft in 2020 in het kader van de eigenrisicobeoordeling de werking van het eigen risicomangementsysteem beoordeeld. Er is geconcludeerd dat de effectiviteit en de efficiency van risicomangement voldoende tot sterk is. Daarnaast zijn er een aantal verbeteracties opgezet om het risicomangementsysteem verder te versterken.

Ontwikkelingen risicomangement

Net als in 2019 heeft het pensioenfonds in 2020 gebruik gemaakt van de uitkomsten van de uitgevoerde ALM in 2018. Het pensioenfonds heeft zijn risicohouding in 2020 niet gewijzigd. In 2020 is stilgestaan bij het inflatierisico. De beleggingsadviescommissie heeft de gewijzigde economische situatie na uitbraak van het coronavirus en de introductie van omvangrijke steunpakketten vanuit verschillende overheden opnieuw beoordeeld. Het oordeel heeft geen aanleiding gegeven om aanvullende beheersmaatregelen te nemen, omdat het inflatierisico voor een groot deel wordt afgedekt door de beleggingen van het fonds in zakelijke waarden, grondstoffen en vastgoed.

In 2020 is tevens gestart met de selectie van een nieuwe pensioenuitvoeringsorganisatie (PUO). Het selectieproces is een zorgvuldig vormgegeven traject geweest, waarbij het belang van de deelnemers voorop heeft gestaan. De selectie heeft plaatsgevonden door een speciaal hiervoor ingerichte werkgroep, bestaande uit bestuursleden van het pensioenfonds, leden van het bestuursbureau en externe specialisten. Bij de keuze voor een nieuwe pensioenuitvoeringsorganisatie is de volwassenheid van het risicomangement een belangrijk criterium geweest. De volwassenheid van de risicobeheersing bij de nieuwe uitvoerder zijn uitgebreid beoordeeld. Het bestuur heeft de keuze gemaakt om vanaf 1 januari 2022 met AZL verder te gaan als nieuwe PUO. Omdat het risicoprofiel van het pensioenfonds wijzigt met de overgang naar AZL is hiervoor een tussentijdse Eigenrisicobeoordeling (ERB) uitgevoerd, waarin de risico's en de beheersmaatregelen die samenhangen met overgang naar AZL zijn beoordeeld. Het bestuur heeft een overeenkomst gesloten met AZL. De planning is dat het pensioenfonds per 1 januari 2022 overstapt naar AZL.

In 2019 heeft het bestuur een audit laten uitvoeren op de beheersing van uitbestede diensten. Het auditrapport bevatte één bevinding, namelijk het ontbreken van vastgelegde afspraken tussen het pensioenfonds en N.V. Nederlandse Gasunie over de afname van diensten door het pensioenfonds. In 2020 zijn deze afspraken geformaliseerd door een vastlegging in een Service Level Agreement (SLA) tussen het pensioenfonds en N.V. Nederlandse Gasunie.

Voorts is in 2020 op kwartaalbasis de niet-financiële risicomonitor besproken en is deze periodieke bespreking geïntegreerd in de fondsprocessen. Daarmee heeft het bestuur invulling gegeven aan haar wens om op een meer systematische wijze niet-financiële risico's te beoordelen.

Het bestuur heeft in 2020 het ICT-beleid geactualiseerd. Er is voor gekozen om aansluiting te zoeken bij het BIV(A) classificatie om de risico's van de ICT voorziening in kaart te brengen. Dit raamwerk is meer gangbaar en uitgebreider dan het voorheen gebruikte model. Het bestuur zal deze verandering gebruiken om de risicohouding van uitbestedingsrelaties beter te kunnen toetsen aan die van het fonds. Tevens zijn de risicohouding en de beheersmaatregelen omtrent datakwaliteit explicieter opgenomen in het vernieuwde ICT-beleid.

4.5.4 Risico's als gevolg van de coronacrisis

De coronacrisis heeft grote effecten gehad op de financiële markten. De aandelenkoersen zijn in eerste instantie flink gedaald door de toegenomen onzekerheid door de uitbraak van het virus. Daarnaast was er gedurende 2020 sprake van een aanhoudend lage rente. Het pensioenfonds merkt de gevolgen van het coronavirus op meerdere manieren.

In de eerste plaats heeft het coronavirus indirect impact op de waarde van de beleggingen. De toegenomen onrust op de financiële markten is voor het pensioenfonds aanleiding geweest om de vergaderfrequentie van de beleggingsadviescommissie tijdelijk te verhogen, met als doel om snel te kunnen handelen en waar nodig snel bij te kunnen sturen. Het bestuur heeft er na afweging voor gekozen om het vigerende beleggingsbeleid te blijven uitvoeren. In twee specifieke gevallen heeft het bestuur ervoor gekozen om af te wijken van het beleid:

- ▶ Vanwege de aanzienlijk opgelopen bied-laot spreads op de markt voor kredietobligaties is besloten om de op handen zijnde transitie van deze portefeuille naar een nieuwe manager voor korte tijd uit te stellen tot de rust op de markten hersteld was. In juni 2020 is de transitie alsnog zonder noemenswaardige incidenten en tegen acceptabele kosten uitgevoerd.
- ▶ Het bestuur heeft in het tweede kwartaal besloten om geen aandelen put opties te kopen, hoewel het toen geldende pijngrensbeleid dit wel voorschreef. De effectiviteit van de financiële instrumenten was op dit moment dusdanig beperkt, dat het bestuur de kosten als niet in lijn met de geboden bescherming van deze instrumenten beoordeelde. Naar aanleiding van dit besluit heeft het bestuur in de loop van 2020 besloten om effectiviteitsgrenzen toe te voegen aan het pijngrensbeleid.

De crisis op de financiële markten heeft een behoorlijk effect gehad op de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds. Ondanks dat het pijngrensbeleid een deel van de negatieve impact heeft kunnen verzachten, is de dekkingsgraad van het pensioenfonds enkele maanden fors lager geweest dan voor de uitbraak van het virus. Het pensioenfonds heeft mede door deze ontwikkeling de pensioenen niet kunnen indexeren over 2020. Eind 2020 is de waarde van de beleggingen hoger dan ooit tevoren en is de actuele dekkingsgraad grotendeels hersteld van de uitbraak van het coronavirus.

De coronacrisis heeft ook operationeel de nodige veranderingen met zich mee gebracht. Door de corona maatregelen moest er plots veel vanuit huis worden gewerkt. Dit heeft niet geleid tot een onderbreking in de dienstverlening van het pensioenfonds. Tijdens de uitbraak van het coronavirus heeft het bestuur bijzondere aandacht besteed aan de continuïteit van alle processen. Om ervoor te zorgen dat de normale gang van zaken, zoals de maandelijkse betaling van de pensioenen, ongehinderd konden doorgaan heeft het pensioenfonds uitvoering gegeven aan de bestaande business continuity plannen bij het fonds en haar uitbestedingspartijen. Specifiek voor het scenario waarin essentiële werkzaamheden door een uitbraak van corona niet meer konden worden uitgevoerd zijn back-up plannen uitgebreid. Het pensioenfonds heeft daarnaast zeer regelmatig contact gehad met de belangrijkste uitbestedingspartijen over de risico's voor de bedrijfsvoering en het functioneren van de thuiswerksituatie.

4.5.5 Risico's en onzekerheden van de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel

De transitie naar het nieuwe pensioenstelsel brengt diverse (nieuwe) risico's en onzekerheden met zich mee. Het bestuur is zich daarvan bewust en neemt maatregelen om deze risico's inzichtelijk te krijgen en te beheersen.

Afstemming met sociale partners

Het risico bestaat dat sociale partners niet tijdig tot afspraken kunnen komen, waardoor de implementatie door het pensioenfonds vertraging oploopt. Dit risico wordt beheerst door periodiek overleg tussen de voorzitter van het bestuur met de HR afdeling van NV Nederlandse Gasunie over de stand van zaken van het overleg tussen sociale partners. Daarnaast wordt dit risico beperkt doordat sociale partners per 1 januari 2022 eerst nog een pensioenregeling willen afspreken die gebaseerd is op het huidige pensioenstelsel. Tegelijkertijd zijn sociale partners ook al begonnen met de voorbereidingen voor een overgang naar het nieuwe pensioenstelsel, bijvoorbeeld door middel van diverse kennissessies. Indien mogelijk en gewenst zal deze voorbereiding plaatsvinden in afstemming c.q. samenspraak met het bestuur van het pensioenfonds.

Gevolgen voor het pensioenfonds

Het risico bestaat dat sociale partners afspraken maken waartegen het bestuur van het pensioenfonds bezwaren heeft, bijvoorbeeld omdat het bestuur deze afspraken niet evenwichtig vindt. Om dit risico te beheersen bereidt het bestuur zich ook zelf grondig voor op de overgang naar het nieuwe stelsel. Het doel is om als bestuur de kaders vast te stellen waarbinnen een verzoek van sociale partners, om een regeling in het nieuwe pensioenstelsel uit te voeren, kan worden aanvaard. Het bestuur heeft zich in de afgelopen maanden regelmatig laten informeren over het nieuwe stelsel en er is binnen het bestuur gesproken over de wijzigingen die het nieuwe stelsel voor het pensioenfonds met zich mee zullen brengen. Het gaat daarbij niet alleen om de nieuwe pensioenregeling, maar ook om de gevolgen voor het beleggingsbeleid, de administratie en het risicomanagement van het pensioenfonds. Omdat de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel een omvangrijk traject zal behelzen, houdt het bestuur de tijdslijn om een succesvolle overgang mogelijk te maken nauwlettend in de gaten en neemt het besluiten conform een hierbij aansluitende planning. Dit overleg binnen het bestuur zal de komende tijd worden voortgezet, waarbij de uitkomsten van de consultatie over het nieuwe pensioenstelsel uitdrukkelijk zullen worden meegenomen.

Communicatie met deelnemers

Het risico bestaat dat deelnemers zich onvoldoende laten informeren over de gevolgen van de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel. Om dit risico te beheersen zal het bestuur actief met de deelnemers communiceren. Het bestuur informeert de deelnemers nu al periodiek over het nieuwe pensioenstelsel. Deze communicatie zal worden voortgezet en worden geïntensiveerd. Daar waar nodig en/of gewenst zal het pensioenfonds de deelnemers actief betrekken bij de stappen die worden genomen bij de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel. Het communicatieplan daarvoor zal worden opgesteld als het pensioenfonds is overgegaan naar de nieuwe pensioenuitvoeringsorganisatie AZL.

Uitvoering onder het nieuwe stelsel door de pensioenuitvoeringsorganisatie

Een belangrijk risico kan zijn dat de pensioenuitvoeringsorganisatie niet in staat is om een regeling onder het nieuwe pensioenstelsel goed uit te voeren. Dit risico wordt beperkt doordat het bestuur, voorafgaand aan de overgang naar de nieuwe pensioenuitvoeringsorganisatie AZL, heeft onderzocht of AZL de transitie naar het nieuwe stelsel tegen aanvaardbare kosten kan uitvoeren. Het bestuur is tot de conclusie gekomen dat AZL dit inderdaad kan uitvoeren. AZL investeert jaarlijks fors in innovatie. Hoewel er nog aanzienlijke aanpassingen nodig zullen zijn, is het ICT-systeem van AZL dankzij deze investeringen in innovatie voorbereid op toekomstige wijzigingen zoals het nieuwe pensioenstelsel. Daarnaast bestaat het risico dat de datakwaliteit onvoldoende blijkt te zijn om een goede transitie mogelijk te maken. Dit risico wordt beperkt doordat het pensioenfonds al in 2021, bij de overdracht van de data van de huidige pensioenuitvoeringsorganisatie TKP naar AZL, veel aandacht zal schenken aan het niveau van de datakwaliteit.

5 Beleggingen

5.1 Resultaten beleggingen

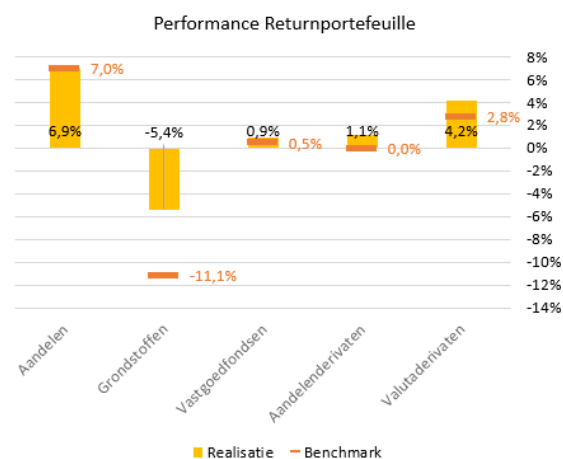
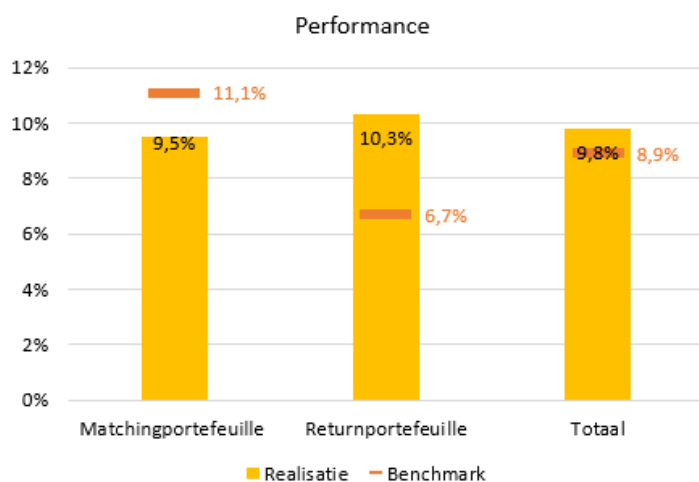
Performance

In 2020 bedroeg het behaalde totaalrendement op de beleggingen 9,8%. Het gerealiseerde rendement op de beleggingsportefeuille in 2020 was 0,9% hoger dan het rendement van de benchmark index.

Tabel performance

	In % per categorie 2020		In % per categorie 2019	
	Realisatie	Benchmark	Realisatie	Benchmark
Matchingportefeuille	9,5	11,1	23,8	13,5
Returnportefeuille				
Aandelen	6,9	7,0	29,4	29,4
Grondstoffen	-5,4	-11,1	11,5	9,7
Vastgoedfondsen	0,9	0,5	19,1	18,2
Return (excl. derivaten)	5,0	4,0	25,8	25,4
Valutaderivaten	4,2	2,8	-2,9	-2,6
Aandelenderivaten	1,1	0,0	0,0	0,0
Return (incl. derivaten)	10,3	6,7	22,8	22,7
TOTAAL	9,8	8,9	23,5	19,7

Er zijn verschillende oorzaken voor het relatieve rendement van 0,9% op de totale beleggingsportefeuille. De categorieën in de returnportefeuille presteerden over het algemeen ongeveer gelijk aan de benchmark met uitzondering van de beleggingen in grondstoffen. Deze categorie presteerde aanzienlijk beter dan de benchmark. Dit was toe te schrijven aan de strategie waarbij zoveel als mogelijk van prijsverschillen van grondstoffen nu en in de toekomst wordt geprofiteerd. Daarnaast is ingezet op een gunstige timing van het moment van uitvoeren van transacties. Een positief resultaat op afgerekende aandelen put opties en een sterkere euro zorgden verder voor relatief goede resultaten op de derivaten in de zakelijke waarden. De matching-portefeuille presteerde minder dan de benchmark. Dit was met name toe te schrijven aan de gekochte swaptions voor het pijngrensbeleid, die in 2020 negatief rendeerden. Per saldo resulteerde dit in een relatieve outperformance van 0,9% op de totale portefeuille.

5.2 Beleggingsbeleid

Het strategische beleggingsbeleid gedurende 2020 is op hoofdlijnen gelijk gebleven aan het beleid in 2019. Het pensioenfonds hanteert een passieve beleggingsstijl. Het grootste deel van de portefeuille wordt belegd in producten die een benchmark zo goed mogelijk volgen. De Strategische Asset Allocatie (SAA) is daarmee de belangrijkste keuze ten aanzien van het rendement en het risico van het pensioenfonds. De SAA is gebaseerd op de risicohouding van het fonds. Het beperken van het risico is nodig om de huidige opgebouwde rechten en pensioenen zo goed mogelijk te beschermen (doelstelling 1). Om rendement te kunnen behalen is het nodig om risico's te nemen. Het rendement is nodig om op termijn de koopkracht te behouden (doelstelling 2). De afweging tussen rendement en risico wordt gemaakt in een ALM studie. In 2018 heeft het pensioenfonds een uitgebreide ALM studie uitgevoerd. Geconcludeerd is dat de bestaande SAA de best passende is voor het pensioenfonds.

De SAA is opgesplitst in twee hoofdportefeuilles: de return portefeuille en de matching portefeuille.

Ongeveer twee derde van de portefeuille wordt ingezet voor het halen van rendement. Dit gedeelte van de portefeuille noemen we de return portefeuille. Deze portefeuille is erop gericht om voldoende rendement te realiseren om te kunnen herstellen en om op termijn de (toekomstige) pensioenen te kunnen laten stijgen met de inflatie.

Het resterende deel van de beleggingen wordt gebruikt om de huidige hoogte van de (toekomstige) pensioenen met een grote mate van zekerheid te kunnen vasthouden, ofwel het behalen van doelstelling 1. Dit gedeelte van de portefeuille noemen we de matching portefeuille. Onder andere het afdekken van het renterisico vindt in dit deel van de beleggingen plaats. Vanaf 2021 wordt de splitsing in return portefeuille en matching portefeuille niet meer gehanteerd. Deze indeling heeft initieel geholpen in het denken in bezittingen en verplichtingen. Het maakt het nu onnodig complex en leidt met betrekking tot de karakteristieken van de verschillende beleggingen tot een categorisering zonder meerwaarde.

De waarde van de verplichtingen van het pensioenfonds is gevoelig voor een renteverandering. De verplichtingen van het pensioenfonds zijn alle naar verwachting uit te keren pensioenen in de nabije en de verre toekomst. Deze verplichtingen worden daarbij naar het heden teruggerekend op basis van de huidige rente. Bij een lagere rente neemt de waarde van de verplichtingen toe. Een deel van de beleggingen stijgt ook in waarde bij een dalende rente en 'matcht' daarmee de waarde van de verplichtingen.

Het rente afdekpercentage geeft aan voor welk percentage het renterisico van de verplichtingen afgedekt is. Het pensioenfonds hanteert hiervoor een dynamische rentestafel. Het uitgangspunt hierbij is: bij een lage rente minder afdekken, bij een hoge rente meer afdekken. De achterliggende gedachte is dat een zeer lage rente niet lang kan voortduren. De rente heeft dan immers een groter potentieel om te stijgen dan om te dalen. Een rente van 1% tot 2% onder nul, gedurende een periode van 1 tot 2 jaar houdt het bestuur wel voor mogelijk. Om het renterisico ook bij lage rentestanden op een acceptabel niveau te houden is de dynamische rentestafel zo ingericht dat het rente afdekpercentage minimaal 30% is.

Het renterisico kan via verschillende soorten beleggingen beheerst worden. Het pensioenfonds gebruikt hiervoor (staats)obligaties, hypotheek en rentederivaten. Het verlagen van één risico (in dit geval het renterisico) resulteert echter vaak in andere risico's. Het beleggen in staatsobligaties betekent dat het vermogen van het fonds gevoelig wordt voor een andere rente dan de rente waarmee de verplichtingen wordt bepaald. De staatsobligatie rente is een andere rente dan de rekenrente die pensioenfondsen moeten hanteren voor de waardering van de pensioenverplichtingen. Hierdoor ontstaat een spread risico. Bij het beleggen in renteswaps wordt de rekenrente beter benaderd, daartegenover staat dat er daarbij tegenpartijrisico en liquiditeitsrisico ontstaan. Ook ontstaat er een hefboomeffect. Met een hefboomeffect kan het pensioenfonds versneld inspelen op bepaalde koersbewegingen. De waarde van de renteswap verandert met een hoger percentage dan de onderliggende waarde. Het pensioenfonds hanteert bij de uitvoering beheersmaatregelen die het liquiditeits- en tegenpartijrisico dat ontstaat bij de aankoop van dergelijke instrumenten doet verminderen.

Het pensioenfonds staat niet alleen bloot aan het renterisico. In hoofdstuk 4 wordt in meer detail aandacht gegeven aan de risico's en de monitoring van de risico's. Het beleggingsbeleid is zodanig ingericht dat het totale risico acceptabel blijft bij een zo hoog

mogelijk rendement. Een belangrijke maatregel om een gunstige verhouding tussen risico en rendement te realiseren is het spreiden van het risico in de beleggingen. Het pensioenfonds belegt daarom in verschillende beleggingscategorieën zoals aandelen, grondstoffen, vastgoed, obligaties en hypotheeklen die ieder voor zich anders reageren op marktontwikkelingen. Ook binnen een beleggingscategorie wordt gespreid belegd. Zo geldt bij aandelen dat er wereldwijd belegd wordt door regiospreiding en dat er in bedrijven in verschillende sectoren belegd wordt.

Het pensioenfonds erkent dat er ook extreme schokken kunnen optreden in de markt (extreme wijzigingen in hoogte van rente en/of waarde van aandelen). Om de negatieve impact van de extreme situaties te beperken heeft het bestuur sinds 2018 een pijngrens en pijngrensbeleid gedefinieerd. Onder de pijngrens dreigt het korten van rechten en het niet meer kunnen voldoen aan doelstelling 1. Met het pijngrensbeleid moet zo goed als mogelijk voorkomen worden dat de dekkingsgraad bij het optreden van een extreem scenario onder de pijngrens komt. Het pensioenfonds koopt hiervoor swaptions en/of aandelenopties. De swaptions geven bescherming tegen de gevolgen van een snelle, extreme rentedaling. De aandelenopties beschermen tegen grote koersdalingen van de aandelenportefeuille. Het door het pensioenfonds gehanteerde extreme scenario is een aandelenschok van -30% en/of een parallelle renteschok van -1%. Het pensioenfonds hanteert een maximaal budget dat besteed mag worden aan het pijngrensbeleid. Het pensioenfonds is zich ervan bewust dat hierdoor niet alle marktschokken opgevangen kunnen worden en accepteert dit restrisico. Het pijngrensbeleid is in 2020 aangescherpt. Er wordt nu ook gekeken naar de effectiviteit van de pijngrensmiddelen. In extreem volatiele markten kunnen opties relatief veel kosten ten opzichte van de bescherming die de opties bieden en daarom kan op zo'n moment worden afgezien van het inzetten van dit beschermingsmiddel. In het voorjaar van 2020 kon met het pijngrensbeleid een extreme schok op de aandelenmarkt deels opgevangen worden. Omdat het aankopen van nieuwe beschermingsproducten tijdens de coronacrisis relatief duur was, is er over 2020 een negatief resultaat behaald op de pijngrensoverlay ter waarde van circa -0,3% ten opzichte van de pensioenverplichtingen.

Op het gebied van regelgeving heeft het pensioenfonds in 2020 aandacht besteed aan EMIR. De afkorting EMIR staat voor European Market Infrastructure Regulation en deze Europese verordening bevat onder meer regels voor het afwickelen van derivaten door een centrale tegenpartij. Bij deze afwikkeling zijn clearing members betrokken. Clearing members zijn partijen die fungeren als intermediair tussen het pensioenfonds en de centrale tegenpartij. Ter voorbereiding van het proces van centrale afwikkeling zijn door het pensioenfonds contracten afgesloten met twee clearing members. Pensioenfondsen zijn momenteel nog vrijgesteld van de verplichting tot centrale afwikkeling. Het pensioenfonds monitort de ontwikkelingen, indien het economisch aantrekkelijk is kan het pensioenfonds snel overstappen op centrale afwikkeling.

5.3 Marktonwikkelingen 2020

Algemeen

Het jaar 2020 stond volledig in het teken van de coronacrisis. Eerst daalden de meer risicovolle beleggingen significant in waarde en liepen koersen van "veilige" staatsobligaties fors op. Door snel ingrijpen van centrale banken en overheden werd de daling gestopt en stabiliseerde de markt.

Na het eerste kwartaal werd de weg omhoog opnieuw gevonden en konden de meeste beleggingscategorieën het jaar zelfs positief afsluiten. In het vierde kwartaal van 2020 werd het positieve sentiment gevoed door de succesvolle ontwikkeling van een aantal vaccins tegen Covid-19, dat hoop gaf op een economisch herstel in 2021. Zelfs het ontstaan van gemuteerde en nog besmettelijker varianten van het virus had daardoor geen duidelijke negatieve impact op financiële markten. Op de valreep wisten de Europese Unie en het Verenigd Koninkrijk ook nog een Brexit overeenkomst te sluiten.

Aandelen

Ondanks de coronacrisis stegen de aandelenkoersen in ontwikkelde markten met circa 14% gemeten in lokale valuta. Omdat de belangrijkste valuta ten opzichte van de euro in koers daalden bleef voor de euro-belegger een rendement van bijna 7% over. Na een scherpe terugval in het eerste kwartaal herstelden de koersen snel, toen bleek dat overheden en monetaire autoriteiten

daadkrachtig ingrepen om de economie te stabiliseren en de liquiditeit in de financiële sector te waarborgen. In het laatste kwartaal verbeterde het sentiment verder. Over het gehele jaar genomen profiteerde de IT-sector het meest, daar de pandemie het gebruik van nieuwe applicaties sterk stimuleerde. Koersen in de energiesector daalden met ruim 30% doordat de olieprijs sterk onder druk kwam te staan.

Aandelen van opkomende markten stegen per saldo sterk in 2020. Wel daalden de valuta van de opkomende landen ten opzichte van de euro. Dit drukte het rendement in euro's enigszins, maar per saldo was het rendement circa 9% positief. Vooral de beurzen in Azië stegen sterk, mede vanwege het positief sentiment rondom de technologie aandelen. Ook herstelde deze regio relatief snel van de coronacrisis. In Oost-Europa, het Midden-Oosten, Afrika en Latijns-Amerika waren de rendementen veelal negatief. Aandelenmarkten in deze regio's worden sterker beïnvloed door cyclische sectoren als energie en nutsbedrijven, die in 2020 achterbleven bij het marktgemiddelde.

Vastrentende waarden

Het jaar 2020 was uiteindelijk een goed jaar voor vastrentende waarden ondanks de pandemie. Voor zowel staatsobligaties van de veilige landen als voor de meeste obligaties met kredietopslag daalde de rente gedurende het jaar.

De positieve rendementen op euro staatsobligaties werden vooral bereikt door het opkoopprogramma van de Europese Centrale Bank, de nog steeds lage inflatie en inflatieverwachtingen en de vraag naar veilige beleggingen als gevolg van de coronacrisis. De 10-jaars rentes voor de core eurozone landen daalden met circa 40 basispunten. De Zuid-Europese landen, met Italië (-/-90 basispunten) als uitschieter, lieten een wat grotere daling zien.

Staatsobligaties van opkomende landen daalden vanwege de coronacrisis scherp in het eerste kwartaal, om in de loop van het jaar te herstellen. Uiteindelijk was het rendement over het gehele jaar 2020 ruim 5% positief. Toch werd het nemen van risico per saldo niet beloond, de sterkste rendementen werden behaald in de landen met een relatief hoge kredietwaardigheid. De koersen van USD obligaties van deze kredietwaardigere landen bewegen sterker mee met de koers van Amerikaanse staatsobligaties, die fors in prijs stegen.

Bedrijfsobligaties werden hard geraakt door de coronacrisis in het eerste kwartaal van 2020. Mede door het snel ingrijpen van overheden en centrale banken keerde de rust terug op de markten. De aanhoudende "search for yield" en de verwachting dat vaccins eind 2020 beschikbaar kwamen zorgden voor een volledig herstel van de markt waardoor de risicopremie per saldo vrijwel onveranderd was in 2020.

Vooruitblik financiële markten

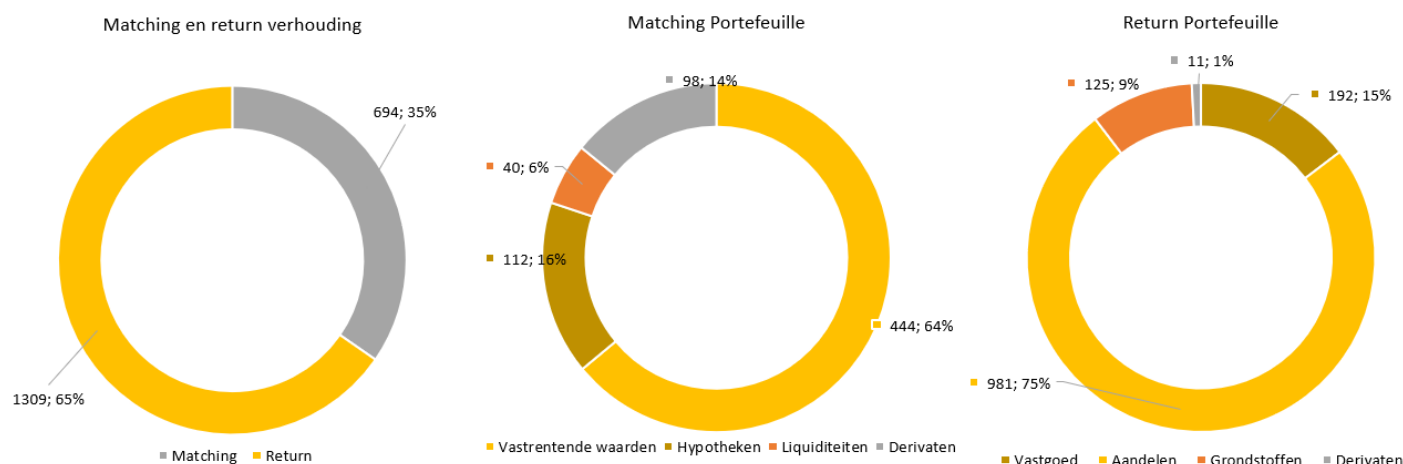
Het schuldenniveau wereldwijd is begin 2021 hoog en zal naar verwachting – afhankelijk van economische ontwikkelingen en maatregelen – in 2021 hoog blijven. Als gevolg van de fiscale stimuleringsmaatregelen enerzijds en de uitval van inkomsten anderzijds zijn de schulden overal ter wereld toegenomen. In ontwikkelde landen is de overheidsschuld opgelopen tot niveaus gelijk aan die tijdens de Tweede Wereldoorlog en ook in opkomende markten heeft de ratio van overheidsschuld tot het Bruto Binnenlands Product historische records bereikt. Bij veel ondernemingen is sprake van een soortgelijke situatie. Voor een houdbare situatie dienen renteniveaus langdurig laag te blijven.

Zolang de reële rente lager is dan de reële groei en de begroting in evenwicht is neemt het relatief belang van de overheidsschulden in de economie niet verder toe. Dat betekent echter dat de terugkeer naar structureel positieve reële rentes vrijwel onmogelijk is. Aanhoudend negatieve reële rentes hebben verregaande gevolgen voor financiële markten. Ten eerste betekenen negatieve reële rentes negatieve reële rendementen op een groot aantal vastrentende activa. Ten tweede zijn reële rentes een factor voor de waarde van reële beleggingen zoals vastgoed en infrastructuur. Ten derde, hoewel negatieve reële rentes ook een factor zijn voor de waarde van aandelen, verschilt de impact per aandelensector; lage rentes hebben vaak nadelige gevolgen voor banken en verzekeraars, terwijl veel andere sectoren hier juist van profiteren.

5.4 Samenstelling beleggingsportefeuille

Algemeen

Alle beleggingen zoals vermeld in dit hoofdstuk zijn gewaardeerd tegen de marktwaarde per ultimo 2020 en zijn inclusief te vorderen interest, dividendbelasting en af te wikkelen transacties. Voor beurs verhandelde effecten geldt dat de marktwaarde gelijk is aan de beurskoers. Voor beleggingen waarvoor geen of geen actuele beurskoers beschikbaar is, wordt de zogenoemde “net asset value” (NAV) volgens opgave van de vermogensbeheerder of een waardering volgens een algemeen geaccepteerd model als indicatie gebruikt voor de bepaling van de marktwaarde. Sinds 2011 wordt er qua indeling in de feitelijke en strategische beleggingsportefeuille gewerkt met een zogeheten matching- en returnportefeuille structuur.

De **matchingportefeuille** bestaat voornamelijk uit staatsobligaties, hypotheekbeleggingen en kredietobligaties aangevuld met renteswaps.

De **returnportefeuille** bestaat veelal uit zakelijke waarden. In onderstaande tabel en toelichting wordt beschreven hoe de feitelijke en strategische indeling van het belegd vermogen van het pensioenfonds aansluit op de RJ610 indeling in de jaarrekening.

Overzicht belegd vermogen voor risico pensioenfonds (in miljoen euro)

Overzicht belegd vermogen volgens pensioenstatus (in miljoen euro)								
	Stand RJ610	Verschil	2020			2019		
	€	€	€	%	Norm	€	%	Norm
Matching								
Vastrentend / vaste coupon / FRN/ Kredietobligaties	717,1	-273,3	443,8	22,2	26,0	412,0	22,4	26,0
Hypotheken	–	111,6	111,6	5,6	6,5	108,9	5,9	6,5
Liquiditeiten	2,2	38,0	40,2	2,0	2,5	68,0	3,7	2,5
Matching ex overlay	719,3	-123,8	595,5	29,7	35,0	589,0	32,0	35,0
Overlay bij Matching Derivaten								
Swaps/swaptions	97,9	0,2	98,1	4,9		40,6	2,2	
Totaal Overlay	97,9	0,2	98,1	4,9		40,6	2,2	
Totaal Matching incl. overlay	817,2	-123,6	693,6	34,6	35,0	629,6	34,2	35,0

Return

Aandelen in								
Vastgoedmaatschappijen	190,5	1,5	192,0	9,6	10,0	192,6	10,5	10,0
Aandelen	981,9	-0,8	981,1	49,0	47,5	892,1	48,5	47,5
Grondstoffen	–	124,8	124,8	6,2	7,5	120,2	6,5	7,5
Return ex overlay	1.172,4	125,5	1.297,9	64,8	65,0	1.205,2	65,6	65,0
Overlay bij Return Derivaten								
Aandelenopties	0,0	0,0	0,0			0,0		
Grondstoffenderivaten	1,9	-1,9	0,0			0,0		
Valutaderivaten	11,0	0,0	11,0	0,6		4,3	0,2	
Totaal Overlay	12,9	-1,9	11,0	0,6		4,3	0,2	
Totaal Return incl. overlay	1.185,3	123,6	1.308,9	64,8	65,0	1.205,2	65,6	65,0
Totaal	2.002,5	0,0	2.002,5	100,0	100,0	1.839,1	100,0	100,0

Toelichting bij de tabel

De indeling van de beleggingen zoals vormgegeven in het beleggingsbeleid van het pensioenfonds wijkt op sommige punten af van de RJ610 indeling. In de kolom “Verschil” wordt het verschil aangegeven tussen de standen van ultimo 2020 op basis van RJ610 indeling en de indeling zoals het pensioenfonds die hanteert. De grootste verschillen zijn herleidbaar naar de rubricering van hypotheek en grondstoffen. De belegging in hypotheek bij DMFCO is gerubriceerd van vastrentend naar hypotheek. De belegging zoals door het pensioenfonds ingedeeld onder grondstoffen is volgens de RJ610 in de jaarrekening ingedeeld bij zowel vastrentende waarden als bij derivaten. Het betreft hier de onderliggende waarden in US Treasury Bills en de nog af te wikkelen derivaten transacties. Daarnaast classificeert het fonds haar belegging in een geldmarktfonds en hypothecaire obligaties met een kortlopend karakter als liquide middelen. Tenslotte vindt er door het pensioenfonds een her rubricering plaats naar vastgoed. Een deel van de vastgoedbelegging is in de jaarrekening ingedeeld als aandelen. De nog te ontvangen dividenden worden in de jaarrekening verantwoord onder liquide middelen.

In de navolgende paragraaf “afdekking van financiële risico’s” wordt de onderliggende valuta exposure in detail weergegeven. Evenals ultimo 2019 zijn de wegingen ultimo 2020 op basis van de marktwaarde van de beleggingen in lijn met de strategische beleggingsmix. De wegingen van de strategische beleggingsmix zijn in 2020 ten opzichte van 2019 niet gewijzigd.

Aandelenfondsen

De aandelenportefeuille bestaat uit indexfondsen bij een externe beheerder. Gedurende 2020 is de totale aandelenportefeuille met € 89 miljoen in waarde toegenomen tot € 981 miljoen.

Vastgoedfondsen

Ultimo 2020 is er voor € 192 miljoen belegd in vastgoedfondsen. Dit is een afname van € 1 miljoen ten opzichte van de stand ultimo 2019. Ongeveer 50% van de vastgoedportefeuille is belegd in beursgenoteerde vastgoedfondsen en de overige 50% is belegd in niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen. In 2020 heeft het pensioenfonds geen transacties uitgevoerd in vastgoedfondsen.

Grondstoffen

Ultimo 2020 is voor € 125 miljoen belegd in grondstoffen middels zogeheten ‘total return swaps’. Dit zijn derivaten die ervoor zorgen dat een hoofdsom de rendementsontwikkelingen van een aantal grondstoffenmarkten volgt, zonder dat daarbij de grondstoffen fysiek worden aangehouden. De bij de swaps behorende onderliggende waarden zijn US Treasury Bills met een maximale looptijd van 1 jaar. Ten opzichte van de stand per ultimo 2019 is de waarde van deze portefeuille met € 5 miljoen toegenomen. In augustus 2020 heeft het pensioenfonds voor EUR 10 miljoen grondstoffen gekocht als gevolg van een te laag gewicht van deze categorie in de beleggingsportefeuille.

Vastrentende waarden

Ultimo 2020 is er voor € 555 miljoen belegd in vastrentende waarden, waarvan € 320 miljoen belegd in staats (gerelateerde) obligaties en covered bonds met een vaste coupon en € 124 miljoen in kredietobligaties met een vaste coupon. Voorts is € 112 miljoen in hypotheek belegd.

Voor de goede orde wordt vermeld dat de onderstaande marktwaardes inclusief opgelopen rentes zijn.

Verdeling vastrentende waarden	Marktwaaarde in 2020		Marktwaaarde in 2019	
	€ miljoen (incl. opgelopen rente)	In % van totaal	€ miljoen (incl. opgelopen rente)	In % van totaal
Staats(gerelateerde) obligaties en covered bonds	320	58	285	55
Hypotheek	112	20	109	21
Kredietobligaties	124	22	120	23
Totaal	555	100	514	100

De spreiding ultimo 2020 over staats(gerelateerde) obligaties, hypotheek en kredietobligaties is in lijn met de strategische mix die voorschrijft dat 60% van de matching portefeuille belegd is in staats(gerelateerde) obligaties en covered bonds, 20% in hypotheek en 20% in kredietobligaties.

Liquide middelen

Ultimo 2020 is door het pensioenfonds voor € 40 miljoen aangehouden als liquide middelen. Dit betekent een daling van € 28 miljoen ten opzichte van het jaar daarvoor. De liquide middelen zijn met name geïnvesteerd in kortlopende obligaties.

5.5 Afdekking van financiële risico's

Valutaderivaten

Beleggingen in aandelen, vastgoedfondsen en grondstoffen kunnen ook buiten het eurogebied plaatsvinden. De voornaamste valutarisico's zijn in US Dollars, Japanse Yen en Britse Pond. Voor zover deze beleggingen niet in euro's luiden, wordt door middel van valutaderivaten het valutarisico grotendeels – voor 80% - afgedekt. Eind 2020 wordt o.a. valutarisico gelopen op een aantal aandelenbeleggingen in ongeveer 20 landen in opkomende markten, wat ongeveer gelijk is aan 5% van de totale beleggingsportefeuille. Deze valutarisico's worden niet afgedekt omdat dit niet kostenefficiënt mogelijk is. Sinds 2011 wordt vanwege redenen van diversificatie het valutarisico van de grondstoffenportefeuille niet meer afgedekt.

Rentederivaten

Het pensioenfonds heeft ook in 2020 gebruik gemaakt van rentederivaten. Deze bestaan uit renteswaps en hebben ultimo 2020 een marktwaarde van € 98 miljoen positief. Het doel van deze derivaten is het nominale renterisico van de verplichtingen aanvullend af te dekken bovenop de reeds bestaande renteaftdekking d.m.v. obligaties en hypotheek. Rentederivaten met een voorwaardelijk karakter (swaptions) om het proces van periodieke herbalancering te vereenvoudigen heeft het pensioenfonds ultimo 2020 niet in positie. Wel heeft het pensioenfonds ultimo 2020 gekochte swaptions in positie in het kader van het pijngrensbeleid.

	Feitelijke afdekking voor de gevolgen van rente-daling in % van de TV*	Afdekking voor de gevolgen van een extreme rentedaling (min 1%-punt) in % van de TV*	Totale afdekking
Renteafdekking door obligaties en rentederivaten			
Nominale obligaties en hypotheek	11%		11%
Swaps	26%		26%
Swaptions	0%	56%	56%
Totaal	37%	56%	83%

* TV staat voor Technische voorzieningen.

Beleggingen in staats(gerelateerde) obligaties, covered bonds, kredietobligaties en hypotheek beschermen het pensioenfonds tegen de gevolgen van een rentedaling. Ultimo 2020 was op die manier ongeveer 11% van het renterisico van de verplichtingen afgedekt. Posities in renteswaps vullen de renteaftdekking op jaarultimo aan tot 37%.

Het pensioenfonds had gedurende 2020 posities in gekochte swaptions in het kader van het pijngrensbeleid. Deze posities beschermen het pensioenfonds bij een extreme rentedaling. Bij een extreme rentedaling (daling 1%-punt) was daarmee ultimo 2020 ongeveer 56% van het totale renterisico van de verplichtingen afgedekt. Inzet van gekochte swaptions heeft als voordeel dat een goede bescherming tegen de gevolgen van een sterke rentedaling wordt geboden, terwijl het opwaartse potentieel bij een rentestijging behouden blijft en er dan geen liquiditeitsrisico ontstaat. Door het verkopen van swaptions wordt het proces van rente-afdekking via de dynamische rentestapel gestroomlijnd. In 2020 zijn geen swaptions verkocht die leiden tot een extra renteaftdekking door het tot stand komen van een swap indien de rente stijgt. Reden hiervoor is dat er door de aanhoudende lage rente geen aanleiding was om voorbereidingen te treffen voor de overgang naar een andere trede. Het pensioenfonds handhaaft conform beleid haar minimale renteaftdekking van 30%.

Aandelenderivaten

Het pensioenfonds heeft in 2020 gebruik gemaakt van aandelenderivaten. In het kader van het pijngrensbeleid had het pensioenfonds tot en met 20 maart 2020 aandelen put opties voor bescherming tegen extreme koersdalingen in portefeuille. De aandelen put opties zijn op een bedrag van EUR 9,5 miljoen afgerekend.

5.6 Maatschappelijk verantwoord beleggen

Algemeen

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB) is expliciet opgenomen als één van de zeven investment beliefs.

Het bestuur is van mening dat het meewegen van informatie over milieu-, sociale- en governance (Environment, Social and Governance, kortweg ESG) risico's een bijdrage kan leveren aan een betere besluitvorming over beleggen. Daarnaast is het pensioenfonds van mening dat MVB risico's reduceert. Het pensioenfonds heeft hierbij gekozen voor een 'proactieve opstelling'. Dit betekent dat steeds goed wordt onderzocht of aanvullende beleidsmaatregelen ten gunste van het MVB op een efficiënte manier genomen kunnen worden. Het pensioenfonds zoekt in het kader van MVB de juiste balans tussen enerzijds het verwezenlijken van doelstellingen op het gebied van MVB en anderzijds de beperkingen binnen de beschikbare beleggingsinstrumenten, de eventuele kosten en het effect op de spreidingsmogelijkheden.

Niet alleen reductie van risico's is belangrijk, het bestuur wil ook bijdragen aan een betere wereld. Het bestuur vindt het belangrijk dat de externe vermogensbeheerders de algemene duurzaamheidsprincipes onderschrijven. Dit betreft de algemene duurzaamheidsprincipes van UNPRI, UN Global Compact, OESO-richtlijnen en UNGP's. De UNPRI heeft betrekking op het beleggingsproces van de vermogensbeheerders. De UN Global Compact heeft betrekking op de ondernemingen waarin (in)direct wordt belegd. Beide initiatieven van de Verenigde Naties (VN) bestaan uit een aantal universele principes die gebaseerd zijn op diverse, algemeen erkende verdragen. OESO-richtlijnen bieden handvatten voor bedrijven om met kwesties om te gaan zoals ketenverantwoordelijkheid, mensenrechten, kinderarbeid, milieu en corruptie. UNGP's zijn United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights. De UNGP's vormen richtlijnen voor Staten en bedrijven om schending van mensenrechten in zakelijk verband te voorkomen, te adresseren en te verhelpen.

Het bestuur wil de algemene duurzaamheidsprincipes van de OESO-richtlijnen en UNGP's naleven, zoals beschreven in het IMVB covenant van de Pensioenfederatie. Om dit te bewerkstelligen neemt het fonds maatregelen om ervoor te zorgen dat externe dienstverleners dit beleid toepassen. Deze maatregelen hebben betrekking op de uitbesteding zelf, de monitoring van de uitbestede werkzaamheden en op de rapportages van de externe dienstverleners. Het pensioenfonds heeft besloten om het IMVB covenant nog niet te ondertekenen. De belangrijkste reden daarvoor is dat het bestuur de kosten, die het fonds moet maken om deel te nemen aan het covenant, te hoog vindt.

Verder maakt het pensioenfonds gebruik van proxy voting. Voor stukken die rechtstreeks op naam van het pensioenfonds staan wordt hierbij het stemrecht gedelegeerd aan de beheerders. De beheerders hebben zich geconformeerd te stemmen volgens het beleid van het pensioenfonds.

Op de website van het pensioenfonds zijn (links naar) de belangrijkste ontwikkelingen bij actieve dialoog en stembeleid, gepubliceerd.

Aandelen

De aandelenbeleggingen van het pensioenfonds verlopen geheel via ESG indexfondsen van BlackRock. In deze aandelenfondsen worden aandelen geselecteerd via een ESG filter, waardoor onder meer wordt bereikt dat niet wordt belegd in controversiële zaken zoals wapens en kinderarbeid. BlackRock voert een corporate governance beleid bij haar beleggingen. De stem- en engagementrapportages van BlackRock zijn te vinden via de website van het pensioenfonds.

Vastrentend

Bij de vastrentende waarden geldt dat bij de beleggingen in kredietobligaties sinds 2013 gebruik wordt gemaakt van een apart obligatiefonds waarin controversiële zaken zoals wapens en kinderarbeid zijn uitgesloten. Voor de kredietobligaties wordt ook een verdere uitbreiding naar ESG onderzocht. Bij de belegging in staats(gelateerde) obligaties wordt een ESG landenlijst gehanteerd. Voor vastrentende waarden is stembeleid en stemgedrag niet van toepassing.

Grondstoffen

De belegging in grondstoffen vindt plaats via derivaten gerelateerd aan de goederentermijnmarkten. Ook hier is stembeleid niet van toepassing.

Vastgoed

De vastgoedbeleggingen worden gehouden in beursgenoteerde- en in niet-beursgenoteerde beleggingsfondsen. Van deze laatste categorie worden de aandeelhoudersvergaderingen actief bezocht door onze adviseur Sweco. Door middel van dit 'actief aandeelhouderschap' worden fondsbeheerders uitgedaagd om, voor zover dat nog niet aanwezig is, te komen tot een scherp gedefinieerd duurzaamheidsbeleid en deel te nemen aan GRESB (Global Real Estate Sustainability Benchmark). GRESB is een onafhankelijke wetenschappelijke benchmark die het duurzaamheidsbeleid van vastgoedfondsen en –portefeuilles wereldwijd beoordeelt. DWS beheert het beursgenoteerd vastgoed. Het pensioenfonds heeft met DWS afspraken gemaakt over stembeleid en stemgedrag.

In 2021 herijkt het pensioenfonds het maatschappelijk verantwoord beleggen beleid.

6 Pensioenen

6.1 Pensioencommunicatie

Website

Het gehele jaar door zijn er nieuwsberichten geplaatst op de website. Onder andere over het pensioenakkoord, de nieuwe navigatiemetafoor in het Uniform Pensioenoverzicht (UPO), de gevolgen van de coronacrisis voor Pensioenfonds Gasunie, de verandering van uitvoeringsorganisatie en de werking van de loonheffingskorting.

Uniform Pensioenoverzicht (UPO)

Het UPO voor actieve deelnemers is in mei 2020 verzonden. Het pensioenoverzicht is gebaseerd op de pensioenregeling die op 1 januari 2020 gold. De actieve deelnemers van het pensioenfonds die de voorkeur hebben voor digitale communicatie, hebben hun UPO digitaal ontvangen. In het UPO 2020 zit een aantal nieuwe onderdelen, zo is voor het eerst de navigatiemetafoor opgenomen.

De gepensioneerden hebben in juni 2020 hun pensioenoverzicht ontvangen. Hierin staat hoeveel pensioen een deelnemer krijgt en hoeveel een eventuele partner krijgt bij overlijden. Naast het pensioenoverzicht krijgen gepensioneerden ook nog steeds een jaaropgave en specificatie van hun pensioenuitkering. Deze wordt ieder jaar in januari verzonden.

Digitale nieuwsbrief

Het pensioenfonds heeft in 2020 diverse digitale nieuwsbrieven verzonden. Namelijk in januari, april, september en november. Alle nieuwsbrieven zijn gesegmenteerd op actieven, gewezen deelnemers en gepensioneerden zodat elke doelgroep zoveel mogelijk relevante informatie ontvangt. In de nieuwsbrieven speelt het pensioenfonds in op diverse pensioenactualiteiten, de pensioenregeling en ontwikkelingen in pensioenland. Alle nieuwsbrieven zijn ook via de website te bekijken.

Workshops pensioenplanner

In 2020 vonden er twee online workshops 'Plan uw pensioen met de pensioenplanner' plaats. Deelnemers konden zich opgeven via de website van het pensioenfonds. Tijdens de workshops is uitleg gegeven over de pensioenregeling en de pensioenplanner. Deelnemers aan de workshop zijn erg enthousiast en geven in de evaluatie erg hoge cijfers. Er is bovendien geen enkele onvoldoende gegeven. Ook in 2021 zullen er weer workshops aangeboden worden. Deze zullen naar alle waarschijnlijkheid weer online aangeboden worden.

Deelnemerspanel

In december vond er een deelnemerspanel plaats. Aan deze digitale sessie hebben een aantal actieve en gepensioneerde deelnemers deelgenomen. Zij hebben input gegeven op de communicatie van het pensioenfonds, bijvoorbeeld de nieuwsbrief. Maar ook de campagne risicobereidheid en de campagne voor gewezen deelnemers is aan bod gekomen. Daarnaast zijn de deelnemers meegenomen in de communicatiestrategie voor 2021, wat als erg leerzaam is ervaren. Alle input is verzameld en in het bestuur besproken. Het verslag van de sessie is op de website geplaatst.

Campagne e-mailadressen

Er is in november 2020 een kaart verstuurd naar alle deelnemers onder de 80 jaar waarvan er nog geen e-mailadres bij ons bekend was. In totaal hebben 886 deelnemers de kaart ontvangen. In alle doelgroepen (actieven, gewezen deelnemers en gepensioneerden) is het aantal e-mailadressen gestegen. Dit is een mooi resultaat maar maakt het nog niet mogelijk om alle communicatie digitaal uit te voeren. Het pensioenfonds wil daarom in de komende jaren alle deelnemers meer informeren over het belang van een bewuste keuze voor digitale communicatie.

Campagne gewezen deelnemers

Het doel van deze campagne was om bij te dragen aan de ambitie om het percentage gewezen deelnemers dat de pensioenplanner bezoekt en doorloopt te verhogen. Dit is helaas in beperkte mate gelukt. In de volgende campagne moet er daarom meer focus aangebracht worden op een duidelijke *call-to-action*.

Campagne risicobereidheid

De campagne rondom risicobereidheid is gestoeld op de vraag in hoeverre deelnemers bereid zijn risico te nemen tegen een bepaald verwacht rendement. De enquête zelf is door bijna 900 deelnemers ingevuld. Hiertoe is een mailing (naar 1.688 deelnemers) en kaart (naar 2.297 deelnemers) verstuurd die allebei leidden naar een webpagina. Op deze webpagina konden deelnemers de enquête invullen. Het vervolg wordt momenteel vormgegeven.

Communicatiejaarplan 2021

In 2020 is het nieuwe communicatiejaarplan voor 2021 opgesteld. Het communicatiejaarplan heeft het communicatiebeleidsplan 2019 – 2021 als basis.

Het pensioenfonds wil in 2021 dat deelnemers zich meer betrokken voelen bij het pensioenfonds. Ook wil het pensioenfonds dat deelnemers zich bewust zijn van hun persoonlijke pensioensituatie.

De rode draad voor alle communicatie in 2021 is tweeledig: enerzijds het communiceren over de overgang naar de nieuwe pensioenuitvoerder en anderzijds het behalen van de doelen die zijn vastgesteld in het communicatiebeleidsplan 2019-2021.

6.2 Pensioenregeling en uitvoeringsovereenkomsten

6.2.1 Pensioenregeling

Het bestuur voert de pensioenregelingen uit voor het personeel van Gasunie en van de aangesloten onderneming GasTerra. Hierin zijn ouderdomspensioen, partnerpensioen, wezenpensioen en arbeidsongeschiktheidspensioen geregeld.

De huidige pensioenregeling is vastgesteld tot en met 2021.

In 2020 hebben de actieve deelnemers pensioen opgebouwd volgens het Pensioenreglement 2013. De pensioenrichtleeftijd is 68 jaar. Het betreft een voorwaardelijke middelloonregeling met CDC-financiering. Kenmerkend voor CDC is dat de werkgever een vaste premie afdraagt aan het pensioenfonds. De pensioenopbouw is beperkt tot een pensioengevend salaris van € 110.111 (2020), het opbouwpercentage is 1,875% en de franchise is gelijkgesteld aan de fiscaal minimale franchise. Sinds 2015 komen gedeeltelijk arbeidsongeschikte werknemers met een uitkering op basis van de WIA ook in aanmerking voor een gedeeltelijk arbeidsongeschiktheidspensioen.

De premie voor de pensioenregeling bedraagt 26,6% van het pensioengevend salaris waarvan 2% door de deelnemers wordt bijgedragen. De aanvullende deelnemersbijdrage van 6% boven het grensbedrag van € 98.874 (2020) is gehandhaafd. Er geldt een voorwaardelijke toeslagverlening en de nieuwe pensioenopbouw over een periode van drie kalenderjaren mag in totaal niet voor meer dan 1,5% uit het eigen vermogen van het pensioenfonds gefinancierd worden. Ook het opbouwpercentage is voorwaardelijk: als de premie in enig jaar niet toereikend is, dan wordt de pensioenopbouw voor dat jaar verlaagd.

Daarnaast voert het bestuur een aantal voorgaande regelingen uit die geen actieve deelnemers meer kennen.

Dit zijn de volgende pensioenregelingen:

- Pensioenreglement 1991 voor deelnemers geboren vóór 1 juli 1937.

- ▶ Pensioenreglementen 1994 voor deelnemers die na 30 juni 1937 en vóór 1 januari 1950 zijn geboren en tevens in dienst zijn gekomen vóór 1 januari 2006. Dit betreft het Pensioenreglement 1994, Overgangsbepalingen 1994 en het Reglement Regeling Vervroegd Uittreden.
- ▶ Pensioenreglement 2006 voor deelnemers die op of na 1 januari 1950 zijn geboren, dan wel voor deelnemers die na 31 december 2005 in dienst zijn gekomen. Voor werknemers van Gasunie is de opbouw in dit pensioenreglement per 30 juni 2013 beëindigd. Voor werknemers van GasTerra is dit per 31 december 2013 het geval.
- ▶ Pensioenreglement 2010 voor werknemers die op of na 1 juli 2010 zijn toegetreden tot de Raad van Bestuur van Gasunie. De opbouw in dit pensioenreglement is per 30 juni 2013 beëindigd.

6.2.2 Uitvoeringsovereenkomsten

Uitvoeringsovereenkomst: Gasunie

De in 2020 geldende uitvoeringsovereenkomst met Gasunie is per 22 december 2017 gesloten en loopt tot 1 januari 2022. In deze uitvoeringsovereenkomst zijn de afspraken tussen het pensioenfonds en Gasunie opgenomen in verband met de uitvoering van de pensioenregeling.

Uitvoeringsovereenkomst: GasTerra

De in 2020 geldende uitvoeringsovereenkomst met GasTerra is per 22 december 2017 gesloten en loopt tot 1 januari 2022. In vorm en inhoud sluit de overeenkomst aan bij de overeenkomst die met Gasunie is gesloten.

6.3 Pensioenadministratie

Deelnemersvragen

In 2020 zijn 839 vragen gesteld aan het pensioenfonds (2019: 1.078). Deelnemers stelden vooral vragen over echtscheiding, persoonsgegevens, pensioenaanvragen, uitkeringen en de website.

Klachten

In 2020 heeft het pensioenfonds twee klachten van deelnemers ontvangen (2019: één). De klachten zijn afgehandeld in het verslagjaar.

De eerste klacht ging over het proces van de pensioenaanvraag. Bij de betreffende deelnemer is vertraging opgetreden in het aanvraagproces, waarover ergernis bij de deelnemer ontstond. Er zijn excuses aangeboden voor het verloop van de aanvraag. De deelnemer heeft alsnog tijdig een toekenning ontvangen.

De tweede klacht ging over het niet toekennen van partnerpensioen vanwege het niet voldoen aan de definitie van partner. In 2017 is bepaald dat de partner van deze deelnemer geen recht heeft op partnerpensioen. De situatie is bij behandeling van de klacht nogmaals beoordeeld en de conclusie is dat de afwijzing in 2017 niet terecht is geweest. Omdat het pensioen van de deelnemer vanwege arbeidsongeschiktheid werd voortgezet, wordt hij/zij aangemerkt als zijnde deelnemer in de pensioenregeling, ook als de relatie is ontstaan na uitdiensttreding. De huidige partner is daarom alsnog aangemeld en een partnerpensioen is vastgelegd in de administratie.

7 Wet- en regelgeving en relevante ontwikkelingen

Diverse ontwikkelingen op het gebied van pensioen in het verslagjaar vormden de aanleiding voor nieuwe (voorstellen van) wetgeving. Van de verschillende onderdelen is nog niet aan te geven in welke mate het pensioenfonds in de uitvoering van de pensioenregeling hierdoor geraakt gaat worden.

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste externe ontwikkelingen voor de komende periode besproken die van invloed kunnen zijn op het beleid van het pensioenfonds.

Pensioenakkoord

Het pensioenakkoord dat in 2019 is gesloten en in 2020 nader is uitgewerkt in notities van minister Koolmees, zal volgens plan in 2021 in wetgeving worden omgezet. De 'Wet toekomst pensioenen', of in ieder geval een aantal onderdelen daarvan, zou op 1 januari 2022 in werking treden. Op 16 december 2020 is de internetconsultatie gestart. Tot uiterlijk 12 februari 2021 kon gereageerd worden op het conceptwetsvoorstel. Inmiddels is bekend dat de inwerkingtreding met 1 jaar is uitgesteld tot 1 januari 2023. Mogelijk treden bepaalde onderdelen van het wetsvoorstel al eerder dan 1 januari 2023 in werking. Er geldt een transitieperiode van vier jaar. Dat houdt in dat uiterlijk per 1 januari 2027 alle pensioenregelingen moeten zijn aangepast aan de nieuwe regels.

Het wetsvoorstel bestaat uit onder meer de volgende onderdelen:

- ▶ Het pensioencontract:
De premieovereenkomst zal de enige soort pensioenovereenkomst zijn. De premieovereenkomst zal twee vormen kennen, waarvan de één nieuw is en meer collectief van aard is en de ander meer individueel en gestoeld op de bestaande verbeterde premieregeling.
- ▶ Transitie naar nieuwe pensioenovereenkomst:
Er komt een transitie-FTK voor pensioenfondsen die van plan zijn bestaande aanspraken en rechten in te varen. Het is niet verplicht om hiervan gebruik te maken. Hierbij zal een ondergrens gelden voor de dekkingsgraad van 90%: staat deze per einde jaar onder de 90%, dan moet worden gekort tot 90%.
In aanloop naar de overgang naar de nieuwe pensioenovereenkomst moeten pensioenuitvoerders diverse besluiten nemen zoals besluiten of het invaren van bestaande rechten daarvan onderdeel uitmaakt en hoe het vermogen van pensioenfondsen over de rechthebbenden wordt verdeeld.
- ▶ Fiscale wetgeving:
De pensioenopbouw wordt gemaximeerd door een maximum te stellen aan de premie die fiscaal aftrekbaar voor pensioenregelingen betaald mag worden. Er komen ook nieuwe fiscale grenzen voor partner- en wezenpensioen.
- ▶ Nabestaandenpensioen en partnerdefinitie:
Het partner- en wezenpensioen onder het nieuwe contract zal op risicobasis zijn; na ingang is het wel kapitaal gedekt. Er komen nieuwe fiscale maxima voor deze pensioenen. Er komt een nieuwe, wettelijke definitie van het begrip 'partner' voor het partnerpensioen en van het begrip gezamenlijke huishouding.
- ▶ Uitkering van een deel van het pensioenvermogen ineens:
Het was de bedoeling dat vanaf 2022 deelnemers die met pensioen gaan, de mogelijkheid zouden hebben 10% van de waarde van hun pensioen als bedrag ineens te laten uitkeren. Inmiddels is die datum uitgesteld naar 1 januari 2023. Reden is dat door de Tweede Kamer om fiscale redenen is gekozen voor een variant die uitvoeringstechnisch dermate lastig is dat de minister heeft gekozen voor uitstel om een werkbaar alternatief te ontwikkelen.

Korting van pensioenaanspraken en –uitkeringen

Minister Koolmees had op 19 november 2019 maatregelen aangekondigd waardoor veel pensioenfondsen, die anders in 2020 de pensioenen zouden moeten korten, deze korting niet hoefden door te voeren. In 2020 zijn deze maatregelen verlengd.

Wetsvoorstel pensioenverdeling bij scheiding

De behandeling van dit wetsvoorstel heeft aanzienlijke vertraging opgelopen. De datum van inwerkingtreding is al uitgesteld tot 1 januari 2022. In januari 2021 is het kabinet demissionair geworden. Omdat eind januari 2021 dit wetsvoorstel 'niet-controversieel' is verklaard, kan de Tweede Kamer het wetsvoorstel wel behandelen, maar het is de vraag of dit op korte termijn zal gebeuren.

Standaard: conversie

Het wetsvoorstel gaat uit van conversie van de helft van de waarde van het tijdens het huwelijk opgebouwde ouderdoms- en partnerpensioen in een eigen aanspraak op ouderdomspensioen op het leven van de ex-partner.

De ex-partner kan ervoor kiezen het aandeel in het partnerpensioen buiten de conversie te laten: hierdoor ontstaat een aanspraak op bijzonder partnerpensioen, uit te keren aan de ex-partner bij overlijden van de deelnemer. Dit bijzonder partnerpensioen is volgens de nieuwe wet kleiner dan het huidige bijzonder partnerpensioen. Dit omvat nu ook nog het partnerpensioen dat vóór het huwelijk is opgebouwd.

Beide ex-partners kunnen samen een afwijkende verdeling overeenkomen: een andere verdeling dan 50/50 of de periode waarop de verdeling betrekking heeft verruimen of beperken. De pensioenuitvoerder mag weigeren hieraan mee te werken, als partijen meer pensioen aan de ex-partner willen toekennen dan volgens de standaardverdeling het geval is, maar dit kan alleen als er een vermoeden van misbruik bestaat.

Samenwonenden

Volgens het wetsvoorstel krijgt een ex-partner bij het einde van een samenwoonrelatie geen recht op conversie. Deze groep houdt wel recht op een bijzonder partnerpensioen op grond van de Pensioenwet.

Kleine pensioenen

Als het tijdens het huwelijk opgebouwde ouderdomspensioen lager is dan de afkoopgrens van € 503,24 (2021) per jaar, dan heeft de ex-partner geen recht op een aandeel in het pensioen van de deelnemer. De ex-partner heeft dan wel recht op een gering bijzonder partnerpensioen. Dit kan vervolgens op verzoek van de ex-partner (of door de pensioenuitvoerder, mits de ex-partner geen bezwaar maakt) worden omgezet in een klein ouderdomspensioen op leven van de ex-partner.

Inwerkingtreding

De nieuwe wet zou van kracht moeten worden op 1 januari 2022. Nu het wetsvoorstel naar verwachting pas in de loop van 2021 kan worden behandeld, is verder uitstel van inwerkingtreding niet ondenkbaar.

Automatische waardeoverdracht kleine pensioenen

Met de invoering van de Wet waardeoverdracht kleine pensioenen is het mogelijk geworden dat pensioenuitvoerders kleine pensioenen automatisch overdragen naar de nieuwe uitvoerder van de aanspraakgerechtigde, zonder dat daarvoor instemming van de gerechtigde nodig is. Intussen is de nodige ervaring opgedaan met de uitvoering van deze wet en het lijkt erop dat de automatische waardeoverdrachten soepel verlopen.

Kleine aanspraken niet ontstaan bij einde deelneming

Deze wet is bedoeld voor kleine pensioenen die zijn ontstaan bij einde deelneming als gevolg van het eindigen van de arbeidsovereenkomst. Er zijn ook kleine aanspraken die op andere wijze zijn ontstaan, met name bij het eindigen van een uitvoeringsovereenkomst tussen een werkgever en de oude pensioenuitvoerder. Deze laatste kan dan niet de kleine aanspraken overdragen aan een latere nieuwe uitvoerder, omdat er sprake is van een collectieve beëindiging van de deelneming en niet van het eindigen van de arbeidsovereenkomst. Pensioenuitvoerders herkennen de verschillende soorten kleine aanspraken niet in de administratie en zouden bij een automatische waardeoverdracht alle kleine aanspraken overdragen.

Minister Koolmees maakte in april 2020 bekend dat hij een voorstel tot aanpassing van de bestaande voorwaarden voor automatische waardeoverdracht voorbereidt. De wijziging zou op 1 januari 2022 moeten ingaan.

Wet digitale overheid – eIDAS-verordering

De Wet digitale overheid (WDO) zorgt voor strengere regels voor de toegang tot gegevens van uitvoerders van publieke taken, waaronder pensioenfondsen. Deze uitvoerders mogen geen toegang meer verlenen door middel van alleen gebruikersnaam en wachtwoord. Toegang kan dan alleen nog verkregen worden met DigiD (particulieren) of eHerkenning (ondernemingen) op het betrouwbaarheidsniveau substantieel. Het wetgevingstraject is wederom verder uitgesteld.

Er is nog geen ingangsdatum bekend gemaakt. Eind januari 2021 ligt het wetsvoorstel nog bij de Eerste Kamer.

8 Actuariële analyse

Analyse van het resultaat

Het verloop van de technische voorziening van het pensioenfonds werd voor een groot deel bepaald door de bewegingen van markrentes en beleggingsrendementen.

In onderstaande tabel staat een analyse van het actuariële resultaat. Hierbij worden de actuariële uitgangspunten van het pensioenfonds vergeleken met de werkelijke actuariële ontwikkelingen over het verslagjaar. De bedragen wijken af van de bedragen in de jaarrekening, die boekhoudkundig zijn bepaald.

Bedragen x € 1.000	2020	2019
Resultaat op beleggingen	181.688	353.980
Resultaat op wijziging rentetermijnstructuur	-210.486	-218.905
Resultaat op premie	-7.088	10
Resultaat op waardeoverdrachten	-481	399
Resultaat op kosten	28	-61
Resultaat op toeslagverlening	0	-2.785
Resultaat op uitkeringen	-198	-127
Resultaat op kanssystemen	5.460	-6.710
Resultaat op wijzigingen grondslagen	38.251	0
Resultaat op overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen	-3.704	-2.900
Resultaat op andere oorzaken	-8	-7
Totaal saldo van baten en lasten	3.461	122.893

In 2020 zijn de volgende belangrijke effecten op actuariële resultaat te onderscheiden:

Beleggingen

Onder beleggingsrendementen worden verstaan:

- ▶ alle directe en indirecte beleggingsopbrengsten inclusief kosten van het vermogensbeheer
- ▶ de rentelasten over vreemd vermogen, achtergestelde leningen en rekening courantverhoudingen met andere partijen
- ▶ de benodigde interesttoevoeging aan de technische voorzieningen. Deze wordt vastgesteld aan de hand van de eerstejaars spot rate uit de door DNB gepubliceerde RTS per jaar ultimo van het vorige verslagjaar.

Het resultaat op beleggingen in het boekjaar bedraagt € 181,688 miljoen. Dit bedrag bestaat uit het behaalde beleggingsresultaat conform jaarverslag (€ 176,415 miljoen) en benodigde interest (€ 5,273 miljoen). Het rendement op de beleggingen draagt in 2020 derhalve positief bij aan de dekkingsgraad.

Wijziging rentetermijnstructuur (RTS)

De RTS ultimo 2020 ligt over de hele linie onder de RTS ultimo 2019. Wanneer beide curves worden uitgedrukt in één gemiddeld rentepercentage is de rente in 2020 met circa 0,55%-punt gedaald wat leidt tot een toename van de voorziening en dus tot een negatief resultaat. Het resultaat hiervan bedraagt -€ 210,486 miljoen.

Premie

De toename van de pensioenverplichtingen in het verslagjaar wordt gefinancierd door middel van een doorsneepremie. Voor het jaar 2020 bedraagt het premiepercentage betaald door de werkgever 24,6% (2019: 24,6%) van het gemaximeerde pensioengevende salaris. De feitelijke premie voor de pensioenopbouw wordt vermeerderd met de deelnemersbijdrage (2,0%). De

deelnemersbijdrage bedraagt 6% boven het grensbedrag van € 98.874 (2019: € 95.948). Het resultaat op premie bedraagt - € 7,088 miljoen.

Waardeoverdrachten

Deelnemers hebben (onder voorwaarden) de mogelijkheid de waarde van hun elders opgebouwde aanspraken in het pensioenfonds in te brengen. Hierbij wordt de ingebrachte waarde, op basis van wettelijk vastgestelde tarieven, omgezet in extra aanspraken in het pensioenfonds. Doordat de wettelijke tarieven op basis van andere grondslagen dan die van het fonds zijn vastgesteld ontstaat een actuariel resultaat bij deze inkoop. Ditzelfde geldt voor de mogelijkheid die gewezen deelnemers hebben hun in het fonds opgebouwde aanspraken over te dragen naar een andere pensioenuitvoerder of verzekeraar. Het resultaat op waardeoverdrachten is - € 481 duizend.

Kanssystemen

Aan het vaststellen van de technische voorzieningen liggen kanssystemen ten grondslag. De belangrijkste zijn sterfte en arbeidsongeschiktheid.

Toeslagverlening

Het bestuur heeft op basis van de financiële positie besloten om per 1 januari 2020 en ook per 1 januari 2021 geen toeslag te verlenen.

Wijzigingen grondslagen

Het pensioenfonds is in 2020 overgegaan op de Prognosetafel AG 2020 (resultaat van € 37,356 miljoen), de correctiefactoren op de sterftefactoren zijn hierbij eveneens aangepast (resultaat van € 4,355 miljoen). Ook is de opslag voor de toekomstige uitvoeringskosten/excassokosten verhoogd van 2,2% naar 2,4% per 31 december 2020 (resultaat van - € 3,460 miljoen).

Overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen

Naast de wijziging van de technische voorziening als gevolg gewijzigde grondslagen kan de technische voorziening ook door andere redenen een incidentele wijziging ondergaan. In het boekjaar zorgde dit voor een negatief resultaat van € 3,704 miljoen. Onder deze post worden de wijzigingen van de ziekenvoorziening die niet veroorzaakt wordt door RTS-effect (- € 3,625 miljoen) en de extracomptabele voorziening voor onvoorwaardelijke stijging van de pensioengrondslag van arbeidsongeschikte deelnemers verantwoord (- € 79 duizend), voor zover dit geen nieuwe arbeidsongeschikte deelnemers betreffen (dit wordt namelijk verantwoord onder het resultaat op arbeidsongeschiktheid).

Andere oorzaken

Dit zijn overige actuariële resultaten die ontstaan doordat de feitelijke uitkomsten afwijken van hetgeen actuariel verondersteld is. Deze resultaten zijn niet toe te wijzen aan één van de eerder genoemde categorieën.

Kostendekkende premie

De kostendekkende premie bestaat uit een actuariel benodigde premie voor de pensioenopbouw en de risicodekkingen voor overlijden en arbeidsongeschiktheid, de solvabiliteitsopslag, de opslag voor uitvoeringskosten en de opslag voor toeslagverlening en reservetekort.

In de volgende tabel is een overzicht van de kostendeekkende premie opgenomen. De kostendeekkende premie is berekend op basis van de rentetermijnstructuur per 31 december 2019. De gedempte kostendeekkende premie is op basis van verwacht rendement vastgesteld.

Bedragen x € 1.000			
Premiecomponent	Kostendeekkende premie	Gedempte premie	Feitelijke premie
Inkoop onvoorwaardelijke opbouw	33.662	9.759	
Risicopremie partner- en wezenpensioen	915	464	
Risicopremie arbeidsongeschiktheid	914	914	
Opslag toekomstige uitvoeringskosten	741	215	
Opslag uitvoeringskosten	1.028	1.028	
Solvabiliteitsopslag	8.007	2.509	
Opslag onvoorwaardelijke onderdelen		4.140	
Ontvangen premie			29.988
Vergoeding uitvoeringskosten/ao 2020			166
Afrekening vorig jaar			-3
Totale premie	45.266	19.028	30.151

Premiedekkingsgraad

De premiedekkingsgraad geeft aan in hoeverre de ontvangen pensioenpremie in een jaar voldoende is om de nieuwe pensioenaanspraken te kunnen financieren. Deze wordt bepaald door de beschikbare premie voor inkoop onvoorwaardelijke onderdelen te delen door de actuarieel benodigde premie voor onvoorwaardelijke onderdelen. De beschikbare premie wordt verminderd met de opslag voor uitvoeringskosten.

Bedragen x € 1.000	
Feitelijk minus opslag uitvoeringskosten:	$29.985 - 1.028 = 28.957$
Actuarieel benodigd:	$33.662 + 915 + 914 + 741 = 36.231$
Premiedekkingsgraad:	$28.957 / 36.231 = 80,0\%$

Vereist eigen vermogen (VEV)

Het VEV is gebaseerd op de strategische portefeuilles en is bepaald op 21,8%. Indien het vereist eigen vermogen bepaald zou zijn op basis van de actuele portefeuille per ultimo 2020 zou deze uitkomen op 22,1%.

Oordeel van de externe actuaris over de financiële positie

De financiële positie van het pensioenfonds is naar de mening van de certificerend actuaris slecht omdat dat de beleidsdekkingsgraad ultimo 2020 onder het minimaal vereist vermogen ligt. Bij het oordeel is bepalend in hoeverre het pensioenfonds zal kunnen voldoen aan de verplichtingen, aangegaan tot balansdatum, in aanmerking nemend het streven inzake toeslagen, zoals aan verzekeren meegedeeld en de in wet- en regelgeving opgenomen criteria.

9 Vooruitblik

Met ingang van 2022 nieuwe pensioenregeling

Sociale partners onderhandelen op dit moment over een nieuwe cao met ingang van 1 januari 2022. Een nieuwe pensioenregeling maakt daar deel van uit. Dit is geen eenvoudige opgave, onder meer omdat pensioenopbouw erg duur is door de lage rente. De verwachting is dat sociale partners in de loop van dit jaar een nieuwe regeling aan het bestuur zullen voorleggen. Het bestuur moet dan besluiten of het die regeling wil uitvoeren. Daarvoor moet het bestuur de belangen van alle deelnemers in ogenschouw nemen. Vooruitlopend hierop heeft het bestuur begin 2021 een aantal vergaderingen besteed aan de vraag wanneer het bestuur een regeling 'evenwichtig' zou vinden.

2020 was een heel bijzonder jaar. Het jaar van de coronacrisis. Vanaf half maart 2020 kwam Nederland massaal tot stilstand. Heel veel mensen waren thuis aan het werk om besmettingen met het coronavirus (Covid-19) te voorkomen. Dit gold wereldwijd. Deze pandemie leidde ook tot grote effecten op de aandelenmarkten. Momenteel is er wereldwijd sprake van grootschalige vaccinatie om het normale leven en de economie weer op te kunnen starten. Desondanks is er nog veel onzekerheid over de snelheid van deze ontwikkelingen. Het bestuur houdt deze ontwikkelingen daarom scherp in de gaten en bekijkt continu of het fondsbeleid past bij de situatie. Bij het pensioenfonds is de operationele impact van het coronavirus in 2020 beperkt gebleven. Het thuiswerken leidt niet tot operationele beperkingen. De verwachting is daarom niet dat het pensioenfonds hiervan in 2021 hinder zal ondervinden.

Nieuwe pensioenuitvoerder per 1 januari 2022

TKP heeft aangegeven de samenwerking te beëindigen vanwege een koerswijziging bij TKP. Het bestuur heeft na een uitgebreide selectie AZL gekozen als nieuwe pensioenuitvoerder. Belangrijke overwegingen waren de toekomstbestendigheid van de ICT systemen van AZL en de kosten. De overstap naar AZL zal per 1 januari 2022 plaatsvinden. In 2021 zal het fonds de voorbereidingen treffen om de overstap geruisloos te kunnen laten plaatsvinden.

Communicatie 2021

Het pensioenfonds wil in 2021 dichtbij de deelnemers zijn, zodat zij zich meer betrokken voelen bij het pensioenfonds. Ook wil het pensioenfonds dat deelnemers zich bewust zijn van hun persoonlijke pensioensituatie. De rode draad voor alle communicatie in 2021 is tweeledig: enerzijds het faciliteren van een soepele overgang naar de nieuwe pensioenuitvoerder, en anderzijds het behalen van de doelen die zijn vastgesteld in het strategische meerjarenplan 2019-2021.

Gefaseerde invoering nieuwe UFR-methode

De Nederlandse Bank (DNB) heeft op 28 augustus 2020 aangegeven dat invoering van de nieuwe UFR-methode vanaf 1 januari 2021 gaat plaatsvinden. In de periode van 2021 tot 2024 wordt de nieuwe rentetermijnstructuur in vier gelijke jaarlijkse stappen ingevoerd. Deze Ultimate Forward Rate (UFR) is onderdeel van de rentetermijnstructuur zoals maandelijks gepubliceerd door DNB. De overgang naar een nieuwe UFR-methode is onderdeel van het advies van de Commissie Parameters uit juni 2019. DNB had eerder aangegeven dat invoering van de nieuwe UFR-methode niet voor 1 januari 2021 zou plaatsvinden.

De stapsgewijze invoering zorgt ervoor dat het effect van de nieuwe UFR-methode op de dekkingsgraad zich geleidelijk in de tijd materialiseert. Hoe 'jonger' het pensioenfonds, hoe hoger de rentegevoeligheid van de pensioenverplichtingen. En hoe groter de impact van de invoering van de nieuwe UFR-methode. Ook een lagere rentetermijnstructuur zorgt voor een grotere impact. Met het volledig toepassen van de nieuwe UFR-methode zou voor een gemiddeld pensioenfonds de dekkingsgraad met circa 6% dalen. Voor een jong pensioenfonds kan de impact oplopen tot meer dan 10%.

Eigenrisicobeoordeling

Het pensioenfonds heeft mede naar aanleiding van de geplande overgang naar een nieuwe pensioenuitvoerder een eigenrisicobeoordeling uitgevoerd. Het bestuur heeft geconcludeerd dat de geplande overgang naar AZL past binnen de risicohouding van het fonds. Tevens is met de hulp van een externe specialist de werking van het risicobeheersysteem beoordeeld.

Naar de opvatting van het bestuur is het systeem voldoende tot goed in staat om met de huidige risico's voor het fonds om te gaan. Middels "scenario denken" tracht het pensioenfonds om toekomstige risico's op tijd te identificeren en wanneer nodig aanvullende beheersmaatregelen te treffen. Verder gaat het bestuur aan de slag met de verbeterpunten die uit de eigenrisicobeoordeling naar voren zijn gekomen.

Groningen, 16 juni 2021

J. (Joost) Hooghiem (voorzitter)

A.J. (Ale Jan) Algra

A.J. (Adriaan) den Herder

J. (Janneke) Hermes

J.S. (Johan) Douma (secretaris)

A.C.M. (Sandra) Melman

F.F. (Flip) Van Koten

C.D. (Dick) Vermeulen

10 Verslag Raad van Toezicht

Inleiding

Dit verslag van de Raad van Toezicht (RvT) betreft het jaar 2020.

De gevolgen van de Covid-19 pandemie op de gezondheid en de economie zijn zeker nog geen verleden tijd. Volledig herstel zal nog veel tijd vergen. Ook voor het fonds was de impact, met name gedurende het tweede kwartaal omvangrijk, en bleken de - financiële- effecten per jaareinde zichtbaar. Desondanks kon de gehele fonds organisatie nagenoeg ongestoord doorwerken; werkwijzen en relevante overlegstructuren werden aangepast en hebben inmiddels een nieuw evenwicht gevonden.

De ongestoorde uitkering van pensioenen werd snel zeker gesteld, en de communicatie hierover naar de deelnemers, over 'corona-maatregelen' en in meer algemene zin, was actueel en voor iedereen beschikbaar. Het fonds heeft haar focus weer kunnen verleggen naar de uitdagende vraagstukken ten aanzien van wisseling van de pensioenuitvoerder en het Nieuwe Pensioen Contract (NPC).

De RvT heeft veel vertrouwen in het bestuur en het bestuursbureau en dankt alle betrokkenen bij het fonds voor hun inzet in 2020.

Taak

De RvT heeft op grond van de Pensioenwet tot taak het houden van toezicht op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. De RvT is tenminste belast met het toezicht op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. De RvT ziet toe op de naleving van de Code Pensioenfonds door het fonds. Verder staat de RvT het bestuur met raad terzijde. Daarnaast kent de wet de RvT een aantal specifieke goedkeuringsrechten toe. Dit betreft onder meer het goedkeuren van het jaarverslag, de profielschets van bestuurders en het beloningsbeleid.

Werkwijze

De RvT wil zijn toezichtstaak zodanig uitvoeren dat het bijdraagt aan een effectief en slagvaardig functioneren van het pensioenfonds. Daarbij is het de intentie om invulling te geven aan een brede taakopvatting met een kritische en onafhankelijke blik, gericht op de implementatie van de strategische doelstellingen van het fonds en het behouden, en waar nodig verbeteren, van de voorwaarden waaronder de gehele fondsorganisatie haar werkzaamheden ten behoeve van de deelnemers kan volbrengen.

De RvT oefent zijn toezicht uit met inachtneming van de VITP-Toezichtcode.

Bevindingen

Samenvattend oordeel

De RvT heeft het functioneren van het bestuur van het fonds gedurende 2020 gevolgd en onderzocht. De RvT stelt vast dat het beleid van het bestuur voldoende evenwichtig en zorgvuldig tot stand is gekomen en uitgevoerd en daarmee dat het bestuur, naar het oordeel van de RvT, gedurende 2020, 'in control' was, en de continuïteit van het fonds in voldoende mate heeft geborgd. Het fonds betreft de 'evenwichtige belangenafweging' bij haar besluitvormingstrajecten en beschikt over een 'adequate risicobeheersing'.

Algemene gang van zaken, follow up aanbevelingen RvT 2019

Het fonds is goed op de hoogte van de ontwikkelingen in de omgeving van het fonds en volgde de eigen (financiële) positie, met name in de 'roerige' begin weken van de Covid-19 pandemie, goed en nam waar nodig adequate actie. Daarmee was de financiële ontwikkeling in overeenstemming met het marktsentiment. De beleidsdekkingsgraad per ultimo daalde van 107.7% naar 103,5%, zodat, helaas wederom, geen indexatie kon worden toegekend.

Het tweede kwartaal van het jaar kenmerkte zich door de omschakeling naar een andere wijze van (interne) communicatie, welke inmiddels routine is. De operationele werkzaamheden en de voortgaande beleidsontwikkeling hebben hier niet onder geleden.

De aanbevelingen van de RvT uit 2019 werden nagenoeg allen geadresseerd; er is bijvoorbeeld veel voortgang geboekt met het uitwerken van de scenarioanalyse. Verdere verdieping met stakeholders belangen en –opinies, en operationalisering van dit model bij de besluitvorming zullen van waarde blijken.

De wijze van besturen is professioneel en gewetensvol, adequaat ondersteund door het bestuursbureau en partijen waaraan werkzaamheden zijn uitbesteed.

Risk- en compliance

Het pensioenfonds hanteert voor de verdeling van de verantwoordelijkheden van de risicobeheersing het “3 lines” model. De sleutelfunctiehouders riskmanagement en actuariaat zijn benoemd. De beoogd sleutelfunctiehouder Internal Audit volgt momenteel een opleiding alvorens aanmelding bij DNB plaats vindt. Het fonds heeft een integraal risicomanagement beleid. De borging van en advisering aan het bestuur van het integraal risicomanagement (IRM)-proces is belegd bij de Risk en Compliance Commissie (RCC). De risico-opinies worden door de risicomanager bij adviezen van de commissies gegeven. Jaarlijks evalueert de RCC of bij alle adviezen, die naar de mening van de RCC een risico-opinie hadden moeten krijgen, deze ook is uitgebracht. Daarnaast beoordeelt de RCC de kwaliteit van de risico-opinies in de zin van countervailing power ten opzichte van het betreffende advies van een commissie.

Het bestuur hanteert een Risicodashboard met kwartaalsgewijze rapportage van de financiële en niet-financiële risico's voorzien van toelichting.

In het kader van de Covid-19 pandemie zijn alle kritische processen, die binnen het fonds worden uitgevoerd in kaart gebracht, inclusief back-up maatregelen. Ook heeft het fonds het Business Continuity Management van de voornaamste uitbestedingspartners beoordeeld.

Bij de Custodian, Kasbank, is sprake geweest van een overname door CACEIS. Daarmee zullen de systemen van Kasbank medio 2021 worden gemigreerd naar de systemen van CACEIS. De RCC heeft hiervoor de beheersmaatregelen die CACEIS intern neemt getoetst.

Van de pensioenuitvoerder, TKP, is over 2020 een ISAE verklaring ontvangen. Door de voorgenomen wisseling naar AZL is het fonds eind 2020 vervroegd gestart met het opstellen van een ERB met een verdiepingsanalyse voor de transitie naar een nieuwe pensioenuitvoerder.

Voorts is in 2020 is het IT-beleid verder aangescherpt met het onderkennen van verschillende soorten dienstverleners, en is er een start gemaakt het Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB) verder te verdiepen. Inmiddels heeft het fonds de klimaatrisico's nader in kaart gebracht.

De RCC voerde een zelfevaluatie uit, onder begeleiding van een externe expert.

Concluderend kan gesteld worden dat het fonds het integraal risicomanagement op orde heeft.

Vermogensbeheer, en Financieel risicomanagement

De Beleggingsadviescommissie wordt ondersteund door het bestuursbureau, aangevuld met ervaren externe deskundigen, waardoor een brede discussie gevoerd wordt, gedragen door een brede visie. Hierbij komen de beleggingen, de beleggingsrisico's en het financieel beheer aan de orde en worden deze grondig en vanuit diverse invalshoeken beschouwd. Dit komt de adviezen en onderbouwing van de beleggingsadviescommissie en de besluitvorming in het bestuur ten goede.

Het fonds heeft een beleggingscyclus waarbij de aansluiting met de risicohouding duidelijk is vastgelegd. Begin 2018 is het Pijngrensbeleid geïntroduceerd. Hiermee wil het fonds de risico's van bepaalde stressscenario's mitigeren door gebruik te maken van beschermingsconstructies. In de vergaderingen wordt hier voldoende aandacht aan besteed. In 2019 heeft door zowel de BAC als het bestuur een evaluatie van het Pijngrensbeleid plaatsgevonden. Dit heeft niet geleid tot majeure aanpassingen in het beleid. De RvT is tevreden over hoe de informatie wordt besproken en de goed voorbereide stukken worden bediscussieerd. De aanpak van de Covid-19 op de portefeuille is goed gemonitord en toen aan het begin van de pandemie de aandelenmarkten harde klappen kregen te verduren werd ook duidelijk dat het pijngrensbeleid deze klappen (deels) kon opvangen. Wat dat betreft heeft het beleid in de praktijk laten zien dat het werkt. De BAC heeft dit gedurende het herstel van de markten nadrukkelijk besproken; daarop zijn geen grote aanpassingen van het pijngrensbeleid doorgevoerd.

Het advies van de RvT om de strategische wijzigingen in de portefeuille vanuit een lange termijn perspectief te bespreken is in 2020 opgevolgd. De countervailing power in het bestuur en de discussies naar aanleiding van de inbreng van de BAC in het bestuur zijn goed.

Pensioen, Communicatie en Governance

Het pensioenbeleid, de communicatie met de deelnemers, geschiktheid van de bestuurders, de governance en de pensioenadministratie vormen het domein van de Pensioen en Communicatie Commissie.

Op voorstel van een (PCC-)werkgroep heeft het fonds inmiddels besloten tot een overgang naar AZL als nieuwe pensioenuitvoerder, per 2022. Het Nieuwe Pensioen Contract (NPC) werpt zijn schaduw vooruit. Het fonds heeft hierbij gekozen voor een projectmatige aanpak, onder begeleiding van externe deskundigen. Met een studiedag voor bestuur, Verantwoordingsorgaan en RvT werd hiermee in september 2020 gestart. Ten aanzien van het belangrijke onderwerp van de evenwichtige belangenafweging werd een stevige discussie in het bestuur niet geschuwd. Parallel aan de voorbereidingen op het NPC speelt het overleg dat sociale partners momenteel voeren over een nieuwe cao, inclusief pensioenregeling, welke per 2022 moet ingaan. De keuzes die daarbij gemaakt worden zullen van directe invloed zijn op de uitwerking van de pensioenregeling in het NPC.

Een transitie naar een nieuwe pensioenuitvoerder, een aangepaste pensioenregeling, en de verdere uitwerking en implementatie van het NPC, bieden voldoende uitdagingen voor het fonds en de PCC in het bijzonder voor de komende jaren.

De uitvoering van het communicatiebeleid werd in 2020 enigszins gemankeerd door het ontbreken van fysiek contact met de deelnemers. Desondanks heeft de door het fonds gewenste verdere vergroting van de betrokkenheid van de deelnemers bij het pensioenfonds, en de verhoging van het pensioenbewustzijn ook in 2020 invulling verkregen. Dit mag blijken uit het grote enthousiasme van de deelnemers om te participeren in de digitale workshops pensioenplanner en de deelnemers enquête naar hun risicobereidheid. Voor 2021 staat een vervolg op de campagne pensioenmythes uit 2019 gepland. De effecten van al deze activiteiten worden professioneel gemonitord.

Naleving Code Pensioenfondsen

Met de introductie van de CP2018, meer specifiek de norm 47, wordt het intern toezicht van pensioenfondsen -opnieuw- gewezen dit normenkader te betrekken bij zijn toezicht en daarover te rapporteren. De RvT betreft onverkort de CP bij haar werkzaamheden. De RvT kiest er niet voor om langs de lijnen van de 8 thema's te rapporteren; de meer generieke normen (thema's 1-4, 8) zijn van toepassing op al het bestuurlijk handelen. Een meer functionele indeling krijgt bijgevolg de voorkeur bij de rapportage.

Het fonds leeft de CP 2018 nagenoeg geheel na, maar heeft de Code in 2020 niet expliciet geëvalueerd, dit tot teleurstelling van de RvT. Over de wijze van rapportage over de naleving van de Code lijkt het fonds nog zoekende. Aanbevolen wordt serieus beleid te maken aangaande de evaluatie, procesmatige inbedding en rapportage over de naleving van de Code Pensioenen.

Aanbevelingen

De RvT is meer dan tevreden met de toegewijdeheid en deskundigheid van het bestuur.

Een aantal onderwerpen lenen zich in de nabije toekomst voor verdere verdieping en stroomlijning:

- Verdiepen en operationaliseren van de toekomstscenario's bij besluitvorming;
- Aandacht voor de persoonlijke evaluaties van de bestuursleden;
- Beleidsontwikkeling inzake de evaluatie en rapportage van de Code Pensioenen.

Goedkeuring voorgenomen besluiten

In het verslagjaar keurde de RvT navolgende voorgenomen besluiten goed:

- Verslag van het bestuur en de jaarrekening over 2019.

Functioneren Raad van Toezicht

Het contact met zowel bestuur, bestuursbureau en commissies als Verantwoordingsorgaan, zowel in als buiten vergadering, was, ondanks de Covid-19 beperkingen, intensief en productief.

De drie leden van de RvT hebben in januari 2020 hun zelfevaluatie uitgevoerd onder begeleiding van een externe deskundige. De individuele competenties en de onderlinge wisselwerking werd kritisch gezien.

De RvT heeft geconstateerd dat haar leden via diverse kanalen, waaronder begrepen de uitoefening van andere relevante functies in de pensioen-, respectievelijk de financiële sector, hun deskundigheid op peil houden. De samenwerking binnen de Raad van Toezicht is in 2020 goed en effectief geweest.

Groningen, april 2021

Diana Horsmeier
Haitse Hoos
Thijs Driessen (vz.)

Reactie van het bestuur

Het bestuur dankt de leden van de Raad van Toezicht voor het positieve oordeel. Uit het oordeel van de Raad van Toezicht komt naar voren dat de Raad van Toezicht vertrouwen heeft in het bestuur en in het beleid en de uitvoering daarvan. Het bestuur neemt de aanbevelingen van de Raad van Toezicht ter harte:

- Zo zal het bestuur ruimte maken om de toekomstscenario's verder uit te werken, waarbij ook mogelijke wijzigingen die voortvloeien uit het pensioenakkoord zullen worden meegenomen.
- Een andere aanbeveling van de Raad van Toezicht is dat het bestuur een expliciete evaluatie maakt van de normen van de Code Pensioenfondsen. Het bestuur zal deze evaluatie opnemen in zijn beleid en uitvoering.
- Tot slot vraagt de Raad van Toezicht aandacht voor persoonlijke evaluaties van bestuursleden. Deze aandacht is zeker aanwezig. Binnen het bestuur bestaat een open cultuur waarin bestuursleden elkaar aanspreken als dat nodig is. Daarnaast maken persoonlijke evaluaties van bestuursleden reeds deel uit van de zelfevaluaties van commissies en bestuur.

11 Verslag Verantwoordingsorgaan

Geacht bestuur,

Hierbij ontvangt u het oordeel van het verantwoordingsorgaan ten aanzien van het door u gevoerde beleid en de gemaakte beleidskeuzes in het jaar 2020.

Procesgang

Het adviesrecht, volgens de pensioenwet, is voornamelijk beperkt tot advisering over beloningen (van de bestuurders, VO en RvT). Het verantwoordingsorgaan heeft geen advies in 2020 uitgebracht.

Het bestuur heeft op 18 mei 2021 verantwoording afgelegd aan het verantwoordingsorgaan over het gevoerde beleid en de gemaakte beleidskeuzes in het jaar 2020. Daarnaast heeft het verantwoordingsorgaan zich ook gebaseerd op de volgende overleggen en informatie:

Bron / overleg	
Jaarverslag incl. jaarrekening	concept versie; apr 2021
Notulen bestuursvergaderingen	diverse concepten en definitieve versies
Overleg met het bestuur Pensioenfonds	12 mei 2020, 4 nov 2020, 25 mei 2021
Overleg met de Raad van Toezicht	15 apr 2020, 11 nov 2020, 20 apr 2021
Telefonisch overleg met voorzitter bestuur Pensioenfonds	16 apr, 28 mei & 18 sep 2020, 27 jan 2021

Naast bovenstaande overleggen vinden regelmatig diverse informele overleggen plaats.

Samenstelling verantwoordingsorgaan

Aangesteld namens	Naam	Aanvang	Einde
Werkgever	Erik Elzinga	1 oktober 2011	1 juli 2022 ¹⁶
Werknemers	Alex Versteeg ¹⁷	16 januari 2017	28 januari 2023 ¹⁸
Gepensioneerden	Tom Faas	28 januari 2015	28 januari 2023 ¹⁹

Raad van Toezicht

Het verantwoordingsorgaan kan zich vinden in het oordeel van de RvT dat positief is. Net als in 2020 zal ook in 2021 regelmatig overleg plaatsvinden tussen het verantwoordingsorgaan en de Raad van Toezicht.

Kosten

Het VO constateert dat de gemaakte kosten, ten behoeve van pensioenbeheer en vermogensbeheer lager zijn dan 2019. Het VO vindt dat een goede ontwikkeling. De transactiekosten zijn iets lager (0,21% versus 0,24% in 2019). De transactiekosten van de "peer group" zijn lager. De hogere kosten komen door het gevoerde pijngrensbeleid. Het VO acht deze hogere transactiekosten verantwoord, omdat het gevoerde pijngrensbeleid in het voordeel van de deelnemers is.

Indexatie & opbouwpercentage

Ultimo 2020 bedroeg de beleidsdekkingsgraad 103,5%. Hiermee is indexatie per 1 januari 2021 niet mogelijk. Het blijkt dat het toekennen van een opbouwpercentage van 1,875% voor 2021 nog net mogelijk is binnen de bandbreedte van het huidige beleid.

¹⁶ Herbenoemd per 1 juli 2018 voor een nieuwe termijn van 4 jaar.

¹⁷ Dhr. Versteeg zal aftreden als voorzitter van het VO. Onder voorbehoud van goedkeuring door de toezichthouder neemt dhr. Ekamper zijn termijn over.

¹⁸ Herbenoemd per 28 januari 2019 voor een nieuwe termijn van 4 jaar.

¹⁹ Herbenoemd per 28 januari 2019 voor een nieuwe termijn van 4 jaar.

Deze is op basis van de regels die zijn afgesproken met de sociale partners en zijn vastgelegd in de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota van het fonds (ABTN).

CAO onderhandelingen

De huidige opbouwpercentage en pensioenpremie (onderdeel van het 'Pensioenreglement 2013') zijn geldig tot 1 jan 2022. Als onderdeel van de CAO onderhandelingen zullen deze opnieuw vastgesteld worden voor de periode van 1 jan 2022 en verder. Het Verantwoordingsorgaan volgt de relevante ontwikkelingen hiervan in 2021 nauwgezet.

Deelnemerspanel

Het verantwoordingsorgaan juicht dit soort betrokkenheid van de deelnemers toe en dankt het bestuur voor het mogelijk maken hiervan.

Communicatie

In 2020 heeft het bestuur snel, duidelijk en helder gecommuniceerd wat de eerste gevolgen van de Coronacrisis zijn voor het pensioenfonds. De negatieve gevolgen worden door het bestuur proactief gecommuniceerd met al haar deelnemers. Het Verantwoordingsorgaan waardeert deze opstelling van het bestuur.

Eindoordeel

Het verantwoordingsorgaan oordeelt positief over het jaar 2020. Er is een positieve inzet en betrokkenheid van het bestuur voor het fonds. Dit laatste wordt gewaardeerd door het verantwoordingsorgaan.

Het verantwoordingsorgaan wenst het bestuur daarnaast ook veel succes toe in de komende periode waarbij de uitwerking van het nieuwe pensioenakkoord, de CAO, alsmede de gevolgen van het Coronavirus bekend zullen worden.

Met vriendelijke groet,
Het verantwoordingsorgaan

Reactie van het bestuur

Het bestuur heeft met belangstelling kennisgenomen van het oordeel van het Verantwoordingsorgaan over het jaar 2020.

Het bestuur dankt het Verantwoordingsorgaan voor het positieve eindoordeel over 2020. Het bestuur waardeert de inzet en de betrokkenheid van het Verantwoordingsorgaan. De heer Versteeg heeft in het voorjaar van 2021 te kennen gegeven dat hij aftreedt als voorzitter en lid van het Verantwoordingsorgaan. Het bestuur wil hem hierbij bedanken voor zijn toewijding en inzet in de afgelopen jaren.

Het bestuur kijkt uit naar een voortzetting van de constructieve samenwerking met het Verantwoordingsorgaan in 2021.

Jaarrekening

12 Jaarrekening

12.1 Balans per 31 december 2020

(na resultaatbestemming) bedragen x € 1.000

		31-12-2020	31-12-2019
		€	€
ACTIVA			
Beleggingen voor risico pensioenfonds	(1)		
Vastgoedbeleggingen		190.466	191.539
Aandelen		981.904	892.633
Vastrentende waarden		717.079	701.942
Derivaten		141.818	70.655
Overige beleggingen		1.417	1.233
		<u>2.032.684</u>	<u>1.858.002</u>
Vorderingen en overlopende activa	(2)	2.592	6.613
Overige activa	(3)	849	843
		<u>2.036.125</u>	<u>1.865.458</u>
TOTAAL ACTIVA			
		<u>2.036.125</u>	<u>1.865.458</u>
PASSIVA			
Stichtingskapitaal en reserves			
Algemene reserve		208.262	204.801
		<u>208.262</u>	<u>204.801</u>
Technische voorzieningen	(4)	1.793.795	1.633.988
Derivaten	(6)	32.934	25.484
Overige schulden en overlopende passiva	(7)	1.134	1.185
		<u>2.036.125</u>	<u>1.865.458</u>
TOTAAL PASSIVA			
		<u>2.036.125</u>	<u>1.865.458</u>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans vanaf pagina 83.

12.2 Staat van baten en lasten

		2020		2019	
		€	€	€	€
Baten					
Premiebijdragen voor risico pensioenfonds	(8)		30.151		30.159
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	(9)		176.415		350.651
Mutatie beleggingen risico deelnemers	(10)		0		-832
Overige baten	(11)		1		0
Totaal baten			<u>206.567</u>		<u>379.978</u>
Lasten					
Pensioenuitkeringen	(12)		43.094		41.687
Pensioenuitvoeringskosten	(13)		1.944		1.971
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds					
- Pensioenopbouw		35.491		28.395	
- Toeslagverlening		0		2.785	
- Rentetoevoeging		-5.273		-3.327	
- Onttrekking voor uitkeringen en uitvoeringskosten		-43.120		-41.714	
- Wijziging marktrente		207.938		218.905	
- Wijziging actuariële uitgangspunten		-38.251		-32	
- Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		2.230		-1.237	
- Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen		-5.381		4.422	
			<u>153.634</u>		<u>208.197</u>
Mutatie overige technische voorzieningen	(14)		6.173		5.221
Mutatie pensioenverplichtingen voor risico deelnemers	(15)		0		-832
Saldo overdracht van rechten	(16)		-1.749		838
Overige lasten	(17)		10		3
Totaal lasten			<u>203.106</u>		<u>257.085</u>
Saldo van baten en lasten			<u>3.461</u>		<u>122.893</u>
<i>Bestemming van het saldo van baten en lasten</i>					
Algemene reserve			<u>3.461</u>		<u>122.894</u>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de staat van baten en lasten vanaf pagina 103.

12.3 Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

	2020		2019	
	€	€	€	€
Kasstroom uit pensioenactiviteiten				
Ontvangsten				
Ontvangen premies	30.164		30.185	
Ontvangen in verband met overdracht van rechten	2.484		1.377	
Overig	3		3	
		32.651		31.565
Uitgaven				
Betaalde pensioenuitkeringen	-43.113		-41.637	
Betaald in verband met overdracht van rechten	-736		-2.215	
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-1.985		-2.076	
Overig	-10		-10	
		-45.844		-45.938
Totale kasstroom uit pensioenactiviteiten		-13.193		-14.373
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten				
Ontvangsten				
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	11.970		15.300	
Verkopen en aflossingen van beleggingen	968.705		834.029	
		980.675		849.329
Uitgaven				
Aankopen beleggingen	-964.540		-834.384	
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-1.926		-1.709	
		-966.466		-836.093
Totale kasstroom uit beleggingsactiviteiten		14.209		13.236
Netto kasstroom		1.016		-1.137
Koers-/omrekenverschillen		-825		1.996
Mutatie liquide middelen		191		859
Samenstelling geldmiddelen				
	2020		2019	
	€		€	
Liquide middelen primo boekjaar	2.076		1.217	
Liquide middelen ultimo boekjaar	2.267		2.076	
Waarvan onder Beleggingen	1.417		1.233	
Waarvan onder Overige activa	849		843	

12.4 Toelichting op de jaarrekening

Activiteiten

Stichting Pensioenfonds Gasunie ('het pensioenfonds'), is statutair gevestigd te Groningen en is opgericht op 15 september 1965. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41009373.

Het doel van het pensioenfonds is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt het pensioenfonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. Het pensioenfonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregelingen van de N.V. Nederlandse Gasunie en de aangesloten onderneming GasTerra B.V.

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 610 Pensioenfondsen. Het bestuur heeft op 16 juni 2021 de jaarrekening opgemaakt.

Referenties

In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

12.4.1 Grondslagen

12.4.1.1 Algemene grondslagen

Alle bedragen in de jaarrekening zijn vermeld in Euro's x 1.000, tenzij anders is aangegeven.

Continuïteitsveronderstelling

De jaarrekening is opgesteld met inachtneming van de continuïteitsveronderstelling.

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post 'nog af te wikkelen transacties'. Dit kan zowel een actiefpost als een passiefpost zijn.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Vreemde valuta*Functionele valuta*

De jaarrekening is opgesteld in euro's.

Transacties, vorderingen en schulden

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de jaarrekening verwerkt tegen de koers op transactiedatum. Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Valutatermijntransacties worden gewaardeerd tegen de termijankoers die op de balansdatum geldt voor termijntransacties met een looptijd die gelijk is aan de resterende looptijd van het aangegane termijncontract. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

De koersen van de belangrijkste valuta zijn:

	31 december 2020	Gemiddeld 2020	31 december 2019	Gemiddeld 2019
USD	1,2235	1,1418	1,1225	1,1195
GBP	0,8950	0,8893	0,8473	0,8772
JPY	126,5823	125,0000	123,4568	121,9512
CHF	1,0815	1,0703	1,0869	1,1125
HKD	9,4872	8,8549	8,7463	8,7712

Schattingwijziging

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld.

Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende posten in de financiële opstelling. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

Het Actuarieel Genootschap (AG) heeft op 9 september 2020 de nieuwe AG Prognosetafel gepubliceerd (AG2020). De nieuwe prognosetafel houdt rekening met een verlaging van de levensverwachting bij geboorte met ongeveer een jaar. Dit leidt tot een verlaging van de technische voorzieningen met ongeveer € 37,4 miljoen (2,7%-punt effect op de dekkingsgraad). Bij het opstellen van de nieuwe prognosetafel zijn de effecten van Covid-19 buiten beschouwing gebleven. Ook heeft een aanpassing van de correctiefactoren op de sterftekansen plaatsgevonden. Dit leidt ook tot een verlaging van de technische voorzieningen met ongeveer € 4,4 miljoen (0,3%-punt effect op de dekkingsgraad).

De opslag voor excassokosten is verhoogd van 2,2% naar 2,4%. Dit heeft een verhogend effect op de technische voorzieningen van € 3,5 miljoen (-0,2%-punt effect op de dekkingsgraad).

Dekkingsgraden

De (nominale) dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de kortlopende schulden te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste 12 maanden. Hierbij wordt steeds gebruik gemaakt van de meest actuele inschatting van de betreffende dekkingsgraden.

De reële dekkingsgraad is conform de definitie van het FTK gelijk aan de beleidsdekkingsgraad gedeeld door de beleidsdekkingsgraad die is vereist voor volledige toeslagverlening op basis van prijsinflatie.

12.4.1.2 Grondslagen voor waardering van activa en passiva

Beleggingen

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd tegen marktwaarde. Het begrip marktwaarde is te beschouwen als synoniem van actuele waarde. Onder waardering op marktwaarde wordt verstaan: het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en onafhankelijk van elkaar zijn.

De waardering van beleggingen in niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen geschiedt tegen actuele waarde gebaseerd op periodieke door onafhankelijke deskundigen verrichte taxaties.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt conform RJ610 geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vastgoedbeleggingen

Beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers of afgegeven intrinsieke waarde. De marktwaarde van niet-beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen is gebaseerd op het aandeel dat het pensioenfonds heeft in het eigen vermogen van de niet-beursgenoteerde vastgoedbelegging per balansdatum.

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de beurswaarde per balansdatum of afgegeven intrinsieke waarde. De marktwaarde van participaties in niet-beursgenoteerde (indirecte) beleggingsinstellingen zijn gebaseerd op het aandeel dat het pensioenfonds heeft in het eigen vermogen van de niet-beursgenoteerde beleggingsinstelling per balansdatum.

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de beurswaarde per balansdatum of afgegeven intrinsieke waarde. De marktwaarde van participaties in niet-beursgenoteerde (indirecte) beleggingsinstellingen zijn gebaseerd op het aandeel dat het pensioenfonds heeft in het eigen vermogen van de niet-beursgenoteerde beleggingsinstelling per balansdatum.

De lopende interest op vastrentende waarden wordt gepresenteerd als onderdeel van de marktwaarde van de vastrentende waarden.

De belegging in het DMF Hypothekenfonds bestaat uit aan het fonds gealloceerde Nederlandse hypotheeklen, waarvan het onderpand Nederlandse woonhuizen betreft. De hypotheeklen worden gewaardeerd tegen marktwaarde, waarbij het vaststellen van deze marktwaarde zal geschieden op basis van recente transacties van of biedingen op hypothecaire vorderingen die soortgelijk zijn aan de aan het fonds gealloceerde hypotheeklen. Maandelijks wordt op een overeenkomstige wijze de marktwaarde van de hypotheeklenportefeuille bepaald. Indien de hiervoor benoemde transacties of biedingen niet voorhanden zijn zal de Netto Vermogenswaarde van de gealloceerde hypotheeklen berekend worden op basis van de waarderingsmethodiek. Deze methodiek gaat uit van het verdisconteren van de verwachte kasstromen tot aan renteherzieningsdatum. De disconteringsrente is gebaseerd op de relevante hypotheekrente, zoals die op dat moment voor nieuwe hypotheeklen door een aantal representatieve hypotheekaanbieders wordt verstrekt.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd op reële waarde, te weten de relevante marktnoteringen of, als die niet beschikbaar zijn, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen.

Het pensioenfonds belegt in valutaderivaten (fx forwards) en rentederivaten (interest rate swaps, swaptions). Indien beschikbaar wordt de reële waarde bepaald aan de hand van marktnoteringen, in andere gevallen wordt de waarde bepaald met behulp van waarderingsmodellen.

Per juli 2020 zijn clearing instellingen overgestapt voor het waarderen van EUR renteswaps van Eonia-discontering naar Ester-discontering. Caceis NL heeft de prijsbepalingsmethode aangepast om in overeenstemming te zijn met deze veranderingen op de markt. De impact op de waardering van de renteswaps van pensioenfonds Gasunie is per ultimo 2020 nihil.

Indien een derivatenpositie negatief is wordt het bedrag onder de schulden verantwoord.

De lopende interest op derivaten wordt gepresenteerd als onderdeel van de marktwaarde van derivaten.

Overige beleggingen

Overige beleggingen worden gewaardeerd op marktwaarde. Indien geen marktwaarde beschikbaar is, wordt de waarde bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingmodellen. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden tegen nominale waarde gewaardeerd.

Securities lending

Het pensioenfonds is betrokken bij één of meer securities-lendingprogramma's, waarbij bepaalde effecten voor een korte periode worden uitgeleend aan andere marktpartijen. Beleggingen die in het kader van een securities-lendingcontract worden uitgeleend, blijven deel uitmaken van de balans en worden gewaardeerd conform de grondslag voor waardering en resultaatbepaling zoals die geldt voor deze beleggingen.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op actuele waarde. Na eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Vorderingen in verband met beleggingstransacties conform RJ 610.230 zijn verantwoord onder de post vorderingen en overlopende activa.

Liquide middelen

Liquide middelen worden tegen nominale waarde gewaardeerd. Onder de liquide middelen zijn opgenomen die kas- en banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden hebben. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen.

Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderinggrondslagen in de balans zijn opgenomen.

De statutaire reserves en de overige wettelijke reserves die het pensioenfonds conform artikel 2:389 en artikel 2:390 BW vormt, blijken op grond van artikel 2:373 lid 1 BW afzonderlijk uit de balans.

Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

De voorziening voor pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toezeggingen tot) toeslagen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de marktrente, waarvoor de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB wordt gebruikt.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of toeslagen op de opgebouwde pensioenaanspraken worden verleend. Alle per balansdatum bestaande besluiten tot toeslagverlening (ook voor besluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex-ante- condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van premies waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- De gehanteerde marktrente die gebaseerd is op de rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB, rekening houdend met een looptijd van de uitkeringen. Ultimo 2020 is het contant maken met deze rentetermijnstructuur vergelijkbaar met het contant maken met een vaste rente van 0,16% over de hele looptijd (ultimo 2019: 0,71%).

- Overlevingstafels, te weten de AG-prognosetafels 2020 (2019: AG-prognosetafels 2018) met ervaringssterfte op basis van ervaringscorrectiefactoren Willis Towers Watson Netherlands B.V. 2020 (2019: Willis Towers Watson Netherlands B.V. 2018), fondsspecifieke leeftijds- en geslachtsafhankelijke correctiefactoren.
- Actieve deelnemers worden verondersteld een partner te hebben op de pensioendatum. Voor gewezen deelnemers wordt, afhankelijk van het van toepassing zijnde reglement, uitgegaan van bovenstaande veronderstelling dan wel de werkelijke burgerlijke staat. Er wordt verondersteld dat alle mannen 2 jaar en 5 maanden ouder zijn dan de vrouwelijke verzekerden en de vrouwen 1 jaar en 11 maanden jonger zijn dan de mannelijke verzekerden. Voor pensioengerechtigden wordt uitgegaan van de werkelijke burgerlijke staat.
- Er is geen rekening gehouden met toekomstige toeslagen op pensioenaanspraken.
- Kostenopslag ter grootte van 2,4% (2019: 2,2%) van de voorziening voor pensioenverplichtingen in verband met toekomstige administratie- en excassokosten.

Overige technische voorzieningen

De ziekenvoorziening is bestemd voor eventuele toekomstige premievrijstelling van per de balansdatum zieke deelnemers. De voorziening is per de balansdatum gelijk aan het totaal van de verwachte toekomstige schadelasten voor de zieke deelnemers.

Deze voorziening wordt post voor post berekend waarbij deelnemers met een ziekteperiode van 42 weken of langer geacht worden arbeidsongeschikt te worden. Van deelnemers met een ziekteperiode van minder dan 42 weken wordt verwacht dat zij zullen reactiveren voor ingang van arbeidsongeschiktheid.

In de ziekenvoorziening wordt rekening gehouden met het arbeidsongeschiktheidspensioen en met de jaarlijkse stijging van de pensioengrondslag met de loonindex bij de vaststelling van de premievrijstelling.

Voorzieningen voor risico van deelnemers

De waardering van de voorzieningen voor risico van deelnemers wordt bepaald door de waardering van de tegenover deze voorzieningen aangehouden beleggingen.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op actuele waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Schulden in verband met beleggingstransacties conform RJ 610.268 zijn verantwoord onder de post overige schulden en overlopende passiva.

Kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan een jaar.

12.4.1.3 Grondslagen voor bepaling van saldo van baten en lasten

Algemeen

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in de staat van baten en lasten.

Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Extra stortingen en opslagen op de premie zijn eveneens als premiebijdragen verantwoord.

Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waarde wijzigingen en valutarisultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. (In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en

soortgelijke opbrengsten.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden zowel de externe als de daaraan toegerekende interne kosten verstaan.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen e.d.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

Pensioenopbouw

Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

Toeslagverlening

Het bestuur streeft naar waardevastheid van de ingegane en premievrije pensioenaanspraken door middel van het verlenen van een jaarlijkse toeslag (indexatie). Maatstaf voor een eventuele toeslagverlening is de gemiddelde stijging van de consumentenprijsindex (CPI) voor alle huishoudens (afgeleid) over de maanden augustus, september en oktober zoals gepubliceerd door het CBS.

Voor alle deelnemers probeert het pensioenfonds de opgebouwde pensioenen te verhogen met de prijsontwikkeling. Het betreft een voorwaardelijke toeslagverlening die afhankelijk van de financiële situatie van het pensioenfonds verleend wordt. De toeslagen worden gefinancierd door overrendement.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 0,354% negatief (2019: 0,235% negatief), op basis van de éénjaarsrente van de DNB-curve aan het begin van het verslagjaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoeringskosten (met name excassokosten) en pensioenuitkeringen die in de voorziening pensioenverplichtingen worden opgenomen. Deze post betreft de vrijval ten behoeve van de financiering van de kosten en uitkeringen van het verslagjaar.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Wijzigingen actuariële uitgangspunten

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van het pensioenfonds. Het effect van de aanpassing sterftekansen valt ook in deze categorie, maar kan voor beter inzicht separaat worden opgenomen.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het pensioenfonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Een resultaat op overdrachten kan ontstaan doordat de vrijval van de voorziening plaatsvindt tegen fondstarieven, terwijl het bedrag dat wordt overgedragen gebaseerd is op de wettelijke factoren voor waardeoverdrachten. De tarieven van het

pensioenfondsen wijken af van de wettelijke tarieven.

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

De overige mutaties ontstaan door mutaties in de aanspraken door overlijden, arbeidsongeschiktheid en pensioneren.

Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Overige baten en lasten

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

12.4.1.4 Grondslagen kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is volgens de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

12.4.2 Toelichting op de balans per 31 december 2020

ACTIVA

1. Beleggingen voor risico pensioenfondsen

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
	€	€	€	€	€	€
Stand per 1 januari 2020	191.539	892.633	701.942	45.171	1.233	1.832.518
Aankopen	8.305	48.542	897.424	14.226	0	968.497
Verkopen	-6.755	-37.031	-884.132	-40.786	0	-968.704
Herwaarderings	-2.756	77.760	2.418	90.256	0	167.678
Overige mutaties	133	0	-573	17	184	-239
Stand per 31 december 2020	190.466	981.904	717.079	108.884	1.417	1.999.750
Schuldpositie derivaten (credit)						32.934
						2.032.684

Overige mutaties betreffen voor vastgoed een reallocatie, voor vastrentende waarden en derivaten de mutatie van de opgelopen rente en voor overige beleggingen de mutatie van de liquide middelen op de beleggingsrekeningen.

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
	€	€	€	€	€	€
Stand per 1 januari 2019	151.030	699.594	650.669	6.835	665	1.508.793
Aankopen	19.547	15.369	747.944	39.231	0	822.091
Verkopen	-4.715	-26.493	-707.586	-95.236	0	-834.030
Herwaarderings	24.857	204.983	11.624	95.848	0	337.312
Overige mutaties	820	-820	-709	-1.507	568	-1.648
Stand per 31 december 2019	191.539	892.633	701.942	45.171	1.233	1.832.518
Schuldpositie derivaten (credit)						25.484
						1.858.002

	31-12-2020	31-12-2019
	€	€
Vastgoedbeleggingen		
Indirecte vastgoedbeleggingen, zijnde participaties in beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in vastgoed	190.466	191.539

Ultimo boekjaar 2019 en/of 2020 bedragen de volgende posten meer dan 5,0% van de betreffende beleggingscategorie:

	2020		2019	
	€	%	€	%
Achmea Dutch Residential Fund	22.731	11,9	21.411	11,2
Altera Vastgoed Woningen	38.668	20,3	36.464	19,0
CBRE Residential FGR	39.639	20,8	37.967	19,8
Unibail-Rodamco SE	4.282	2,3	9.473	5,0
Vonovia SE	16.645	8,7	13.003	6,8
	121.965	64,0	118.318	61,8

	31-12-2020	31-12-2019
	€	€
Aandelen		
Beursgenoteerde aandelen	772	491
Beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in aandelen	981.132	892.142
	981.904	892.633

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5,0% van de betreffende beleggingscategorie:

	2020		2019	
	€	%	€	%
BlackRock Funds	981.132	99,9	892.142	99,9

	31-12-2020	31-12-2019
	€	€
Vastrentende waarden		
Obligaties	474.978	397.098
Hypothecaire obligaties	5.780	6.983
Hypotheekfondsen	111.576	20.343
Beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in vastrentende waarden	123.659	275.859
Opgelopen rente	1.086	1.659
	717.079	701.942

Ultimo boekjaar 2019 en/of 2020 bedragen de volgende posten meer dan 5,0% van de betreffende beleggingscategorie:

	2020		2019	
	€	%	€	%
US staatsobligaties	122.881	17,1	113.501	16,2
Lombard Odier Bond Funds	0	-	119.772	17,0
Euro staatsobligaties	285.329	39,8	283.597	40,4
NN Euro Credit Fund	123.659	17,2	0	-
Institutional Cash Series PLC - Institutional Euro	987	0,1	66.654	9,5
DMF Hypotheken SPGU	111.576	15,6	88.530	12,6
	<u>644.432</u>	<u>89,9</u>	<u>672.054</u>	<u>95,7</u>

	31-12-2020	31-12-2019
	€	€
Derivaten		
Valutaderivaten	12.359	6.117
Aandelenderivaten	19	244
Rentederivaten	127.713	62.583
Opgelopen rente	1.727	1.711
	<u>141.818</u>	<u>70.655</u>

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenpositie op 31 december 2020:

2020 Type contract	Gemiddelde looptijd	Contract- omvang	Saldo waarde	Positieve waarde	Negatieve waarde
		€	€	€	€
Valutaderivaten	>12-03-2021	635.833	10.942	12.359	1.417
Aandelenderivaten		23	19	19	0
Rentederivaten	>14-09-2057	1.912.692	97.923	129.440	31.517
Overige derivaten		123.089	0	0	0
		<u>2.671.637</u>	<u>108.884</u>	<u>141.818</u>	<u>32.934</u>

Valutaderivaten bestaan uit fx forwards; aandelenderivaten betreffen rights en index futures; rentederivaten bestaan uit swaptions, credit default swaps, interest rate swaps en bond futures; en overige derivaten betreffen commodity swaps.

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenpositie op 31 december 2019:

2019 Type contract	Gemiddelde looptijd	Contract- omvang	Saldo waarde	Positieve waarde	Negatieve waarde
		€	€	€	€
Valutaderivaten	>12-03-2019	573.444	4.291	6.120	1.828
Aandelenderivaten		87	242	242	0
Rentederivaten	>14-09-2057	2.050.296	40.638	64.294	23.655
Overige derivaten		120.323	0	0	0
		<u>2.744.150</u>	<u>45.171</u>	<u>70.655</u>	<u>25.484</u>

Het pensioenfonds heeft eind 2020 € 112,9 miljoen (waarvan € 2,1 miljoen pending) aan onderpand ontvangen in de vorm van (staats) obligaties en € 22,7 miljoen aan onderpand ontvangen in de vorm van liquiditeiten als gevolg van positieve waardeontwikkeling van de derivaten. Het ontvangen onderpand staat niet ter vrije beschikking.

Het pensioenfonds heeft eind 2020 € 25,7 miljoen aan onderpand verstrekt in de vorm van (staats) obligaties als gevolg van negatieve waardeontwikkeling van de derivaten. De verstrekte (staats) obligaties zijn verantwoord onder de vastrentende waarden.

	31-12-2020	31-12-2019
	€	€
Overige beleggingen		
Liquide middelen (op beleggingsrekeningen)	1.417	1.233

Securities lending

Het pensioenfonds maakt, onder voorwaarden, bij Blackrock gebruik van securities lending. Een van die voorwaarden is de ontvangst van collateral op de uitgeleende stukken. Periodiek controleert het bestuursbureau of er voldoende collateral ontvangen is en of het ontvangen collateral aan de kwaliteitsvereisten uit het beleggingsbeleid voldoet. Ultimo 2020 is er voor een bedrag van € 32,8 miljoen aan uitgeleende aandelen (2019: € 51,3 miljoen). Hiervoor is een collateral ontvangen van € 34,1 miljoen (2019: € 53,0 miljoen).

Categorisering beleggingen naar waarderingsmethoden

De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de marktwaarde. Zoals vermeld in de toelichting zijn de beleggingen van het pensioenfonds nagenoeg allemaal gewaardeerd tegen marktwaarde per balansdatum en is het over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de marktwaarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Voor sommige andere financiële instrumenten, zoals beleggingsvorderingen en -schulden, geldt dat de boekwaarde de marktwaarde benadert als gevolg van het kortetermijnkarakter van de vorderingen en schulden. Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van het pensioenfonds kan gebruik worden gemaakt van marktnoteringen. Echter, bepaalde financiële instrumenten, zoals bijvoorbeeld derivaten zijn gewaardeerd door middel van gebruikmaking van waarderingsmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten. Hierbij kan het volgende onderscheid worden gemaakt:

	Genoteerde marktprijzen	Afgeleide markt- noteringen	Waarderings- modellen	Overig	Totaal
	€	€	€	€	€
Per 31 december 2020					
Vastgoedbeleggingen	89.428	0	0	101.038	190.466
Aandelen	981.904	0	0	0	981.904
Vastrentende waarden	481.844	0	0	235.235	717.079
Derivaten	0	0	108.865	19	108.884
Overige beleggingen	0	0	0	1.417	1.417
	<u>1.553.176</u>	<u>0</u>	<u>108.865</u>	<u>337.709</u>	<u>1.999.750</u>
	Genoteerde marktprijzen	Afgeleide markt- noteringen	Waarderings- modellen	Overig	Totaal
	€	€	€	€	€
Per 31 december 2019					
Vastgoedbeleggingen	95.697	0	0	95.842	191.539
Aandelen	892.633	0	0	0	892.633
Vastrentende waarden	593.070	0	0	108.872	701.942
Derivaten	0	0	45.171	0	45.171
Overige beleggingen	0	0	0	1.233	1.233
	<u>1.581.400</u>	<u>0</u>	<u>45.171</u>	<u>205.947</u>	<u>1.832.518</u>

De niet-beursgenoteerde vastgoedbeleggingen zijn gerapporteerd onder de categorie "Overig".

	31-12-2020	31-12-2019
	€	€
2. Vorderingen en overlopende activa		
Vorderingen op deelnemers van het pensioenfonds	0	4
Beleggingsdebiteuren	2.571	6.588
Overige vorderingen en overlopende activa	21	21
	<u>2.592</u>	<u>6.613</u>

De overige vorderingen en overlopende activa bestaan uit vooruitbetaalde kosten met betrekking tot de bestuursaansprakelijkheidsverzekering.

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

	31-12-2020	31-12-2019
	€	€
Beleggingsdebiteuren		
Te vorderen dividend	267	203
Te vorderen dividendbelasting	361	373
Nog af te wikkelen transacties	1.882	5.972
Overige vorderingen	61	40
	<u>2.571</u>	<u>6.588</u>

3. Overige activa

Liquide middelen op niet-beleggingsrekeningen	<u>849</u>	<u>843</u>
---	------------	------------

De tegoeden bij banken staan ter vrije beschikking van het pensioenfonds.

PASSIVA

	31-12-2020	31-12-2019
	€	€
Algemene reserve		
Stand per begin boekjaar	204.801	81.907
Allocatie van het resultaat binnen het eigen vermogen	3.461	122.894
	<u>208.262</u>	<u>204.801</u>

Dekkingsgraad, vermogenspositie en herstelplan

	31-12-2020	31-12-2019
	%	%
De dekkingsgraad is ultimo jaar als volgt:		
Nominale dekkingsgraad	111,6	112,5
Reële dekkingsgraad	85,2	87,1
Beleidsdekkingsgraad	103,5	107,7

De vermogenspositie van het pensioenfonds per ultimo boekjaar kan worden gekarakteriseerd als een dekkingstekort, omdat de beleidsdekkingsgraad per ultimo boekjaar van 103,5% lager is dan de dekkingsgraad behorende bij het Vereist Eigen Vermogen (VEV) van 121,8% en lager dan de dekkingsgraad behorende bij het Minimaal Vereist Eigen Vermogen (MVEV) van 104,2%.

Het vereist vermogen is te beschouwen als de wettelijk vereiste solvabiliteitsmarge. Ultimo 2020 is het stichtingskapitaal vermeerderd met de algemene reserve van het pensioenfonds is lager dan het minimaal vereist eigen vermogen.

	31-12-2020	31-12-2019
	€	€
Stichtingskapitaal en reserves	208.262	204.801
Minimaal vereist eigen vermogen	75.083	69.608
Vereist eigen vermogen	390.762	361.471

Herstelplan

Het pensioenfonds heeft 24 maart 2020 een herstelplan ingediend bij DNB. In het herstelplan werd voor 2020 een stijging van de actuele dekkingsgraad verwacht naar 112,6% en een beleidsdekkingsgraad van 107,7%. Door de dalende rente en minder goede beleggingsrendementen dan verwacht, is de werkelijke feitelijke dekkingsgraad per 31 december 2020 lager uitgekomen (111,6%). De beleidsdekkingsgraad is lager geëindigd op 103,5%. Op basis van het in 2020 ingediende herstelplan was de verwachting dat het pensioenfonds in 2025 het vereist vermogen zou hebben bereikt.

Onder voorwaarden mag een pensioenfonds voor het herstelplan van 2021, op basis van de ministeriele maatregel van 19 november 2019, de maximale hersteltermijn verhogen van 10 jaar naar 12 jaar. Het pensioenfonds heeft geen gebruik gemaakt van de ministeriele maatregel en hanteert een maximale hersteltermijn van 10 jaar. Voor de doorrekening van het toekomstscenario is uitgegaan van het huidige beleid van het pensioenfonds en de gehanteerde rendementen zijn vastgesteld op basis van de wettelijk voorgeschreven maximale parameters.

Voor het pensioenfonds dient de cyclus voor het indienen van een herstelplan, zolang van toepassing, te worden gecontinueerd. Het pensioenfonds heeft op 25 maart 2021 het herstelplan geactualiseerd bij DNB ingediend. Uitgaande van dit geactualiseerde herstelplan is de verwachting dat het pensioenfonds in 2028 het vereist vermogen heeft bereikt. In het herstelplan zijn geen aanvullende maatregelen opgenomen. DNB heeft het pensioenfonds bericht dat zij akkoord gaat met het ingediende herstelplan.

Haalbaarheidstoets

Op grond van het per 1 januari 2015 gewijzigde financieel toetsingskader, moet een pensioenfonds jaarlijks een haalbaarheidstoets uitvoeren en moet het pensioenfonds laten zien dat het afgesproken premiebeleid reëel en haalbaar is, als ook dat het pensioenfonds een voldoende herstelkracht heeft. De haalbaarheidstoets van medio 2020 laat zien dat de door het pensioenfonds vastgestelde beleidsgrenzen voldoen aan de uitkomsten van de haalbaarheidstoets.

Statutaire regelingen omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Het positieve saldo van de staat van baten en lasten van 3.461 over 2020 is toegevoegd aan de algemene reserve.

	31-12-2020	31-12-2019
	€	€
4. Technische voorzieningen		
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds	1.774.244	1.620.610
Overige technische voorzieningen	19.551	13.378
	<u>1.793.795</u>	<u>1.633.988</u>
	2020	2019
	€	€
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds		
Stand per begin boekjaar	1.620.610	1.412.413
Pensioenopbouw	35.491	28.395
Toeslagverlening	0	2.785
Rentetoevoeging	-5.273	-3.327
Onttrekking voor uitkeringen en uitvoeringskosten	-43.120	-41.714
Wijziging rentetermijnstructuur	207.938	218.905
Wijziging actuariële uitgangspunten	-38.251	-32
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	2.230	-1.237
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-5.381	4.422
	<u>1.774.244</u>	<u>1.620.610</u>

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

Toeslagverlening

Voor alle deelnemers probeert het pensioenfonds de opgebouwde pensioenen te verhogen met de prijsontwikkeling. Het betreft een voorwaardelijke toeslagverlening die afhankelijk van de financiële situatie van het pensioenfonds verleend wordt. De toeslagen worden gefinancierd door overrendement.

Per 1 januari 2020 en 1 januari 2021 is geen toeslag verleend.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met -0,354% (2019: -0,235%), op basis van de éénjaarsrente op de interbancaire swapmarkt aan het begin van het verslagjaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onttrekking voor uitkeringen betreft het bedrag dat vrijvalt ten behoeve van de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onttrekking voor uitvoeringskosten betreft het bedrag dat vrijvalt ten behoeve van de financiering van de verwachte uitvoeringskosten in de verslagperiode.

Wijziging rentetermijnstructuur

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. De ontwikkeling van de gemiddelde marktrente (interne rekenrente) is als volgt:

	Rentepercentage per 31 december
2019	0,71
2020	0,16

Wijziging actuariële uitgangspunten

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van het pensioenfonds.

Het Actuarieel Genootschap (AG) heeft op 9 september 2020 de nieuwe AG Prognosetafel gepubliceerd (AG2020). De nieuwe prognosetafel houdt rekening met een verlaging van de levensverwachting bij geboorte met ongeveer een jaar. Dit leidt tot een verlaging van de technische voorzieningen met ongeveer € 37,4 miljoen. Bij het opstellen van de nieuwe prognosetafel zijn de effecten van Covid-19 buiten beschouwing gebleven. Ook heeft een aanpassing van de correctiefactoren op de sterftetekansen plaatsgevonden. Dit leidt ook tot een verlaging van de technische voorzieningen met ongeveer € 4,4 miljoen.

De opslag voor excassokosten is verhoogd van 2,2% naar 2,4%. Dit heeft een verhogend effect op de technische voorzieningen van € 3,5 miljoen.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

	2020	2019
	€	€
Toevoeging aan de technische voorzieningen	2.870	1.326
Ottrekking aan de technische voorzieningen	-640	-2.563
	<u>2.230</u>	<u>-1.237</u>

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

	31-12-2020	31-12-2019
	€	€
Resultaat op kans systemen:		
Sterfte	-5.205	4.322
Arbeidsongeschiktheid	-428	2.291
Mutaties	252	-2.191
	<u>-5.381</u>	<u>4.422</u>

De voorziening voor pensioenverplichtingen is naar categorieën als volgt samengesteld:

	2020		2019	
	€	Aantallen	€	Aantallen
Actieve en arbeidsongeschikte deelnemers	766.628	1.568	652.077	1.454
Gepensioneerden	704.491	1.818	687.891	1.739
Slapers	261.553	770	245.756	803
	<u>1.732.672</u>	<u>4.156</u>	<u>1.585.724</u>	<u>3.996</u>
Toekomstige kosten uitvoering pensioenregeling	41.572	-	34.886	-
Voorziening voor pensioenverplichtingen	<u>1.774.244</u>	<u>4.156</u>	<u>1.620.610</u>	<u>3.996</u>

Korte beschrijving pensioenregeling

Het bestuur voert de pensioenregelingen uit voor het personeel van Gasunie en van de aangesloten onderneming GasTerra. Hierin zijn ouderdomspensioen, partnerpensioen, wezenpensioen en arbeidsongeschiktheidspensioen geregeld.

De huidige pensioenregeling is vastgesteld tot en met 2021.

In 2020 hebben de actieve deelnemers pensioen opgebouwd volgens het Pensioenreglement 2013. De pensioenrichtleeftijd is 68 jaar. Het betreft een voorwaardelijke middelloonregeling met CDC-financiering. Kenmerkend voor CDC is dat de werkgever een vaste premie afdraagt aan het pensioenfonds. De pensioenopbouw is beperkt tot een pensioengevend salaris van € 110.111 (2020), het opbouwpercentage is 1,875% en de franchise is gelijkgesteld aan de fiscaal minimale franchise. Sinds 2015 komen gedeeltelijk arbeidsongeschikte werknemers met een uitkering op basis van de WIA ook in aanmerking voor een gedeeltelijk arbeidsongeschiktheidspensioen.

De premie voor de pensioenregeling bedraagt 26,6% van het pensioengevend salaris waarvan 2% door de deelnemers wordt bijgedragen. De deelnemersbijdrage van 6% boven het grensbedrag van € 98.874 (2020) is gehandhaafd. Er geldt een voorwaardelijke toeslagverlening en de nieuwe pensioenopbouw over een periode van drie kalenderjaren mag in totaal niet voor meer dan 1,5% uit het eigen vermogen van het pensioenfonds gefinancierd worden. Ook het opbouwpercentage is voorwaardelijk: als de premie in enig jaar niet toereikend is, dan wordt de pensioenopbouw voor dat jaar verlaagd.

Daarnaast voert het bestuur een aantal voorgaande regelingen uit die geen actieve deelnemers meer kennen.

Toeslagverlening

De financiële positie van het pensioenfonds heeft gevolgen voor de toekenning van toeslagen. Het bestuur streeft naar waardevastheid van de ingegane pensioenen en premievrije pensioenaanspraken door middel van het verlenen van een jaarlijkse toeslag (indexatie). Maatstaf voor de toeslagverlening is de gemiddelde stijging van de consumentenprijsindex (CPI) voor alle huishoudens (afgeleid) over de maanden augustus, september en oktober zoals gepubliceerd door het CBS, en de hiervoor beschikbare financiële middelen. Voor de toeslagverlening wordt als regel geen reservering aangehouden. De toekomstbestendige indexatiegrens (TBI) bedraagt 121,5%.

Inhaaltoeslagen

Onder bepaalde omstandigheden kunnen inhaaltoeslagen worden toegekend. Inhaaltoeslagen zijn toeslagen die worden toegezegd, voor zover in het verleden niet voor 100% is geïndexeerd. Om inhaaltoeslagen te kunnen toekennen is een dekkingsgraad boven een bepaald niveau vereist. Gezien de huidige stand van de dekkingsgraad zijn inhaaltoeslagen op korte termijn niet te verwachten. Het bestuur van het pensioenfonds geeft in haar jaarrekening elk jaar een specificatie van het verschil tussen de volledige en de werkelijk toegekende toeslagen.

De niet-verleende toeslagen worden op individueel niveau bijgehouden.

Tot en met het jaar 2015 is er bij actieven geen sprake van gemiste toeslagen, met uitzondering van de toeslagen op de tot 2006 opgebouwde rechten uit de Regeling Vervroegde Uittreding (RVU). Deze komen overeen met de niet-verleende toeslagen voor de pensioengerechtigden en gewezen deelnemers. Per 1 januari 2016 is er een toeslag verleend van 1,53% aan actieve deelnemers. De loonindex bedroeg 2,00%. De feitelijke toeslag was daarmee lager dan de loonindex maar hoger dan de prijsindex. Reglementair is bepaald dat in dat geval geen indexatieachterstand ontstaat. Per 1 januari 2020 is geen toeslag verleend. Ultimo boekjaar bedraagt de achterstand 5,74%.

De toeslagverlening aan inactieve deelnemers is de afgelopen jaren een aantal keer achtergebleven bij de maatstaf. Per 1 januari 2020 is geen toeslag verleend. Ultimo boekjaar bedraagt de achterstand 16,84%.

Per 1 januari 2021 is geen toeslag verleend.

	Volledige toeslag- verlening	Toegekende toeslagen	Vershil	Cumulatief verschil (t.o.v. ambitie)
	%	%	%	%
Toeslagverlening inactieve deelnemers				
2012 en eerder	6,20	-	6,20	6,30
2013	2,00	-	2,00	8,44
2014	1,00	0,20	1,00	9,53
2015	0,50	0,10	0,50	10,07
2016	0,40	-	0,40	10,51
2017	0,20	-	0,20	10,74
2018	1,40	-	1,40	12,29
2019	1,60	0,20	1,40	13,90
2020	1,70	-	1,70	15,84
2021	0,90	-	0,90	16,84

Het toeslagpercentage is bepaald over het lopende boekjaar en gaat in per 1 januari van het daaropvolgende jaar.

	Volledige toeslag- verlening	Toegekende toeslagen	Vershil	Cumulatief verschil (t.o.v. ambitie)
	%	%	%	%
Toeslagverlening actieve deelnemers				
2017	0,20	-	0,20	0,20
2018	1,40	-	1,40	1,60
2019	1,60	0,20	1,40	3,00
2020	1,70	-	1,70	4,75
2021	0,90	-	0,90	5,74

Het toeslagpercentage is bepaald over het lopende boekjaar en gaat in per 1 januari van het daaropvolgende jaar.

Overige technische voorzieningen

	2020	2019
	€	€
Ziekenvoorziening		
Stand per begin boekjaar	13.378	8.158
Dotatie/onttrekking aan de voorziening	6.173	5.220
	<u>19.551</u>	<u>13.378</u>

De ziekenvoorziening is in 2020 gestegen van 13.378 naar 19.551. Het aantal zieke deelnemers is in 2020 gestegen van 15 naar 20. Het bestand is daarbij significant gewijzigd (slechts 4 deelnemers komen in beide jaren voor), de gemiddelde leeftijd ligt wat lager, echter is het gemiddelde salaris licht afgenomen. De wijziging van het deelnemersbestand zorgt voor een stijging van 3.625. Daarnaast zorgt een daling van de rente voor een stijging van 2.548.

5. Voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers

	2020	2019
	€	€
Stand per begin boekjaar	0	832
Uitkeringen en onttrekkingen	0	-970
Beleggingsresultaten risico deelnemers	0	138
	<u>0</u>	<u>0</u>

Het Pensioenspaarreglement is per 31 december 2018 beëindigd. De koopsommen zijn aangewend voor de inkoop van ouderdomspensioen bij het pensioenfonds. De belegde gelden zijn in augustus 2019 overgemaakt naar het pensioenfonds.

6. Derivaten

	31-12-2020	31-12-2019
	€	€
Derivaten	32.934	25.484

De derivaten bestaan uit valuta- en rentederivaten die een negatieve waarde kennen.

	31-12-2020	31-12-2019
	€	€
7. Overige schulden en overlopende passiva		
Belastingen en premies sociale verzekeringen	999	1.011
Overige schulden en overlopende passiva	135	174
	<u>1.134</u>	<u>1.185</u>

De Overige schulden en overlopende passiva betreffen overlopende pensioenuitvoeringskosten met betrekking tot het boekjaar.

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

12.4.3 Risicobeheer

Het pensioenfonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Het solvabiliteitsrisico is daarmee het belangrijkste risico voor het fonds.

Het pensioenfonds heeft een integrale risicomonitor waarin zowel de financiële als de niet-financiële risico's terugkomen. In samenwerking met een externe adviseur worden de in het risicomanagementbeleid vastgestelde strategische risico's op kwartaalbasis gerapporteerd aan het bestuur. Deze rapportage heeft specifiek aandacht voor de relatie tussen de risico's en de strategische doelstellingen. Daarbij vindt een toetsing plaats aan de risicotolerantiegrenzen van het pensioenfonds en wordt de werking van de beheersmaatregelen beoordeeld. Ook worden actualiteiten meegenomen die invloed kunnen hebben op de doelstellingen.

In 2020 heeft het pensioenfonds gebruik gemaakt van de uitkomsten van de uitgevoerde Asset Liability Management-studie (ALM-studie) in 2018. Bij deze ALM is rekening gehouden met de risicohouding uit de ABTN van 2018. Het pensioenfonds heeft haar risicohouding in 2020 niet gewijzigd.

Solvabiliteitsrisico's

Het belangrijkste risico voor het pensioenfonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het pensioenfonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen.

De solvabiliteit wordt gemeten op basis van zowel algemeen geldende normen als specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd.

Een belangrijke maatstaf hiervoor is het aanwezige eigen vermogen. Wettelijk is door DNB een gestandaardiseerde methode vastgelegd op te kunnen toetsen of het aanwezig eigen vermogen voldoende is om een aantal specifieke risico's op te kunnen vangen (het standaardmodel).

Indien de solvabiliteit van het pensioenfonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening op opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het pensioenfonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

De actuele dekkingsgraad heeft zich als volgt ontwikkeld:

	2020	2019
	%	%
Dekkingsgraad per 1 januari	112,5	105,8
Premie	-0,7	-0,1
Uitkering	0,4	0,1
Toeslagverlening	-	-0,2
Beleggingsrendementen (inclusief renteafdekking)	11,2	24,9
Wijziging rentetermijnstructuur voorziening pensioenverplichtingen	-12,8	-14,2
Wijziging actuariële grondslagen	2,5	-0,3
Overige oorzaken	-1,5	-3,5
Dekkingsgraad per 31 december	111,6	112,5

Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient het pensioenfonds buffers in het vermogen aan te houden. De omvang van deze buffers (buffers plus de pensioenverplichtingen heten samen het vereist vermogen) wordt vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets (S-toets). Deze toets bevat een kwantificering van de bestuursvisie op de fondsspecifieke restrisico's (na afdekking).

De berekening van het vereist eigen vermogen aan het einde van het boekjaar is als volgt:

	2020	2019
	%	%
S1 Renterisico	0,5	2,4
S2 Risico zakelijke waarden	20,0	19,6
S3 Valutarisico	4,3	4,4
S4 Grondstoffenrisico	3,2	3,1
S5 Kredietrisico	1,4	1,1
S6 Verzekeringstechnisch risico	2,9	3,0
S7 Liquiditeitsrisico	-	-
S8 Concentratierisico	-	-
S9 Operationeel risico	-	-
S10 Actief risico	-	-
Diversificatie-effect	-10,5	-11,5
Totaal	21,8	22,1

	2020	2019
	€	€
Vereist pensioenvermogen	2.184.557	1.995.459
Voorziening pensioenverplichting	1.793.795	1.633.988
Vereist eigen vermogen	390.762	361.471
Aanwezig pensioenvermogen (Totaal activa -/- schulden)	208.262	204.801
Tekort	-182.500	-156.670

De buffers zijn berekend op basis van de standaardmethode, waarbij voor de samenstelling van de beleggingen wordt uitgegaan van de strategische beleggingsmix in de evenwichtssituatie.

De vereiste dekkingsgraad die hoort bij het vereist eigen vermogen is 121,8% (2019: 122,1%).

Beleggingsrisico

De belangrijkste beleggingsrisico's betreffen het markt-, krediet- en liquiditeitsrisico. Het marktrisico is uit te splitsen in renterisico, valutarisico en prijs(koers)risico. Marktrisico wordt gelopen op de verschillende beleggingsmarkten waarin het pensioenfonds op basis van het vastgestelde beleggingsbeleid actief is. De beheersing van het risico is geïntegreerd in het beleggingsproces. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid kunnen zich voorts risico's manifesteren uit hoofde van de geselecteerde managers en bewaarbedrijven (zogenoeten manager- en custody risico), en de juridische bepalingen omtrent gebruikte instrumenten en de uitvoeringsovereenkomst (juridisch risico). Het marktrisico wordt beheerst doordat met de vermogensbeheerder specifieke mandaten zijn afgesproken, welke in overeenstemming zijn met de beleidskaders en richtlijnen zoals deze zijn vastgesteld door het bestuur. Het bestuur monitort de mate van naleving van deze mandaten. De marktposities worden periodiek gerapporteerd.

Per risico worden in de risicoparagraaf een aantal cijfermatige overzichten getoond. De totalen, per beleggingscategorie in deze overzichten, sluiten niet in alle gevallen aan bij de balans. De reden dat deze aansluiting niet gemaakt kan worden ligt in het feit, dat gebruik gemaakt wordt van look-through gegevens op detailniveau. Dit geeft een getrouwer beeld van de werkelijke risico's.

	31-12-2020	31-12-2019
	€	€
Beleggingscategorie	Voor look-through	Na look-through
Vastgoedbeleggingen	190.466	216.821
Aandelen	981.904	951.592
Vastrentende waarden	717.079	718.059
Derivaten	108.884	108.989
Overige beleggingen	1.417	4.289
	1.999.750	1.999.750

Renterisico (S1)

Renterisico is het risico dat de waarde van de portefeuille vastrentende waarden en de waarde van de pensioenverplichtingen veranderen als gevolg van ongunstige veranderingen in de marktrente. Maatstaf voor het meten van rentegevoeligheid is de duratie. De duratie is de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren.

Op balansdatum is de duratie van de beleggingen aanzienlijk korter dan de duratie van de verplichtingen. Er is derhalve sprake van een zogenaamde 'duratie-mismatch'. Dit betekent dat bij een rentestijging de waarde van beleggingen minder snel daalt dan de waarde van de verplichtingen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur); waardoor de dekkingsgraad zal stijgen. Bij een rentedaling zal de waarde van de beleggingen minder snel stijgen dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt.

Het beleid van het pensioenfonds is erop gericht om de 'duratie-mismatch' te verkleinen door het renterisico op strategische basis voor 30% af te dekken (2019: 30%). Het pensioenfonds realiseert dit door naast aandelen ook langlopende obligaties te kopen (aandelen hebben per definitie een duratie van nul), binnen de portefeuille kortlopende obligaties vervangen door langlopende obligaties of door middel van renteswaps of swaptions. Bij een renteswap wordt een vaste lange rente geruild tegen een variabele korte rente. Het pensioenfonds ontvangt in dit geval een lange rente, vergelijkbaar met de kasstroom van een langlopende obligatie en betaalt daarvoor een variabele korte rente (bijvoorbeeld Euribor).

De renteafdekking wordt uitgevoerd door Cardano. De duratie en het effect van de renteafdekking kan als volgt worden samengevat:

	31-12-2020		31-12-2019	
	€	Duratie	€	Duratie
Omvang vastrentende waarden (vóór derivaten)	717.079	6,1	701.942	3,0
Omvang vastrentende waarden (na derivaten)	817.962	17,8	742.580	14,5
(Nominale) pensioenverplichtingen	1.793.795	19,6	1.633.988	19,0

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

	31-12-2020		31-12-2019	
	€	%	€	%
Resterende looptijd < 1 jaar	350.241	48,8	423.658	60,6
Resterende looptijd > 1 jaar en < 10 jaar	188.358	26,2	183.508	26,1
Resterende looptijd > 10 jaar	72.734	10,1	57.130	8,2
Resterende looptijd > 20 jaar	106.726	14,9	36.013	5,1
	<u>718.059</u>	<u>100,0</u>	<u>700.309</u>	<u>100,0</u>

De vastrentende waarden zijn hierboven exclusief opgelopen rente.

De resterende looptijd van de verplichtingen kan als volgt worden weergegeven:

	31-12-2020		31-12-2019	
	€	%	€	%
Resterende looptijd < 5 jaar	218.500	12,2	213.949	13,1
Resterende looptijd > 5 en < 10 jaar	239.746	13,4	227.073	13,9
Resterende looptijd > 10 en < 20 jaar	527.014	29,4	483.795	29,6
Resterende looptijd > 20 jaar	808.535	45,0	709.171	43,4
	<u>1.793.795</u>	<u>100,0</u>	<u>1.633.988</u>	<u>100,0</u>

Risico zakelijke waarden (S2)

Zakelijke waarden risico is het risico dat de waarde van de zakelijke waarden (voornamelijk aandelen en vastgoed) verandert door veranderingen in de marktprijzen voor deze waarden. Het structurele marktrisico wordt beheerst binnen het ALM-proces. Daarin wordt een zodanige beleggingsmix vastgesteld dat het marktrisico acceptabel is. De feitelijke beleggingsmix mag binnen vastgestelde bandbreedtes afwijken van de ALM-beleggingsmix. Voor de beheersing van het marktrisico kan gebruik worden gemaakt van derivaten. De uitbraak van COVID-19 heeft geen noemenswaardig effect gehad op het structurele marktrisico en het gehanteerde economisch scenario. Er is daarom besloten om niet af te wijken van de ALM-beleggingsmix.

Valutarisico (S3)

De pensioenverplichtingen luiden in euro's, de mogelijke risico's als gevolg van valutakoersontwikkelingen kunnen bij de beleggingen tot uitdrukking komen. Zonder afdekking van valutarisico loopt het pensioenfonds risico bij een daling van vreemde valuta ten opzichte van de euro. De posities in vreemde valuta waren ultimo 2020 voor een belangrijk deel afgedekt door middel van valutatermijntransacties, waardoor het resterende valutarisico relatief beperkt is. Het valutarisico van de grondstoffenportefeuille wordt niet afgedekt. Per einde boekjaar bedraagt het totale valutarisico in relatie tot het belegd vermogen 20,6% (2019: 20,5%) en is de waarde van de uitstaande valutatermijncontracten € 636,3 miljoen (2019: € 573,8 miljoen).

Het exposure van overige valuta's betreft voornamelijk exposure naar AUD, CAD, SEK, DKK, SGD, NOK, NZD en daarnaast valuta van enige andere ontwikkelde landen. Er is voor gekozen om het valuta exposure over de grondstoffenportefeuille niet af te dekken.

De valutapositie per 31 december 2020 vóór en na afdekking door valutaderivaten is als volgt weer te geven:

	2020		
	Totaal	Valuta-derivaten	Netto positie
	Voor		
	afdekking	Afdekking	Na afdekking
	€	€	€
EUR	951.731	636.269	1.588.000
GPB	40.903	-33.936	6.966
JPY	74.966	-58.411	16.555
USD	699.981	-441.194	258.788
CHF	36.028	-27.998	8.030
HKD	31.499	-6.903	24.596
Overig	153.700	-56.885	96.815
	<u>1.988.808</u>	<u>10.942</u>	<u>1.999.750</u>

De valutapositie per 31 december 2019 vóór en na afdekking door valutaderivaten is als volgt weer te geven:

	2019		
	Totaal	Valuta-derivaten	Netto positie
	Voor		
	afdekking	Afdekking	Na afdekking
	€	€	€
EUR	882.506	573.784	1.456.290
GPB	45.436	-34.892	10.545
JPY	64.768	-51.486	13.282
USD	625.529	-393.336	232.192
CHF	34.865	-26.787	8.078
HKD	28.231	-8.296	19.935
Overig	146.892	-54.696	92.196
	<u>1.828.227</u>	<u>4.291</u>	<u>1.832.518</u>

Prijrisico

Prijrisico is het risico van waarde wijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen. Het wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren.

Het prijrisico wordt gemitigeerd door diversificatie die onder meer is vastgelegd in de strategische beleggingsmix van het pensioenfonds. In aanvulling hierop maakt het pensioenfonds voor afdekking van het prijrisico gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten), zoals opties en futures.

Naast de strategische mix heeft het pensioenfonds in het mandaat aan de vermogensbeheerders richtlijnen gesteld aan het maximaal percentage dat namens het pensioenfonds in een sector, land of tegenpartij mag worden belegd.

De segmentatie van de totale beleggingsportefeuille naar regio is als volgt:

	2020		2019	
	€	%	€	%
Nederland en andere EU-landen	889.010	44,5	763.198	41,7
Europa (niet-EU)	56.549	2,8	51.770	2,8
Noord-Amerika	718.720	35,9	643.293	35,1
Midden- en Zuid-Amerika	9.928	0,5	10.940	0,6
Azië ex Japan	79.949	4,0	64.774	3,5
Pacific	115.306	5,8	106.152	5,8
Overig	21.299	1,0	147.220	8,0
Derivaten	108.989	5,5	45.171	2,5
Totaal	1.999.750	100,0	1.832.518	100,0

Grondstoffenrisico (S4)

Het pensioenfonds belegt in grondstoffen en loopt dus het risico dat de waarde van deze belegging daalt. Ultimo 2020 is voor € 124,8 miljoen belegd in grondstoffen (2019: € 120,2 miljoen). Deze beleggingen zijn gepresenteerd als onderdeel van de aandelenposities.

Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het pensioenfonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het pensioenfonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan herverzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het pensioenfonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het pensioenfonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing van dit risico door het pensioenfonds vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen; het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en het uitlenen van effecten. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het pensioenfonds enkel belegd via markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementstelsel functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Met betrekking tot niet-beursgenoteerde beleggingen, met name OTC-derivaten, wordt door het pensioenfonds enkel gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA overeenkomsten zijn afgesloten zodat posities van het pensioenfonds adequaat worden afgedekt door onderpand. De uitbraak van Covid-19 heeft geen noemenswaardige impact gehad op de door het fonds uitgevoerde beoordeling van haar tegenpartijen.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar regio's kan als volgt worden samengevat:

	2020		2019	
	€	%	€	%
Nederland en andere EU-landen	540.819	75,4	524.705	75,1
Europa (niet-EU)	9.366	1,3	5.708	0,8
Noord-Amerika	148.000	20,6	132.046	18,8
Midden- en Zuid-Amerika	1.185	0,2	992	0,1
Pacific	5.609	0,8	5.206	0,7
Overige	13.080	1,7	31.652	4,5
Totaal	718.059	100,0	700.309	100,0

De Overige categorie betreft liquide middelen (BlackRock ICS Euro Liquidity Fund en Institutional Cash Series PLC - Institutional Euro).

De kredietwaardigheid van veel marktpartijen wordt ook door rating agencies beoordeeld. De samenvatting van de vastrentende waarden op basis van de ratings zoals eind 2020 gepubliceerd door de rating agencies (Standard & Poor's/Moody's/Fitch) is als volgt:

	2020		2019	
	€	%	€	%
AAA	187.896	26,1	164.041	23,5
AA	257.554	35,9	284.783	40,7
A	48.585	6,8	58.835	8,4
BBB	80.462	11,2	37.996	5,4
Lager dan BBB	22.025	3,1	30.685	4,4
Geen rating	121.537	16,9	123.969	17,6
Totaal	718.059	100,0	700.309	100,0

De vastrentende waarden zonder rating betreffen voornamelijk de beleggingen in hypotheek (DMF Hypotheken SPGU) en liquide middelen.

Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's, S6)

Het verzekeringstechnisch risico is het risico dat voortvloeit uit mogelijke afwijkingen van actuariële inschattingen die worden gebruikt voor de vaststelling van de technische voorzieningen en de hoogte van de premie. De belangrijkste actuariële risico's zijn de risico's van langlevens, overlijden (kortleven), arbeidsongeschiktheid en het toeslagrisico.

De komende jaren zal pas duidelijk worden wat de uiteindelijke impact van COVID-19 op de sterfteontwikkeling zal zijn. Nu is nog moeilijk in te schatten of de oversterfte door COVID-19 structureel van aard zal zijn. Ten tijde van de berekening van de AG2020 prognosetafels was er nog geen statistische informatie over de effecten van COVID-19 bekend. Ook nu kunnen die effecten nog niet statistisch betrouwbaar worden bepaald. Er is dus nog weinig met zekerheid te zeggen over de gevolgen voor de sterfteontwikkeling. Derhalve heeft het Koninklijk AG ervoor gekozen om de AG2020 prognose vooralsnog niet aan te passen. Dit vormt dus een onzekerheid voor de toekomst.

Langlevensrisico

Het langlevensrisico is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van prognosetafels met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevensrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Het langlevensrisico is niet herverzekerd.

Overlijdensrisico

Het overlijdensrisico houdt in dat het pensioenfonds in geval van overlijden mogelijk eerder dan verwacht een nabestaandenpensioen moet toekennen, waarvoor door het pensioenfonds geen voorzieningen zijn getroffen.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het pensioenfonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen ('schadereserve'). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien.

Het arbeidsongeschiktheidsrisico is niet herverzekerd.

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het pensioenfonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico kan worden beheerst door in het strategische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er moet eveneens rekening worden gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies.

Concentratierisico (S8)

Concentraties kunnen ertoe leiden dat het pensioenfonds bij grote veranderingen in bijvoorbeeld de waardering (marktrisico) of de financiële positie van een tegenpartij (kredietrisico) grote (veelal financiële) gevolgen ondervindt. Concentratierisico's

kunnen optreden bij een concentratie in de beleggingsportefeuille in producten, regio's of landen, economische sectoren of tegenpartijen. Naast concentraties in de beleggingsportefeuille kan ook sprake zijn van concentraties in de verplichtingen en de uitvoering.

Om concentratierisico's in de beleggingsportefeuille te beheersen maakt het bestuur gebruik van diversificatie en limieten voor beleggen in landen, regio's, landen, sectoren en tegenpartijen. Deze uitgangspunten zijn door het pensioenfonds vastgesteld op basis van de ALM-studie. De uitgangspunten zijn vastgelegd in de contractuele afspraken met de vermogensbeheerders en het bestuur monitort op kwartaalbasis de naleving hiervan.

De spreiding in de beleggingsportefeuille is weergegeven in de tabel die is opgenomen bij de toelichting op het kredietrisico. Grote posten kunnen leiden tot concentratierisico. Om te bepalen welke posten dit betreft worden per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur opgeteld. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt.

Ultimo 2019 en/of 2020 zijn de volgende beleggingscategorieën met meer dan 2% van het balanstotaal aanwezig:

	31-12-2020		31-12-2019	
	€	%	€	%
Vastgoed				
CBRE Group Inc	39.639	2,0	37.967	2,0
Altera Vastgoed	38.668	1,9	36.464	2,0
Aandelen				
Blackrock beleggingsfondsen	981.132	48,2	892.142	47,8
Vastrentende waarden				
US Staatsobligaties	122.881	6,0	113.501	6,1
Lombard Odier Bond Funds	0	-	119.772	6,4
Euro staatsobligaties	285.329	14,0	283.597	15,2
Institutional Cash Series PLC - Institutional				
Euro	987	0,1	66.654	3,6
DMF Hypotheken SPGU	111.576	5,5	88.530	4,8
NN Euro Credit Fund	123.659	6,1		
Totaal	1.703.872	83,7	1.638.627	87,9

De bezittingen aan aandelen zijn gespreid over meerdere regio's wereldwijd.

De beleggingen in vastrentende waarden bestaan grotendeels uit staatsobligaties, waarbij een gespreide portefeuille wordt nagestreefd. Voorts wordt belegd middels obligatiefondsen die samengesteld zijn uit obligaties uitgegeven door (lagere) overheden en ondernemingen. Dit beperkt het concentratie risico.

De voornaamste concentraties vallen binnen de categorie staatsobligaties (Nederland, Frankrijk, Duitsland), aangezien er slechts een beperkt aanbod van landen binnen de eurozone met een AA- of een AAA-rating van Standard & Poor's dan wel een AA- of AAA-rating van Moody's beschikbaar is.

Operationeel risico (S9)

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Deze risico's worden door het pensioenfonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering zijn betrokken.

De beleggingsportefeuille is ondergebracht bij BlackRock (49% van de portefeuille), Cardano (22%), Fund Logic (6%), DMFCO (6%) en DWS (5%). De overige beleggingen betreffen niet-beursgenoteerd onroerend goed (5%).

Met deze partijen zijn overeenkomsten en service level overeenkomsten gesloten. De afhankelijkheid van deze partijen wordt beheerst doordat de bewaring van de stukken bij deze beheerders is ondergebracht bij onafhankelijke Custodians.

De renteafdekking wordt door Cardano uitgevoerd.

De vermogensadministratie is uitbesteed aan Caceis. Met Caceis is een uitbestedingsovereenkomst en een service level overeenkomst (SLA) gesloten.

De pensioenadministratie is uitbesteed aan pensioenadministrateur TKP Pensioen B.V. Met TKP is een uitbestedingsovereenkomst en een service level overeenkomst (SLA) gesloten.

Het bestuur beoordeelt jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering van de vermogensbeheerders, Caceis en TKP door middel van performancerapportages (alleen vermogensbeheerders), SLA-rapportages en onafhankelijk getoetste interne beheersingsrapportages (ISAE 3402-rapportages).

Actief risico (S10)

Een actief beleggingsrisico ontstaat wanneer met het beleggingsbeleid binnen de beleggingscategorieën afgeweken wordt van het beleid volgens de benchmark. Een maatstaf van de mate waarin actief wordt belegd is de zogenaamde 'tracking error'. De tracking error geeft aan hoe groot de afwijkingen van het rendement kunnen zijn ten opzichte van het benchmarkrendement. Hoe hoger de tracking error, hoe hoger het actief risico.

Bij het pensioenfonds geldt dat met de meeste vermogensbeheerders afspraken zijn gemaakt over de tracking error en dat een grotendeels passief beleggingsbeleid wordt gevoerd. De afwijkingen ten opzichte van de benchmark zijn doorgaans beperkt. Op fondsniveau wordt de tracking error niet berekend. Er is verondersteld dat het actief risico niet samenhangt met de andere risicofactoren.

Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van het pensioenfonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het pensioenfonds niet beheersbaar. Het systeemrisico maakt geen onderdeel uit van de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets.

Derivaten

Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van financiële derivaten. Hoofregel die hierbij geldt, is dat derivaten uitsluitend worden gebruikt voor zover dit passend is binnen het beleggingsbeleid van het pensioenfonds. Derivaten worden hoofdzakelijk gebruikt om de hiervoor vermelde vormen van marktrisico zo veel mogelijk af te dekken.

Derivaten hebben als voornaamste risico het kredietrisico. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met goed te boek staande partijen en door zoveel mogelijk te werken met onderpand.

Het pensioenfonds kan gebruikmaken van onder meer de volgende instrumenten:

- Futures: dit zijn standaard beursgenoteerde instrumenten waarmee snel posities kunnen worden gewijzigd.
- Opties op aandelen: dit betreft al dan niet beursgenoteerde opties waarmee het pensioenfonds het neerwaartse koersrisico van de aandelenportefeuille kan beperken. Voor deze opties wordt bij de verwerving een premie betaald die onder meer afhankelijk is van het actuele koersniveau van de onderliggende index, de looptijd van de opties en de uitoefenprijs van de opties.
- Valutatermijncontracten: dit zijn met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het verkopen van een valuta en de aankoop van een andere valuta, tegen een vooraf vastgestelde prijs en op een vooraf vastgestelde datum. Door middel van valutatermijncontracten worden valutarisico's afgedekt.
- Swaps: dit betreft met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het uitwisselen van rentebetalingen over een nominale hoofdsom. Door middel van swaps kan het pensioenfonds de rentegevoeligheid van de portefeuille beïnvloeden.
- Swaptions: Een swaption kan worden vergeleken met een verzekering tegen rentedalingen, waarbij een premie moet worden betaald. Ook kunnen swaptions worden gebruikt voor een geleidelijke aanpassing van het renteafdekpercentage, zowel bij een dalende als bij een stijgende rente. Voor het selecteren van de tegenpartijen worden criteria gehanteerd. De marktwaarde wordt dagelijks bepaald.

12.4.4 Niet in de balans opgenomen verplichtingen en activa

Langlopende contractuele verplichtingen

Het pensioenfonds heeft diverse overeenkomsten afgesloten met externe dienstverleners. Nagenoeg alle overeenkomsten zijn in of binnen één jaar opzegbaar. De overeenkomst met TKP Pensioen eindigt per 1-1-2022. De vergoeding voor de diensten van TKP Pensioen bedroeg in 2020 € 0,7 miljoen en zal in 2021 ook van deze orde zijn. De vergoeding voor de overeenkomsten waarvoor dit niet geldt bedraagt in totaal minder dan € 0,1 miljoen per jaar.

12.4.5 Verbonden partijen

Identiteit van verbonden partijen

De relatie die het pensioenfonds heeft met de werkgevers en bestuurders is er één van verbonden partijen.

Transacties met (voormalige) bestuurders

Voor de beloning van de bestuurders van het dagelijks bestuur wordt verwezen naar het onderdeel Pensioenuitvoeringskosten in de toelichting op de staat van baten en lasten. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op (voormalige) bestuurders. De bestuurders nemen deel aan de pensioenregeling van het pensioenfonds op basis van het reguliere pensioenreglement.

Overige transacties met verbonden partijen

Tussen het pensioenfonds en de werkgever is een uitvoeringsovereenkomst afgesloten met betrekking tot de financiering van de aanspraken en de uitvoering van de pensioenregeling.

12.4.6 Gebeurtenissen na balansdatum

De Nederlandsche Bank (DNB) heeft op 28 augustus 2020 aangegeven dat invoering van de nieuwe UFR-methode vanaf 1 januari 2021 plaats vindt in vier gelijke jaarlijkse stappen. De laatste stap zal derhalve per 1 januari 2024 worden ingevoerd. Deze Ultimate Forward Rate (UFR) is onderdeel van de rentetermijnstructuur zoals maandelijks gepubliceerd door DNB.

De overgang naar een nieuwe UFR-methode is onderdeel van het advies van de Commissie Parameters uit juni 2019.

De stapsgewijze invoering zorgt ervoor dat het effect van de nieuwe UFR-methode op de dekkinggraad zich geleidelijk in de tijd materialiseert. Hoe 'jonger' een pensioenfonds, hoe hoger de rentegevoeligheid van de pensioenverplichtingen en hoe groter de impact van de invoering van de nieuwe UFR-methode. Ook een lagere rentetermijnstructuur zorgt voor een grotere impact.

Het toepassen van de eerste stap van de nieuwe UFR-methode heeft op de dekkinggraad van het pensioenfonds per 1 januari 2021 een effect van ongeveer -1,2%-punt.

12.4.7 Toelichting op de staat van baten en lasten over 2020

8. Premiebijdragen voor risico pensioenfonds

	2020	2019
	€	€
Werkgeversdeel	27.791	27.775
Werknemersdeel	2.360	2.384
	<u>30.151</u>	<u>30.159</u>

De premiebijdragen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

Reguliere pensioenpremie	29.988	29.808
Pensioenpremie voorgaand jaar	-3	-1
Van UWV ontvangen WAO/WIA uitkeringen	13	188
Premie ANW	153	164
	<u>30.151</u>	<u>30.159</u>

Voor het jaar 2020 bedraagt het premiepercentage betaald door de werkgever 24,6% (2019: 24,6%) van het gemaximeerde pensioengevende salaris. De deelnemers betalen een bijdrage van 2,0% (2019: 2,0%) van het gemaximeerde pensioengevende salaris. Daarnaast betalen de werknemers 6% over het pensioengevend salaris boven het grensbedrag van € 98.874 (2019: € 95.948).

De feitelijke premie bedraagt 29.985. Dit is inclusief premie over voorgaande jaren en exclusief de ANW premie. De feitelijke premie is hoger dan de gedempte kostendekkende premie. Het pensioenfonds voldoet hiermee aan de wettelijke vereisten.

	2020	2019
	€	€
Kostendekkende premie	45.266	36.909
Feitelijke premie	29.985	29.807
Gedempte kostendekkende premie	19.028	18.487

Kostendekkende premie

Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	36.231	28.982
Opslag voor instandhouding van het vereist eigen vermogen	8.007	6.927
Opslag voor uitvoeringskosten	1.028	1.000
Totaal kostendekkende premie	<u>45.266</u>	<u>36.909</u>

Feitelijke premie

Reguliere opbouw	<u>29.985</u>	<u>29.807</u>
------------------	---------------	---------------

Gedempte (kostendekkende) premie

Reguliere opbouw	9.759	9.460
Risicopremie partner- en wezenpensioen	464	476
Risicopremie arbeidsongeschiktheid	914	889
Opslag voor uitvoeringskosten	1.243	1.208
Opslag voor instandhouding van het vereist eigen vermogen	2.509	2.637
Premie onvoorwaardelijke onderdelen	4.140	3.817
Totaal gedempte premie	<u>19.028</u>	<u>18.487</u>

9. Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

2020	Directe beleggings- opbrengst	Indirecte beleggings- opbrengst	Kosten vermogens- beheer	Transactie- kosten	Totaal
	€	€	€	€	€
Vastgoedbeleggingen	4.185	-2.757	-161	0	1.267
Aandelen	233	77.761	-431	0	77.563
Vastrentende waarden	2.524	2.418	-846	0	4.096
Derivaten	4.047	90.256	-175	0	94.128
Overige beleggingen	499	-825	-100	0	-426
(overige) Kosten van vermogensbeheer			-213		-213
	11.488	166.853	-1.926	0	176.415

2019	Directe beleggings- opbrengst	Indirecte beleggings- opbrengst	Kosten vermogens- beheer	Transactie- kosten	Totaal
	€	€	€	€	€
Vastgoedbeleggingen	4.738	24.857	-88	-57	29.450
Aandelen	345	204.983	-397	0	204.931
Vastrentende waarden	5.239	11.624	-695	0	16.168
Derivaten	2.800	95.848	-150	0	98.498
Overige beleggingen	-69	1.996	-43	0	1.884
(overige) Kosten van vermogensbeheer			-280		-280
	13.053	339.308	-1.653	-57	350.651

De transactiekosten voor aan- en verkopen van beleggingen zijn conform de aanbevelingen van de Pensioenfederatie bepaald. De transactiekosten hierboven getoond in 2019 betreffen de aankoopkosten bij de aankoop van participaties in het Syntrus Achmea Real Estate Fund. Overige transactiekosten betreffen de kosten die rechtstreeks ten laste van het beleggingsrendement gaan. Deze kosten zijn gebaseerd op schattingen en worden daarom niet separaat inzichtelijk gemaakt in de jaarrekening. De gebruikte methodiek bij het rapporteren over vermogensbeheerskosten zijn in lijn met de pensioenwet en de aanbeveling uitvoeringskosten vanuit de Pensioenfederatie.

2020	2019
€	€

10. Mutatie beleggingen risico deelnemers

Mutatie	0	-832
---------	---	------

Het Pensioenspaarreglement is per 31 december 2018 beëindigd. De koopsommen zijn aangewend voor de inkoop van ouderdomspensioen bij het pensioenfonds. De belegde gelden zijn in augustus 2019 overgemaakt naar het pensioenfonds.

2020	2019
€	€

11. Overige baten

Interest waardeoverdrachten	1	0
-----------------------------	---	---

	2020	2019
	€	€
12. Pensioenuitkeringen		
Ouderdomspensioen	35.316	34.120
Prepensioen	15	97
Partnerpensioen	6.961	6.611
Wezenpensioen	115	112
Arbeidsongeschiktheidspensioen	460	540
Anw-aanvulling	201	194
Afkoop pensioenen en premierestitutie	27	16
Overige uitkeringen	-1	-3
	43.094	41.687

13. Pensioenuitvoeringskosten

Bestuurskosten	735	800
Kosten governance organen (RvT & VO)	62	63
Administratiekostenvergoeding	660	651
Accountantskosten	53	47
Certificerend actuaire	1	29
Adviserend actuaire	178	127
Overige advieskosten	71	71
Contributies en bijdragen	137	129
Dwangsommen en boetes	0	0
Overige	19	16
Beleggingscommissie	28	38
	1.944	1.971

De pensioenuitvoeringskosten die zijn toe te rekenen als (overige) kosten van vermogensbeheerkosten bedragen ultimo boekjaar 621 (2019: 637). In tegenstelling tot het bestuursverslag, is er in de jaarrekening voor gekozen deze toerekening niet expliciet zichtbaar te maken.

Bezoldiging bestuurders

De bestuursleden die zijn gekozen door de pensioengerechtigden ontvangen een bezoldiging van 4,5 per jaar. De overige leden van het bestuur ontvangen geen bezoldiging namens het pensioenfonds. In 2020 is in totaal 8 betaald aan vergoedingen.

Aan betrokkenen zijn geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt.

De bestuurskosten betreft voornamelijk de vergoeding aan N.V. Nederlandse Gasunie voor de detachering van de medewerkers van het Bestuursbureau.

Governance organen (RvT en VO)

In 2020 is een Raad van Toezicht (RvT) in functie. Aan de RvT is 57 vergoeding betaald. Aan de leden van het Verantwoordingsorgaan werd door het pensioenfonds in 2020 een vergoeding verstrekt van 1,7 (2019: 1,5).

Accountantshonoraria

De honoraria van de onafhankelijke externe accountant(s) zijn als volgt:

	2020	2019
	€	€
Controle van de jaarrekening	53	51
Vrijval kosten 2018	0	-4
	53	47

Aantal personeelsleden

Bij het pensioenfonds zijn geen werknemers in dienst. De werkzaamheden worden verricht door vier werknemers die in dienst zijn van N.V. Nederlandse Gasunie (Bestuursbureau).

	2020	2019
	€	€
14. Mutatie overige technische voorzieningen		
Mutatie overige technische voorzieningen	6.173	5.221
15. Mutatie pensioenverplichtingen voor risico deelnemers		
Mutatie pensioenverplichtingen voor risico deelnemers	0	-832
16. Saldo overdracht van rechten		
Inkomende waardeoverdrachten	-2.485	-1.377
Uitgaande waardeoverdrachten	736	2.215
	<u>-1.749</u>	<u>838</u>
17. Overige lasten		
Interest waardeoverdrachten	0	1
Interest banken	10	2
	<u>10</u>	<u>3</u>

Groningen, 16 juni 2021

J. (Joost) Hooghiem (voorzitter)

A.J. (Ale Jan) Algra

A.J. (Adriaan) den Herder

J. (Janneke) Hermes

J.S. (Johan) Douma (secretaris)

A.C.M. (Sandra) Melman

F.F. (Flip) Van Koten

C.D. (Dick) Vermeulen

Overige gegevens

13 Statutaire regelingen omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het fonds. Het voorstel voor de resultaatbestemming 2020 is opgenomen in de paragraaf van de staat van baten en lasten in de jaarrekening.

14 Actuariële verklaring

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Gasunie te Groningen is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2020.

Onafhankelijkheid

Als waarmakend actuaire ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Gasunie, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 10.000.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 500.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn beoordeling van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuariel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar hoger dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132 (vereist eigen vermogen).

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Gasunie is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Voor de volledigheid merk ik op dat, als op balansdatum rekening zou worden gehouden met de door DNB doorgevoerde wijziging van de rentetermijnstructuur per 1 januari 2021, mijn oordeel over de vermogenspositie niet zou wijzigen.

Amstelveen, 16 juni 2021

drs. R.T. Schilder AAG
verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

15 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2020

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2020 van Stichting Pensioenfonds Gasunie te Groningen gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Gasunie per 31 december 2020 en van het resultaat over 2020 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2020
- de staat van baten en lasten over 2020
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie *Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening*.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Gasunie (hierna: het pensioenfonds) zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Materialiteit	€ 10 miljoen (2019: € 9,1 miljoen)
Toegepaste benchmark	0,5% van het pensioenvermogen per 31 december 2020, zijnde het totaal van de technische voorzieningen en het stichtingskapitaal en reserves.
Nadere toelichting	Wij hebben voor deze grondslag gekozen omdat dit het vermogen betreft dat de basis vormt voor de berekening van de (beleids)dekkingsgraad. Voor het bepalen van het percentage hebben wij gelet op de financiële positie van het pensioenfonds en de mate waarin de beleidsdekkingsgraad zich rondom een kritieke grens bevindt. Aangezien er sprake is van een herstelsituatie waarbij de beleidsdekkingsgraad per jaareinde lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad, hebben wij een percentage van 0,5% gehanteerd. De wijze waarop wij de materialiteit hebben bepaald, is niet gewijzigd ten opzichte van voorgaand boekjaar.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met de raad van toezicht en het bestuur overeengekomen dat wij aan de raad van toezicht en het bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 0,5 miljoen rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met de raad van toezicht en het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

In vergelijking met voorgaand jaar, hebben wij geen wijzigingen aangebracht in de kernpunten van onze controle.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Ontwikkeling van de (beleids)dekkingsgraad	
Risico	De solvabiliteit van een pensioenfonds wordt gemeten aan de hand van de dekkingsgraad. De dekkingsgraad brengt de verhouding tussen de (netto) activa en pensioenverplichtingen tot uitdrukking en is daarmee een graadmeter voor de financiële positie van een pensioenfonds. De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad van de twaalf maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling. Het pensioenfonds is wettelijk verplicht om de beleidsdekkingsgraad te hanteren als basis voor bepaalde beleidsbeslissingen, bijvoorbeeld inzake indexatie en kortingen. Daarnaast is de beleidsdekkingsgraad onder meer van belang om te bepalen of het pensioenfonds voldoende buffers heeft. De dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad zijn toegelicht in de toelichting op de balans per 31 december 2020 onder 'Dekkingsgraad, vermogenspositie en herstelplan'. Hieruit blijkt dat het pensioenfonds in een situatie van dekkingstekort bevindt en is (de actualisatie van) het herstelplan toegelicht. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de (beleids)dekkingsgraad niet juist wordt vastgesteld.
Onze controleaanpak	Door controle van de balans onderzoeken wij de samenstellende delen van de dekkingsgraad. De balans en daarmee de dekkingsgraad per 31 december 2020 hebben wij mede met gebruikmaking van de werkzaamheden van de certificerend actuaire gecontroleerd. Wij hebben de ontwikkelingen in de financiële positie van het pensioenfonds beoordeeld op basis van het actuair rapport van de certificerend actuaire en onze controle van de jaarcijfers. Vanwege de gevoeligheid van schattingselementen hebben wij specifiek aandacht besteed aan de waardering van de (illiquide) beleggingen en de waardering van de technische voorzieningen. De werkzaamheden die wij in dit kader hebben uitgevoerd zijn in de kernpunten hierna beschreven. Wij controleren geen andere maandelijkse dekkingsgraden dan de dekkingsgraad ultimo boekjaar. Ten aanzien van andere maandelijkse dekkingsgraden hebben wij de navolgende toetsingswerkzaamheden verricht, die minder zekerheid geven dan een controle van twaalf maandsdekkingsgraden: - Wij hebben de opzet van het totstandkomingsproces van de berekening van de maandelijkse dekkingsgraad onderzocht alsmede de juiste maandoerekening van zogenaamde key items vastgesteld. Dit jaar betroffen de key item de overgang naar de Prognosetafel AG2020 en de aanpassing van de ervaringssterfte. - Daarnaast heeft de certificerend actuaire een plausibiliteitstoets uitgevoerd op de ontwikkeling van de technische voorzieningen zoals gehanteerd in de bepaling van de dekkingsgraad gedurende het jaar in relatie tot de ontwikkelingen in de belangrijkste factoren, zoals de rentecurve. Wij hebben kennisgenomen van de uitkomst van deze werkzaamheden van de certificerend actuaire.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd in de vaststelling van de dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2020.

Waardering en toelichting van beleggingen zonder genoteerde marktprijzen	
Risico	De beleggingen voor risico pensioenfondsen (hierna: de beleggingen) zijn een significante post op de balans van het pensioenfonds. Alle beleggingen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Voor een groot deel van de beleggingen is deze marktwaarde te verifiëren aan transacties die tot stand zijn gekomen op de financiële markten (genoteerde marktprijzen). Er zijn ook beleggingen die worden gewaardeerd op basis van waarderingmodellen (netto contante waardeberekeningen) of een andere geschikte methode, waaronder de intrinsieke waarde per participatie voor posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen. De waarderingonzekerheid neemt inherent toe bij het gebruik van waarderingmodellen en hangt samen met de beschikbaarheid en toepasbaarheid van marktgegevens. Bij het pensioenfonds betreffen dit de posities in derivaten. De posities in niet-(beurs)genoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in vastgoed en het hypotheekfondsen, kennen eveneens inherent relatief veel waarderingonzekerheid doordat de waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fondsmanagers. Het pensioenfonds heeft de waarderinggrondslagen voor de beleggingen beschreven in paragraaf 12.4.1.2 en een nadere toelichting opgenomen in de toelichting op de balans per 31 december 2020 onder 1. 'Beleggingen voor risico pensioenfondsen'. Uit deze toelichting blijkt dat per 31 december 2020 per saldo € 109 miljoen in derivaten is belegd en dat onder andere in niet-(beurs)genoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in vastgoed is belegd voor € 101 miljoen en in een hypotheekfondsen voor € 112 miljoen. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de beleggingen zonder genoteerde marktprijzen niet juist gewaardeerd zijn en dat de toelichting niet voldoet aan relevante verslaggevingsvereisten.
Onze controleaanpak	Wij hebben de gehanteerde waarderinggrondslagen geëvalueerd en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de beleggingen per 31 december 2020. - Voor de posities in niet-(beurs)genoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in vastgoed en in het hypotheekfondsen hebben wij de waardering geverifieerd met gecontroleerde jaarrekeningen 2020 van deze beleggingsinstellingen. Waar deze (nog) niet beschikbaar zijn, omvat onze controle aansluiting met de meeste recente (niet-gecontroleerde) rapportages van de fondsmanagers, alsmede onderzoek van de uitkomsten van back-testing procedures (met gecontroleerde jaarrekeningen) en de monitoring procedures van het bestuursbureau. Verder hebben wij vastgesteld of de gekozen waarderinggrondslagen en de belangrijkste uitgangspunten daarbij aansluiten op de grondslagen van het pensioenfonds. - Voor de waardering van de derivaten hebben wij een controle uitgevoerd op het waarderingmodel en de gehanteerde veronderstellingen doormiddel van een controleberekening. Wij hebben bij de uitvoering van deze werkzaamheden onze waarderingsspecialisten betrokken. Wij hebben de gehanteerde veronderstellingen zoals rentecurves onderzocht aan de hand van marktgegevens. Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de beleggingen geëvalueerd.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering van de beleggingen zonder genoteerde marktprijzen per 31 december 2020 en de gerelateerde toelichting in de jaarrekening.

Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen	
Risico	De technische voorzieningen betreffen een significante post in de balans van het pensioenfonds. De technische voorzieningen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. De waardering is gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen. Hier ligt een aantal belangrijke conventies aan ten grondslag namelijk dat voor de waardering uitgegaan wordt van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur alsmede de meest recente informatie (tafels) omtrent de

	levensverwachting, zoals gepubliceerd door het Koninklijk Actuariel Genootschap (AG). In aanvulling op de tafels wordt gecorrigeerd voor de ingeschatte ervaringssterfte bij het pensioenfonds (correctiefactoren op de sterftekansen). Deze veronderstellingen hebben tezamen met de hoogte van de kostenopslag, waaraan eveneens schattingen ten grondslag liggen, bijzondere aandacht gehad in onze controle. Het pensioenfonds heeft de waarderingsgrondslagen voor de technische voorzieningen beschreven in paragraaf 12.4.1.2 en een nadere toelichting opgenomen in de toelichting op de balans per 31 december 2020 onder 4. 'Technische voorzieningen'. Uit deze toelichting blijkt dat (schattings)wijzigingen hebben plaatsgevonden door de overgang naar nieuwe Prognosetafel AG2020, aanpassing van de ervaringssterfte op basis van nader onderzoek en verhoging van de opslag voor excassokosten. Volgens deze toelichting zijn de technische voorzieningen hierdoor per saldo € 38,3 miljoen lager uitgekomen. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de technische voorzieningen niet toereikend gewaardeerd en toegelicht zijn.
Onze controleaanpak	Bij de controle van de technische voorzieningen hebben wij gebruikgemaakt van de werkzaamheden van de certificerend actuaire van het pensioenfonds. De certificerend actuaire onderzoekt onder meer de toereikendheid van de technische voorzieningen en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen. De certificerend actuaire heeft daarbij gebruikgemaakt van de door ons in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens, waaronder de pensioenaanspraken van deelnemers. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel over de jaarrekening als geheel hebben wij met de certificerend actuaire onze planning, werkzaamheden, verwachtingen en uitkomsten afgestemd voor de controle van boekjaar 2020. Hierbij hebben wij specifiek aandacht gevraagd voor de toets van de ervaringssterfte op basis van de toegepaste prognosetafels en de effecten van de wijzigingen hierin, de toereikendheid van de kostenopslag alsmede de toepassing van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen geëvalueerd en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de technische voorzieningen per 31 december 2020: • Daartoe hebben wij ons een beeld gevormd van de redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de gekozen actuariële grondslagen, alsmede de uitkomsten van het actuariële grondslagenonderzoek en de gehanteerde waarderingsgrondslagen besproken met de certificerend actuaire. • Hierbij hebben wij met inachtneming van het oordeel van de certificerend actuaire en met gebruikmaking van onze eigen actuariële specialist gelet op de besluitvorming van het bestuur, de recentheid van beschikbaar grondslagenonderzoek, de toetsing op de onderbouwing van de daarin opgenomen veronderstellingen, de uitkomsten van beschikbare tussentijdse evaluaties, de uitkomsten van de actuariële analyse over meerdere jaren en de aanwezigheid van een consistente gedragslijn. • Daarnaast hebben wij controlewerkzaamheden uitgevoerd om de gehanteerde basisgegevens te toetsen, waaronder het evalueren van de juiste werking van de interne beheersmaatregelen bij de pensioenuitvoeringsorganisatie, het verrichten van aansluitwerkzaamheden met de pensioenadministratie voor wat betreft de aantallen en de aanspraken en het beoordelen van het verloop en de uitkomsten van de actuariële analyse. Tevens hebben wij de toelichtingen ten aanzien van de technische voorzieningen geëvalueerd.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering per 31 december 2020 of de toelichting van de technische voorzieningen.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag
- Het verslag raad van toezicht
- De overige gegevens
- Het verslag verantwoordingsorgaan.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of het pensioenfonds in staat is om zijn werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om het pensioenfonds te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds zijn activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Het besluit van het bestuur tot vaststelling van de jaarrekening is onderworpen aan de goedkeuring van de raad van toezicht.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Als gevolg van de Covid-19-maatregelen waren wij genoodzaakt om onze werkzaamheden met betrekking tot de controle van de jaarrekening 2020 voor een groot deel op afstand uit te voeren. Om de beperkingen in verband met fysieke aanwezigheid en directe observatie te compenseren, hebben we op voornamelijk communicatietechnologieën gebruikt en schriftelijke informatie-uitwisseling om de controle-informatie te verkrijgen die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het pensioenfonds;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds zijn activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een pensioenfonds zijn continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Communicatie

Wij communiceren met de raad van toezicht en het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met de raad van toezicht en het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Den Haag, 16 juni 2021

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. drs. J. Slager RA